

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1195

[Total No. of Pages : 4

[5247]-101

First Year B.Ed. (General)

EDUCATION

101 : Childhood & Growing Up

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Essay type questions carry fifteen marks and answers of the same are expected to be written in 400 to 425 words.*
- 4) *Short answer type questions carry five marks and answers to the same are expected to be written in 130 to 150 words.*

Q1) Explain the concepts of 'Heridity' and 'Environment' with suitable examples. Write the importance of heridity and environment. In what way will you use these concepts, as a teacher, in teaching-learning process? **[15]**

OR

What is mean by 'Growth' and 'Development'? Explain the characteristics of physical, emotional and social development of adolescent stage. As a teacher how will you guide such students?

Q2) What is mean by 'Individual Differences'? Explain the causes of individual differences with examples. How will you guide the students for their development by considering the concept of individual differences. **[15]**

OR

Explain the concept of 'Inclusive Education'. How will you identify learning disabled students in your classroom? Write the characteristics of such students. What measures will you take to teach learning disabled students?

Q3) Explain the concept 'Multiculturalism'. What are the differences among students caused by 'Multiculturalism'? As a teacher explain your role in Multicultural classroom. **[15]**

P.T.O.

OR

Explain the concept 'Learning Styles'. Elaborate various types of learning style. How will you teach such students having different learning styles?

Q4) What are the types of 'Mass Media'? What are the positive and negative effects of 'Mass-Media' on the development of the students? Elaborate. [15]

OR

Write the meaning of political, social and cultural dimensions of childhood. Explain the social dimensions of growing up with reference to

- a) Family
- b) Neighbourhood
- c) Friend
- d) Society

Q5) Answer in brief (any four)

[20]

- a) Explain the role of teacher in teaching for gifted students.
- b) Write the impact of 'Internet' on school students.
- c) What are the features of 'Democratic Government'?
- d) Explain the principles of 'Growth and Development'.
- e) Write the characteristics of 'Creative Students'.
- f) Write the characteristics of 'Inclusive Education'

Total No. of Questions : 5]

P1195

[5247]-101

First Year B.Ed. (General)

EDUCATION

101 : बाल्यावस्था आणि विकसन

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425.
4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 130 ते 150.

प्रश्न 1) अनुवंश आणि परिस्थिती या संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा. अनुवंश व परिस्थितीचे महत्व लिहून एक शिक्षक म्हणून या संकल्पनांचा उपयोग तुम्ही अध्ययन-अध्यापन प्रक्रियेत कशाप्रकारे कराल?[15]

किंवा

बाढ आणि विकास म्हणजे काय? कुमारावस्थेतील शारीरिक, भावनिक व सामाजिक विकासाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. या अवस्थेतील विद्यार्थ्यांना तुम्ही कसे मार्गदर्शन कराल?

प्रश्न 2) व्यक्तिभेद म्हणजे काय? व्यक्तिभेदाची कारणे सोदाहरण स्पष्ट करा. 'व्यक्तिभेद' संकल्पना विचारात घेऊन तुम्ही विद्यार्थ्यांच्या विकासासाठी त्यांना कशाप्रकारे मार्गदर्शन कराल? [15]

किंवा

'समावेशक शिक्षण' संकल्पना स्पष्ट करा. तुमच्या वर्गातील अध्ययन अक्षम विद्यार्थी तुम्ही कसे शोधाल? या विद्यार्थ्यांची वैशिष्ट्ये लिहा. अध्ययन-अक्षम विद्यार्थ्यांना अध्यापन करताना तुम्ही कोणते उपाय योजाल?

प्रश्न 3) बहुसांस्कृतिकता संकल्पना स्पष्ट करा. बहुसांस्कृतिकते मुळे विद्यार्थ्यांमध्ये कोणते भेद निर्माण होतात? बहुसांस्कृतिकता असणाऱ्या वर्गात शिक्षक म्हणून तुमची भूमिका स्पष्ट करा. [15]

किंवा

'अध्ययन शैली' संकल्पना स्पष्ट करा. अध्ययन शैलीचे विविध प्रकार विशद करा. विविध अध्ययन शैली असणाऱ्या विद्यार्थ्यांना तुम्ही कशाप्रकारे अध्यापन कराल?

प्रश्न 4) समुह संपर्क माध्यमांचे विविध प्रकार कोणते? समुह संपर्क माध्यमांचा विद्यार्थ्यांच्या विकासावर होणारा सकारात्मक आणि नकारात्मक परिणाम विशद करा. [15]

किंवा

बालकाच्या विकासासंदर्भात राजकीय, सामाजिक आणि सांस्कृतिक पैलूंचा अर्थ लिहा. बालकांच्या विकासाचे सामाजिक पैलू खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) कुटुंब
- ब) शेजार
- क) मित्र
- ड) समाज

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) प्रज्ञावान विद्यार्थ्यांच्या अध्ययनामध्ये शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
- ब) शालेय विद्यार्थ्यांवर इंटरनेटचा पडणारा प्रभाव लिहा.
- क) लोकशाही शासन प्रणालीची वैशिष्ट्ये लिहा.
- ड) वाढ व विकासाची तत्वे स्पष्ट करा.
- इ) सर्जनशील विद्यार्थ्यांची वैशिष्ट्ये लिहा.
- फ) समावेशक शिक्षणाची वैशिष्ट्ये लिहा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1196

[Total No. of Pages : 4

[5247]-102

First Year B.Ed. (General)

**102 : CONTEMPORARY INDIAN EDUCATION, GENDER AND SOCIETY
(2015 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Essay type questions carry fifteen marks and answer of the same are expected to be written in 400 to 450 words.*
- 4) Short answers type questions carry five marks and answer to the same are expected to be written in 150 to 175 words.*
- 5) Students should specifically follow the limitations of words.*

Q1) Explain the meaning of peer group and reference group. Write the educational importance of peer group. How reference group is helpful for the development of person, explain with five examples. **[15]**

OR

Explain the concept of education with the help of any five definitions of education? Write the any five aims of education in contemporary Indian society.

Q2) What is social change? What are the types of social change? What are the obstacles to bring positive direction of social change, explain with five examples. **[15]**

OR

'Education is an instrument of social change' explain this statement with the help of following points.

- a) Curriculum
- b) Method of teaching
- c) Cocurricular activity
- d) Role of teacher
- e) Education and social change relationship

P.T.O.

Q3) Explain the meaning of gender and sex? What are the constitutional provision regarding gender equality? Explain the role of teacher to reinforce gender parity. **[15]**

OR

What are the challenges regarding gender inequality? What are the various issues related to gender inequality in school? As a teacher how will you take effort to bring gender equality.

Q4) Explain the educational thought of Savitribai Phule with the help of following points. **[15]**

- a) Women education
- b) Education of deprived people
- c) Aims of education
- d) Social awareness
- e) Justice, freedom and equality.

OR

Explain the concept of privatization, liberalization and globalization? What is the importance of these concepts in today's education system, explain with five examples.

Q5) Write any four of the following. **[20]**

- a) Write modern functions of family
- b) Explain the process of social change.
- c) Write laws and rights regarding gender equality.
- d) Explain the concept of sustainable development.
- e) Right to Education Act-1992-concept and features.
- f) Rashtriya Uchhatar Shiksha Abhiyan (RUSA) concept and features.

Total No. of Questions : 5]

P1196

[5247]-102

First Year B.Ed. (General)

**102 : CONTEMPORARY INDIAN EDUCATION, GENDER
AND SOCIETY**

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) निबंधवजा प्रश्न 15 गुणांचा असून उत्तर 400 ते 450 शब्दांत अपेक्षित आहे.
4) लघुत्तरी पाच गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर 150 ते 175 शब्दांत अपेक्षित आहे.
5) विद्यार्थ्यांनी उत्तरासाठी दिलेली शब्दमर्यादा कटाक्षाने पाळावी.

प्रश्न 1) समवयस्क गट व संदर्भ समूह यांचा अर्थ स्पष्ट करा. समवयस्क गटाचे शैक्षणिक महत्व लिहा? संदर्भ समूह व्यक्तिच्या विकासात कसे सहाय्य करते हे पाच उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

शिक्षणाच्या कोणत्याही पाच व्याख्यांच्या आधारे शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा? समकालीन भारतीय समाजातील शिक्षणाची कोणतीही पाच ध्येये लिहा.

प्रश्न 2) सामाजिक बदल म्हणजे काय? सामाजिक बदलाचे वेगवेगळे प्रकार कोणते? सकारात्मक दिशेने सामाजिक बदल घडवून आणण्यास कोणते अडथळे येतात हे कोणत्याही पाच उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

‘शिक्षण हे सामाजिक बदलाचे एक साधन आहे’ हे विधान खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) अभ्यासक्रम
ब) अध्यापन पध्दती
क) अभ्यासपुरक उपक्रम
ड) शिक्षकाची भूमिका
इ) शिक्षण व सामाजिक बदलाचा सहसंबंध

प्रश्न 3) लिंग व लिंगभाव याचा अर्थ स्पष्ट करा लिंगभाव समानतेबाबत भारतीय संविधानातील तरतूदी कोणत्या ? लिंगभाव समानता वाढविण्याबाबत शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. [15]

किंवा

लिंगभाव असमानतेबाबतची आव्हाने कोणती ? लिंगभेदा विषयी शाळेत निर्माण होणाऱ्या समस्या कोणत्या ? एक शिक्षक म्हणून तुम्ही लिंगसमानता आणण्यासाठी कोणते उपाय योजाल ?

प्रश्न 4) सावित्रीबाई फुले यांचे शैक्षणिक विचार खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

- अ) स्त्रीशिक्षण
- ब) वचिताचे शिक्षण
- क) शिक्षणाची ध्येये
- ड) सामाजिक जाणीवजागृती
- इ) न्याय, स्वातंत्र्य व समता

किंवा

उदारीकरण, खाजगीकरण व जागतिकीकरणाची संकल्पना स्पष्ट करा ? आजच्या शिक्षण पध्दतीत या संकल्पनांचे महत्व पाच उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) खालीलपैकी कोणतेही चार वर थोडक्यात उत्तरे लिहा. [20]

- अ) कुटुंबाचे आधुनिक कार्य लिहा.
- ब) सामाजिक बदलाची प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- क) लिंगसमानतेसाठी हक्क आणि कायदे लिहा.
- ड) शाश्वत विकासाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- इ) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 1992 संकल्पना व वैशिष्ट्ये लिहा.
- फ) राष्ट्रीय उच्चस्तर शिक्षा अभियान (RUSA) संकल्पना व वैशिष्ट्ये लिहा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1197

[Total No. of Pages : 4

[5247]-103

B.Ed. First Year (General)

103 : LEARNING AND TEACHING

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for questions of 15 marks is about 400-425 words.*
- 4) *Word limit for questions of 5 marks is about 150-175 words.*
- 5) *Students should strictly follow the word limit given.*

Q1) Explain technology based learning & project work with respect to following points. **[15]**

- i) Concept
- ii) Process
- iii) Advantages
- iv) Limitations

OR

What is meant by learning? Explain individual and environmental factors effecting on learning.

Q2) What is concept mapping? Explain steps of developing concept map with suitable example draw a concept map of the same. **[15]**

OR

Explain nature of brain based learning. How will you use any six principles of brain based learning for students with special needs.

P.T.O.

Q3) Explain the co-relation between diagnostic test and remedial teaching what precaution will you take while applying it? **[15]**

OR

How will you use the following methods of teaching for managing diversity in the classroom? Explain with examples.

- i) Flipped classroom
- ii) Discussion method
- iii) Pair work

Q4) Explain Jurisprudential Inquiry model. Explain its steps with example and write the educational implication of it. **[15]**

OR

Explain reflective teaching with respect to following points.

- i) Concept
- ii) Characteristics
- iii) Mechanism
- iv) Educational implication

Q5) Answer the following questions (any four) **[20]**

- i) Explain process of learning.
- ii) Explain maxims of teaching
- iii) Explain mind map with example.
- iv) As a teacher what will you do for effective teaching?
- vi) Explain difference between models of teaching and methods of teaching.
- vii) Explain the characteristics of team teaching.

Total No. of Questions : 5]

P1197

[5247]-103

B.Ed. First Year (General)

103 : LEARNING AND TEACHING

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
2) उजव्या बाजूचे अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या प्रश्नांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425 शब्द आहेत.
4) 5 गुणांच्या प्रश्नांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 150 ते 175 शब्द आहेत.
5) परीक्षार्थींना शब्दमर्यादेचे बंधन पाळावे.

प्रश्न 1) तंत्रज्ञानावर आधारित अध्ययन व प्रकल्प कार्य या पध्दती खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.[15]

- i) संकल्पना
- ii) प्रक्रिया
- iii) फायदे
- iv) मर्यादा

किंवा

अध्ययन म्हणजे काय? अध्ययनावर परिणाम करणारे वैयक्तिक आणि परिस्थितीजन्य घटक कोणते ते स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) संकल्पना चित्रण म्हणजे काय? संकल्पना चित्रण विकसनाच्या पायऱ्या योग्य उदाहरणासह स्पष्ट करा. आणि त्या संकल्पना चित्रणाचे रेखाटन करा. [15]

किंवा

मेंदू आधारित अध्ययनाचे स्वरूप स्पष्ट करा. विशेष गरजा असणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी मेंदू आधारित अध्ययनाच्या कोणत्याही सहा तत्वांचा वापर कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) नैदानिक चाचणी व उपचारात्मक अध्यापन यातील सहसंबंध स्पष्ट करा. त्याचा अवलंब करताना कोणती काळजी घ्याल ते लिहा. [15]

किंवा

वर्गातील विविधतेचे नियोजन करण्यासाठी शिक्षण म्हणून तुम्ही खालील पध्दतींचा अध्यापनात वापर कसा कराल ते उदाहरणासह स्पष्ट करा.

- i) फ्लिप वर्ग
- ii) चर्चा पध्दती
- iii) जोडीने कार्य

प्रश्न 4) न्यायतत्व शास्त्रीय अन्वेषण प्रतिमान स्पष्ट करा त्याच्या पायऱ्या उदाहरणासह स्पष्ट करून शैक्षणिक उपयोजन लिहा. [15]

किंवा

विमर्शी/प्रतिबिंबात्मक अध्यापन खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- i) संकल्पना
- ii) वैशिष्ट्ये
- iii) यंत्रणा
- iv) शैक्षणिक उपयोजन

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- i) अध्ययन प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- ii) अध्यापनाची सूत्रे स्पष्ट करा.
- iii) मनोमापन उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- iv) प्रभावी अध्यापनासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही काय कराल ?
- vi) अध्यापनाची प्रतिमाने व अध्यापनाच्या पध्दती यातील फरक स्पष्ट करा.
- vii) सांघिक अध्यापनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1198

[Total No. of Pages : 4

[5247]-104

First Year B.Ed. (General)

**104 : ASSESSMENT & EVALUATION FOR LEARNING
(2015 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for essay type questions is expected to be written in 400 to 425 words.*
- 4) *Word limit for short answer questions is expected to be written in 130-150 words.*
- 5) *Only single memory calculator is allowed.*

Q1) Give the classification of educational objectives of revised. Dr. Bloom's taxonomy. How will you attain the educational objectives in affective domain from your day to day teaching. [15]

OR

Write the criteria of a good learning experience. Explain the types of learning experience. Illustrate their use in teaching with one example.

Q2) What are the criteria of a good evaluation tool? How will you increase the validity of a test? [15]

OR

What are the qualitative tools of evaluation? Write the merits & limitations of rating scale & check list. Develop a five point rating scale for assessing the 'practical skill' of students.

Q3) a) Explain the meaning of 'cummulative record'. Write the use of this record to the teacher in the process of evaluation. [7]

b) Explain the nature, merits & limitations of choice based credit system. [8]

OR

a) Enumerate the importance of feedback in learning. Explain any two types of feed back. [7]

b) Explain the concept of 'self assessment'. Write the importance of 'self assessment'? [8]

P.T.O.

- Q4) a)** Compute 'Standard Deviation' of the following frequency distribution & interpret it. **[10]**

Classinterval C.I.	70 74	65 69	60 64	55 59	50 54	45 49	40 44	35 39	30 34	25 29
Frequency f	4	4	3	5	7	8	5	3	6	5

- b) Define central tendency Explain the types of central tendency. **[5]**

OR

- a) Find the coefficient of correlation. [Using Spear man's Rank difference method] for the given data & inter pret it. **[10]**

Student	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
Comprehension Marks	83	87	82	78	75	83	82	82	80	78
Application Marks	65	64	61	66	65	64	53	57	57	56

- b) Explain the meaning & types of 'Standard Scores'. **[5]**

- Q5) Answer any four of the following :** **[20]**

- a) Explain the concept of measurement assessment & evaluation with example.
- b) Illustrate the use of 'sentence completion' tool of projective technique.
- c) Which aspects will you consider while preparing the blue print? Write the importance of blue print.
- d) Construct a 'evaluation rubric' to evaluate a 'poster'
- e) Explain the concept of 'Kurtosis' with figure.
- f) Define 'coefficient of correlation'. Explain the types of correlation.

Total No. of Questions : 5]

P1198

[5247]-104

First Year B.Ed. (General)

104 : ASSESSMENT & EVALUATION FOR LEARNING

(2015 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) निबंध वजा प्रश्नासाठी 400 ते 425 शब्दांत उत्तरे अपेक्षित आहे.
3) लघुत्तरी प्रश्नांसाठी प्रत्येकी 130 ते 150 शब्दांत उत्तरे अपेक्षित आहे.
4) फक्त साधे गणकयंत्र वापरण्यास परवानगी आहे.

प्रश्न 1) डॉ. बेंजामिन ब्लूम यांचे सुधारित शैक्षणिक उद्दिष्टांचे श्रेणीबद्ध वर्गीकरण लिहा. भावात्मक क्षेत्रातील शैक्षणिक उद्दिष्टे तुम्ही दैनंदिन अध्यापनातून कशी साध्य कराल? [15]

किंवा

चांगल्या अध्ययन अनुभूतीचे निकष लिहा. अध्ययन अनुभवाचे प्रकार स्पष्ट करून अध्यापनातील त्यांचा उपयोग एका उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) चांगल्या मूल्यमापन साधनांचे निकष कोणते? कसोटीची सप्रमाणता वाढविण्यासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल? [15]

किंवा

मूल्यमापनाची गुणात्मक साधने कोणती? पद्दनिश्चयन श्रेणी व पडताळा सूचीचे गुणदोष लिहा. विद्यार्थ्यांचे 'प्रायोगिक कौशल्याचे' मूल्यमापन करण्यासाठी पंचबिंदू पद्दनिश्चयन श्रेणी तयार करा.

प्रश्न 3) अ) संकलित नोंदपत्रकाचा अर्थ स्पष्ट करून याचा मूल्यमापन प्रक्रियेत शिक्षकास होणारा उपयोग लिहा. [7]

ब) श्रेयांक प्रणालीचे स्वरूप, फायदे व मर्यादा स्पष्ट करा. [8]

किंवा

अ) अध्ययनातील प्रत्याभरणाचे महत्त्व लिहा. प्रत्याभरणाचे कोणतेही दोन प्रकार स्पष्ट करा. [7]

ब) स्वयंमूल्यनिर्धारणाची संकल्पना सांगून महत्त्व स्पष्ट करा. [8]

प्रश्न 4) अ) खालील वर्गांतर विभाजन सारणीचे प्रमाणविचलन काढून अर्थनिर्वचन करा. [10]

वर्गांतरे	70	65	60	55	50	45	40	35	30	25
	74	69	64	59	54	49	44	39	34	29
वारंवारिता	4	4	3	5	7	8	5	3	6	5

ब) केंद्रीय प्रवृत्ती म्हणजे काय? केंद्रीय प्रवृत्तीची परिमाणे स्पष्ट करा. [5]

किंवा

अ) खालील दिलेल्या माहितीवरून सहसंबंध गुणक काढून अर्थनिर्वचन करा. (स्पिरमन आंतर श्रेणी पध्दत) [10]

विद्यार्थी	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J
आकलन गुण	83	87	82	78	75	83	82	82	80	78
उपयोजन गुण	65	64	61	66	65	64	53	57	57	56

ब) प्रमाणित प्राप्तांकाचा अर्थ सांगून प्रकार स्पष्ट करा. [5]

प्रश्न 5) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [20]

- मापन, मूल्यमापन, मूल्यनिर्धारणाची संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा.
- 'वाक्यपूर्ती' या प्रक्षेपण तंत्राचा वापर उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- संविधान तक्ता तयार करतांना कोणत्या बाबींचा विचार कराल? संविधान तक्त्याचे महत्त्व लिहा.
- 'भित्तीपत्रकाचे' मूल्यमापन करण्यासाठी मूल्यमापन प्रपत्र (Evaluation Ruberic) तयार करा.
- 'शिखरदोष' ही संकल्पना आकृतीसह स्पष्ट करा.
- सहसंबंध गुणक म्हणजे काय? सहसंबंधाचे प्रकार स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1199

[Total No. of Pages : 4

[5247]-105

B.Ed. (General)

**105 : ADVANCED PEDAGOGY AND APPLICATION OF ICT
(2015 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Essay type questions carry fifteen marks and answers of the same expected to be written in 400 to 425 words.*
- 4) *Short answer type questions carry five marks and answers to the same are expected to be written in 130 to 150 words.*
- 5) *Students should strictly follow word limit while writing answers.*

Q1) What is advanced pedagogy? Write the principles of advanced pedagogy. As a teacher, how will you use these principles to make your teaching effective?[15]

OR

What are the steps of E-content development? Illustrate these steps with the help of suitable example. [15]

Q2) What is Experiential learning? Explain the role of teacher in experiential learning. How will you use the concept of experiential learning. How will you use the concept of experiential learning in your teaching? Illustrate with suitable example.[15]

OR

What is system approach? How will you use the steps of system approach in planning of your annual social gathering? [15]

Q3) What are the challenges of integrating ICT in indian schools? How will you face these challenges while integrating ICT in education? [15]

OR

Explain the following concepts [15]

- i) Net safety
- ii) Netiquettes
- iii) Copy rights

How will you orient your students for appropriate use of internet?

P.T.O.

Q4) Write the features of smart classroom? What features will you consider while establishing smart classroom in your school? **[15]**

OR

How will you use webbased learning strategy for enhancing the quality of learning? Write the merits and demerits of web based learning. **[15]**

Q5) Write answers in short (any four) **[20]**

- a) Write the characteristics of co-operative learning
- b) Explain the role of teacher in phases of philip Jackson model.
- c) Explain the concept of student's voice
- d) Explain the features of Blended learning
- e) Enlist the skills and qualities required for ICT teachers
- f) Write the educational contribution of MKCL and Intel.

Total No. of Questions : 5]

P1199

[5247]-105

B.Ed. (General)

**105 : ADVANCED PEDAGOGY AND APPLICATION OF ICT
(2015 Pattern)
(मराठी रूपांतर)**

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य.
2) उजव्या बाजूस असलेले अंक गुण दर्शवितात.
3) निबंधवजा प्रश्न 15 गुणांसाठी असून त्याचे उत्तर 400 ते 425 शब्दांपर्यंत लिहिले अपेक्षित
4) लघुत्तरी प्रश्न 5 गुणांसाठी असून शब्दमर्यादा 130 ते 150.
5) उत्तरे लिहितांना शब्दमर्यादा पाळणे आवश्यक.

प्रश्न 1) प्रगत अध्यापनशास्त्र म्हणजे काय? प्रगत अध्यापनशास्त्राची तत्वे लिहा. तुमचे अध्यापन प्रभावी होण्यासाठी या तत्वाचा वापर तुम्ही शिक्षक म्हणून कशा प्रकारे कराल? [15]

किंवा

ई-आशय तयार करण्याच्या पायऱ्या कोणत्या? या पायऱ्या सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

प्रश्न 2) अनुभवजन्य अध्ययन (Experiential Learning) म्हणजे काय? अनुभवजन्य अध्ययनातील शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. अनुभवजन्य अध्ययन ही संकल्पना तुमच्या अध्यापनात कशी वापराल? सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

प्रणाली उपागम म्हणजे काय? तुमच्या वार्षिक स्नेहसंमेलनाच्या नियोजनामध्ये प्रणाली उपागमाच्या पायऱ्यांचा वापर कशा प्रकारे कराल? [15]

प्रश्न 3) भारतीय शाळांमध्ये माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचे एकात्मिकरण करतांना येणारी आव्हाने कोणती? या आव्हानांना तुम्ही कसे सामोरे जाल? [15]

किंवा

पुढील संकल्पना स्पष्ट करा. [15]

अ) नेट सुरक्षितता (Net Safety)

ब) नेट शिष्टाचार (Netiquettes)

क) स्वामित्व हक्क (copy rights)

इंटरनेटच्या योग्य वापरासाठी तुमच्या विद्यार्थ्यांचे उद्बोधन कशा प्रकारे कराल?

प्रश्न 4) स्मार्ट वर्गाची वैशिष्ट्ये लिहा. तुमच्या शाळेत स्मार्ट-वर्ग स्थापन करतांना कोणते घटक विचारात घ्याल? [15]

किंवा

वेब आधारित अध्ययन कार्यनीतीचा वापर अध्ययनाची गुणवत्ता सुधारण्यासाठी कशा प्रकारे कराल? वेब आधारित अध्ययनाचे फायदे व मर्यादा लिहा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) सहकार्यात्मक अध्ययनाची वैशिष्ट्ये लिहा.
- ब) फिलीप जॅक्सन प्रतिमानातील विविध पायऱ्यांमध्ये शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.
- क) विद्यार्थ्यांचा आवाज (Voice) ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- ड) संमिश्र अध्ययनाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- इ) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान शिक्षकाची कौशल्ये व गुणवैशिष्ट्ये लिहा.
- इ) एम.के.सी.ल (M.K.C.L.) व इंटेल चे शैक्षणिक योगदान लिहा.

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1256

[Total No. of Pages : 34

[5247]-106

F.Y. B.Ed. (General)

BED:106 : UNDERSTANDING DISCIPLINES AND SCHOOL SUBJECTS

Any two From: (Marathi, Hindi, English, Sanskrit, Urdu, History, Geography, General Science, Mathematics, Economics & Information and Communication Technology)

(2015 Pattern) (CBCS)

Time :3 Hours]

[Max. Marks :80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Answers of the two subjects should be written on the separate answer sheets.
- 3) Figures to the right of the question indicate marks.
- 4) Write answers in about 400-425 words for 15 mark questions.
- 5) Write answers in about 150 words for 5 mark questions.

सूचना :

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
- 2) दोन विषयांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तरपत्रिकेत लिहावीत.
- 3) प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 4) 15 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तरे सुमारे 400-425 शब्दांत लिहा.
- 5) 5 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तरे सुमारे 150 शब्दांत लिहा.

P.T.O.

मराठी

[एकूण गुण : 40]

- प्रश्न 1) अ) काळ म्हणजे काय? काळाचे मुख्य प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [8]
ब) वृत्त म्हणजे काय? अक्षरगण वृत्तांपैकी कोणतीही दोन वृत्ते लक्षणासह सोदाहरण स्पष्ट करा. [7]

किंवा

- अ) 'समास' म्हणजे काय ते सांगून समासाचे दोन प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [7]
ब) मराठी साहित्यातील कोणताही एक साहित्यप्रकार खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [8]
i) संकल्पना
ii) स्वरूप
iii) वैशिष्ट्ये
iv) महत्त्व

- प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]
अ) संधी म्हणजे काय? संधीचा कोणताही एक प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.
ब) प्रयोग म्हणजे काय ते लिहून कर्तरी व कर्मणी प्रयोग उदाहरणासह स्पष्ट करा.
क) भाषेतील अलंकारांचे महत्त्व लिहून कोणताही एक शब्दालंकार सोदाहरण लिहा.
ड) विशेषणाची व्याख्या लिहून विशेषणाचे प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा.
इ) 'ओवी' या छंद प्रकाराची वैशिष्ट्ये लिहा.

- प्रश्न 3) अ) गट 'अ' व गट 'ब' यांच्या योग्य जोड्या जुळवा. [5]
'अ' गट 'ब' गट
i) अर्वाचीन मराठी कथेचे जनक अ) विष्णुशास्त्री चिपळूणकर
ii) लघुनिबंधाचे जनक ब) लीळा चरित्र
iii) आधुनिकनिबंधकार क) हरिभाऊ आपटे
iv) मराठीतील आद्यग्रंथ ड) कृष्णशास्त्री चिपळूणकर
v) मराठीतील पहिले वृत्तपत्र इ) ना.सी.फडके
फ) दर्पण

- ब) रिक्काम्या जागी योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा. [5]
- i) खालील वाक्यातील अधोरेखित शब्दांची विभक्ती ओळखा माझ्या मनात शिक्षकांबद्दलचा आदर दुणावला.
- अ) प्रथमा ब) षष्ठी
क) सप्तमी ड) द्वितीया
- ii) केशवसुत हे टोपणनावयांचे आहे.
- अ) प्र.के अत्रे ब) कृष्णाजी केशव दामले
क) शं.के. कानेटकर ड) लोकमान्य टिळक
- iii) 'कायदा' या शब्दाला कोणता उपसर्ग जोडल्यावर त्याचा विरुद्धार्थी शब्द तयार होईल?
- अ) ना ब) बिन
क) गैर ड) बे
- iv) जो, जी, जे, ज्या, जी हे सर्वनामाच्याप्रकाराची उदाहरणे आहेत.
- अ) संबंधी ब) दर्शक
क) प्रश्नार्थक ड) आत्मवाचक
- v) दिवाकरांनीया साहित्यप्रकाराला प्रचंड लोकप्रियता मिळवून दिली.
- अ) नाटक ब) एकांकिका
क) नाट्यछटा ड) एकपात्री प्रयोग

हिंदी

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) सर्वनाम की परिभाषा बताकर सर्वनाम के भेद सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। [15]

अथवा

अ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर 250 से 300 शब्दों में निबंध लिखिए। [10]

i) घायल सैनिक की आत्मकथा

ii) प्रसार माध्यमोंकी भूमिका

iii) यदि मैं प्रधानमंत्री होता

ब) मोहल्ले में बढ़ती गंदगी दूर करने हेतू नगर निगम कार्यालय को शिकायती पत्र लिखिए। [5]

अथवा

ब) निम्नलिखित रूपरेखा के आधारपर कहानी लिखिए तथा उचित शीर्षक देकर सीख लिखिए। [5]

एक किसानउसके चार बेटेसभी आलसी.....किसान का चिंता करना.....किसान का बीमार पडना..... सभी बेटो को पास बुलानासब को बताना के खेत मे खजाना छिपा हुआ हैकिसान का मरनाखजाने की लालच मे बेटो ने पुरा खेत खोदना - खजाना ना मिलना ..बारीश के दिनअनाज बोना..... बहुत सारे अनाज की उपज यही सही खजानाबेटों को समज मे आना।

प्रश्न 2) किन्ही तीन प्रश्नों के उत्तर 130 से 150 शब्दो में लिखिए [15]

अ) आदिकाल को वीरगाथा काल क्यों कहा जाता है।

ब) तुलसीदास के काव्य की विशेषताएँ लिखिए।

क) कहानी विधा की विशेषताएँ लिखिए।

ड) सुमित्रानंदन पंतजी का साहित्यिक परिचय दीजिए।

इ) निम्नलिखित दोहे का अर्थ स्पष्ट कीजिए समय लाभ सम लाभ नहीं , समय चूक सम चूक चतुरन चिन्त रहि मन लगी, समय चूक की हूक

प्रश्न 3) अ) उचीत जोडियाँ लगाओ।

[5]

i) विशेषण	अ) ड
ii) सहायक क्रिया	ब) काबुलीवाला
iii) पंचमाक्षर	क) अनुशासन
iv) उपसर्ग	ड) करना पड़ा
v) प्रत्यय	इ) दल
	फ) बुढापा

ब) एक वाक्य में उत्तर लिखिए:

[5]

- 'आपका बंटी' इस रचना के रचनाकार कौन है?
- 'कामायती' के कवि का नाम लिखिए।
- 'कान खड़े रहना' मुहावरे का अर्थ लिखिए।
- ईश्वर में श्रद्धा न रखनेवाला' - इस शब्दसमूह के लिए उचीत शब्द लिखिए।
- '55' इस अंक को शब्दों में लिखिए।

ENGLISH

[Max. Marks : 40

Q1) Write an essay on any one of the following in about 400 words. [15]

- a) A visit to a historical place.
- b) The evils of unemployment.
- c) Science and human happiness.

OR

- a) Write a letter to your friend about the campaign about 'Health awareness' implemented under N.S.S. in your college. [8]
- b) Read the following extract and answer the questions given below. [7]

"Environment and pollution have become household words today. But is it all that they are - only words and no action? When we look around us and see a world full of smog and dust, don't we feel the need to wake up and do something about it? We can see fish and other creatures dying. Our rivers are polluted, our seas are polluted and the very air we breathe is polluted. The blame for air pollutions has been laid at the door of vehicles and industries.

As far as industrial pollution is concerned while a commendable job has been done by the department of environment in making environmental impact assessment studies and ensuring that new big industries have built in systems for pollution abatement and control. The problem of controlling pollution caused by small new units and existing plants has so far eluded solution.

The 1986 Act has undoubtedly given greater legal powers to state pollution boards and other concerned authorities to penalise offenders. However, it must be recognized that puritive action alone will not suffice. If we are really serious about controlling industrial pollution the carrot must be used along with the stick.

Questions:

- i) What is the extract about?
- ii) How has the department of environment done a commendable job?
- iii) What is the problem to which a solution cannot be found yet?
- iv) Suggest two ways by which we can reduce air pollution.
- v) Our rivers are polluted, our seas are polluted. (Rewrite using Not onlybut also)
- vi) Give the adjective forms of :
 - a) Eluded
 - b) action
- vii) Suggest any two slogans regarding the protection of environment.

Q2) Answer the following (any three) [15]

- a) Use proper articles in the following sentences. [5]
- i) We bought _____ most expensive house.
 - ii) This is _____ place where function was held.
 - iii) I like _____ rainy season.
 - iv) Was it _____ mistake?
 - v) This is _____ old method.

b) Write summary of the following passage about one third of the original length. [5]

Most of us are scared, by the words, 'blood donation? It petrifies us and sends cold shivers down our back. We have strange notions about blood donation and are scared to participate. We feel it may weaken our health, create loss of strength -these are various thoughts that run through our minds.

Blood donation is a worthy cause and a healthy habit. A 15 minute rest, a few glucose biscuits and you are normal after donation blood. Many people wrongly fear the whole procedure believing that it means rest for a whole day. The real fact is that we recover the donated quantity of blood within a couple of days. There is no loss of strength at all. Far from being harmful, blood donation is useful to our health. A Blood donor is given a card which entitles him to receive blood whenever he needs it. In a city like Mumbai this is a necessary precaution to take.

You also get an opportunity to do something for your fellow beings. Blood banks store the donated blood and make it available to the needy. Blood donation is the most precious kind of donation one can make. It is a social service which everybody can and must perform.

c) What is consonant? state its description. Explain any one of them with an example. [5]

d) Transcribe the following words. [5]

- i) Clean
- ii) Arm
- iii) Ago
- iv) Fear
- v) Mouth

e) Develop a story with the help of following points and give a suitable title (in about 200 words): [5]

A poor boy _____ finds work in a jeweller's shop _____ the employer tests his honesty _____ leaves a ten rupee note on the floor _____ the boy took it and returns it to the owner _____ the employer was pleased _____ the boy gets a job _____ he rises to a high post _____ finally becomes a partner.

Q3) a) Do as directed [5]

- i) The box is so heavy that he cannot lift it (use too.....to)
- ii) Rahul is my neighbour. He is a good Friend. (use not only.....
.....but also)
- iii) Dheera was a hard working boy.

(Rewrite the sentence and use add a question tag)
- iv) The people praised the prince. (change the voice)
- v) Kishan is not so happy as Hasan. (Change into comparative degree)

b) Rewrite the sentences by using correct prepositions. [5]

- i) I am talking_____the sport.
- ii) He advised as _____a mentor.
- iii) We should think _____capacity.
- iv) The ball is _____the table.
- v) Ganesh was climbing _____the hill.

SANSKRIT

[Max. Marks : 40

Q1) What are the rules of reading and writing sanskrit? Explain two rules each with examples. [15]

OR

Explain the following types of structure of sanskrit sentence with examples.[15]

- i) सतिसप्तमी
- ii) प्रयोजकरचना

Q2) What is Euphony? Explain the main types of Euphony. [15]

OR

What is compound? Explain तत्पुरुष compound with examples. [15]

Q3) a) Recognise the forms: [5]

- i) वनानि।
- ii) रमा।
- iii) सुरेशः।
- iv) वदथ।
- v) खेलामि।

b) Match the pairs [5]

Group A

- i) वाल्मीकीमुनिः
- ii) भरतमुनिः
- iii) कालिदासः
- iv) अश्वघोषः
- v) माघः

Group B

- अ) महाभारतम्।
- ब) शिशुपालवधम्।
- क) बुध्दचरितम्।
- ड) कुमारसम्भवः।
- इ) नाट्यशास्त्रम्।
- फ) रामायणम्।

संस्कृत

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) संस्कृत वाचन व लेखनाचे नियम कोणते? प्रत्येकी दोन नियम सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

संस्कृत वाक्यरचनेचे खालील प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

अ) सतिसप्तमी

ब) प्रयोजकरचना

प्रश्न 2) संधी म्हणजे काय? संधीचे मूख्य प्रकार स्पष्ट करा. [15]

किंवा

समास म्हणजे काय? तत्पुरुष समास सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

प्रश्न 3) अ) खालील रूपे ओळखा. [5]

i) वनानि।

ii) रमा।

iii) सुरेशः।

iv) वदथ।

v) खेलामि।

ब) योग्य जोड्या जुळवा: [5]

‘अ’

‘ब’

i) वाल्मिकीमुनिः

अ) महाभारतम्।

ii) भरतमुनिः

ब) शिशुपालवधम्।

iii) कालिदासः

क) बुध्दचरितम्

iv) अश्वघोषः

ड) कुमारसम्भवः

v) माघ

इ) नाट्यशास्त्रम्

फ) रामायणम्

URDU

Marks 40

- 15 1. جملہ کے کہتے ہیں۔ جملہ کی مختلف اقسام مع مثال واضح کیجئے۔
- 10 1(a) مندرجہ ذیل میں سے کسی ایک عنوان پر 250 تا 300 الفاظ پر مشتمل مضمون لکھیے۔
- 1- اُف یہ بی۔ ایڈ کورس۔ 2- اگر میں وزیر اعظم ہوتا ہوتی۔ 3- سارے جہاں سے اچھا ہندوستان ہمارا۔
- 05 1(b) اپنی سہیلی کو خط لکھ کر اپنے بی۔ ایڈ کورس کی تعلیمی سیر کی معلومات تفصیل سے لکھیے۔
- 15 2- مندرجہ ذیل سوالات کے جواب 130 تا 150 الفاظ میں لکھیے۔ (کوئی تین)
- 1- دور قدیم کے ادب کی خصوصیات لکھیے۔
- 2- دور وسطی کے شاعر مرزا غالب کا طرز بیان لکھیے۔
- 3- دور جدید کے ادیب بشیر احمد انصاری پر روشنی ڈالیے۔
- 4- راجندر سنگھ بیدی کا لکھا افسانہ بتی کے بچے کا خلاصہ لکھیے۔
- 5- نظم کی تدریس میں تشریح کی اہمیت لکھیے۔
- 05 3 (a)۔ جوڑیاں لگائیے۔
نمبر	الف	نمبر	ب
1	غزل کا آخری شعر	1	کاروباری
2	صفت ذاتی	2	مخلوط جملہ
3	خط کی ایک قسم	3	مرکب جملہ
4	دو یا دو سے زائد جملے	4	اسلم ہونہار لڑکا ہے
5	اسم خاص	5	مقطع
6		6	لال قلعہ
- 05 3(b)۔ ایک جملہ میں جواب لکھیے۔
- 1- مرزا غالب کا اصل نام لکھیے۔
- 2- دور جدید کے دو ادیب کے نام لکھیے۔
- 3- ششی پریم چند کے مشہور افسانہ کا نام لکھیے۔
- 4- ابوالکلام آزاد کے خطوط کے مجموعہ کا نام لکھیے۔
- 5- اے۔ پی۔ جے عبدالکلام کی مشہور کتاب کا نام لکھیے۔

HISTORY

[Max. Marks :40

Q1) Explain the development in the field of science and technology with examples. **[15]**

OR

Explain the Revolutionary Movement in detail. **[15]**

Q2) Write the answer in short (any three) **[15]**

- a) Explain the structure and functions of zilla parishad.
- b) Explain the fundamental Rights given by Indian constitution.
- c) What were the teachings of vardhaman Mahavir?
- d) What makes life in society more stable and organized?
- e) What was Lokmanya Tilak's objective in organizing national festivals?

Q3) Fill in the blanks: **[5]**

- a) Gandhiji decided to launch salt satyagraha at _____ in Gujrat.
(Sabarmati, Dandi, Dharasana)
- b) Between 1848 to 1856 lord _____ annexed move seates.
(Lord Dalhouse, Lord Bentinne, Lord Carnwallis)
- c) In the state of kolhapur _____ did substantial work for the abolition of caste distingution.
(Dr. Babasaheb Ambedkar, Rajashri Shahu Maharaj, Vitthal Ramji Shinde)
- d) _____ was the founder of mughal empire
(Babar, shershah, Jahangir)
- e) Harappa Culture is considered as _____ culture.
(Urban, Rural, Industrial)

Q4) Match the following:

[5]

A Group

B Group

i) Senior Lord

a) Azad Radio

ii) Galileo

b) Azad Dasta

iii) Bhai kotwal

c) Duck

iv) Usha Mehta

d) Chandra Shekhar Azad

v) Kakori Kat

e) Invention of telescope

f) Invention of printing press

इतिहास

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) विज्ञान व तंत्रज्ञानातील प्रगती उदाहरणासहीत स्पष्ट करा. [15]

किंवा

सशस्त्र क्रांतीकारी चळवळीबद्दल सविस्तर माहिती लिहा. [15]

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) [15]

अ) जिल्हा परिषदेची रचना व कार्य लिहा.

ब) भारतीय राज्यघटनेत सांगितलेले मूलभूत अधिकार स्पष्ट करा.

क) वर्धमान महावीरांनी कोणती शिकवण दिली.

ड) माणसाचे समाज जीवन अधिक संघटित व स्थिर कशामुळे होते?

इ) राष्ट्रीय उत्सव आयोजित करण्यामागे टिळकांचा हेतू कोणता होता?

प्रश्न 3) रिकाम्या जागी कंसातील योग्य पर्याय निवडून लिहा. [5]

अ) गांधीजींनी मिठाच्या सत्याग्रहासाठी गुजरातमधीलहे गाव निश्चित केले.

(साबरमती, दांडी, धारासना)

ब) 1848 ते 1856 या दरम्यान यांनी अनेक राज्य खालसा केली.

(डलहौसी, लॉर्ड डेटिन, लॉर्ड कॉर्नवालिस)

क) कोल्हापूर संस्थानातयांनी जातीभेद निर्मूलनासाठी भरीव कार्य केले.

(डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे, राजर्षी शाहू महाराज)

ड) मोगल संस्थेचा संस्थापकहा होता.

(बाबर, शेरशाह, जहाँगिर)

इ) हडप्पा संस्कृती ही संस्कृती होय.

(नागर, ग्रामीण, औद्योगिक)

प्रश्न 4) जोड्या लावा:

[5]

अ गट

ब गट

i) वरिष्ठ सामंत

अ) आझाद रेडीओ

ii) गॅलिलिओ

ब) आझाद रस्ता

iii) भाई कोतवाल

क) ड्यूक

iv) उषा मेहता

ड) चंद्रशेखर आझाद

v) काकोरी कट

इ) दुर्बिनिचा शोध

फ) मुद्रण यंत्राचा शोध

GEOGRAPHY

[Max. Marks :40

Instructions to the candidates:

- 1) Draw neat diagrams wherever necessary.
- 2) Use of stencils of map is allowed.

- Q1)** a) What are the factors affecting the distribution of temperature? [7]
b) Explain the types of solar eclipse with suitable diagrams. [8]

OR

- a) What is human occupation? Explain the types of human occupation. [7]
- b) Explain the concept of field visit. Illustrate the points of report writing. [8]

- Q2)** Write short answers of following (any three) [15]

- a) Explain the various elements of map.
- b) Explain the difference between weather and climate.
- c) Explain wild Animal Resources of maharashtra.
- d) Explain the defination of volcano and illustrate the causes of volcano.
- e) Explain any two types of graphs.

- Q3)** a) Complete the following sentences by using words from the brackets. [5]

- i) _____ product is obtained from forest
(Rubber, Salt, fish)
- ii) _____ is the main reason of wave generation.
(Heat, Light, Wind)
- iii) The sequential transfer of energy is called as _____
(Ecosystem, food chain, trophic level)
- iv) The wool of _____ breed of sheep is considered of superior quality.
(Chokla, Pungal, Marwari)
- v) In Maharashtra Maximum area is under _____ type of irrigation.
(Well, Canal, Tank)

- b) Match the following: [5]

Column 'A'

- i) Goa
- ii) Lakshadweep
- iii) Oldest Landmass
- iv) Eastern coastal region
- v) Indira Point

Column 'B'

- a) Godavari Delta
- b) Smallest State
- c) Southern most tip of India
- d) Largest state
- e) Peninsular plateau
- f) Union Territory

भूगोल

[एकूण गुण: 40]

- सूचना : 1) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
2) नकाशा स्टेन्सील्स वापरण्यास परवानगी आहे.

- प्रश्न 1) अ) तापमानाच्या वितरणावर परिणाम करणारे घटक कोणते? [7]
ब) सूर्यग्रहणाचे प्रकार आकृतिसह स्पष्ट करा. [8]

किंवा

- अ) मानवी व्यवसाय म्हणजे काय? मानवी व्यवसायाचे प्रकार स्पष्ट करा. [7]
ब) क्षेत्र भेटीचे संकल्पना स्पष्ट करून अहवाल लेखनाचे मुद्दे स्पष्ट करा. [8]

- प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) नकाशाची विविध अंगे स्पष्ट करा.
ब) हवा आणि हवामान यातिल फरक स्पष्ट करा.
क) महाराष्ट्रातील वन्य प्राणि संसाधने स्पष्ट करा.
ड) ज्वालामुखीची व्याख्या सांगून ज्वालामुखीच्या उद्रेकाची कारणे स्पष्ट करा.
इ) आलेखाचे कोणतेही दोन प्रकार स्पष्ट करा.

- प्रश्न 3) अ) कंसात दिलेल्या पर्यायापैकी योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा लिहा. [5]

- i) पुढील पैकीहे उत्पादन वनातून मिळते.
(रबर, मीठ, मासे)
- ii) लाटेच्या निर्मितीचे प्रमुख कारणहोय.
(उष्णता, प्रकाश, वारे)
- iii) उर्जेच्या क्रमवार संक्रमणालाम्हणतात.
(परिसंस्था, अन्नसाखळी, पोषण पातळी)
- iv)या संकरीत मेंढीची लोकर उच्च प्रतिची मानली जाते.
(चोकला, पुंगल, मारवाडी)
- v) महाराष्ट्रातील सर्वाधिक क्षेत्रप्रकारच्या जलसिंचनाखाली आहे.
(विहिर, कालवा, तलाव)

ब) जोड्या जुळवा.

[5]

‘अ’ गट

‘ब’ गट

- i) गोवा
- ii) लक्षद्विप
- iii) अतिप्राचिन भूभाग
- iv) पूर्वीय किनारी प्रदेश
- v) इंदिरा पॉईंट

- अ) गोदावरी त्रिभूज प्रदेश
- ब) सर्वात लहान राज्य
- क) भारताचे दक्षिण टोक
- ड) सर्वात मोठे राज्य
- इ) द्विपकल्पीय पठार
- फ) केंद्रशासीत प्रदेश

GENERAL SCIENCE

[Max. Marks : 40

- Q1)** a) Explain any two types of chemical reactions with examples. [8]
b) What is Homologous series? Write characteristics of homologous series and give any two examples of homologous series. [7]

OR

- a) Draw neat labelled diagram of Human digestive system and write names of organs of it. Write functions of these organs. [8]
b) Differentiate between plant cell and animal cell with labelled diagram. [7]

- Q2)** Answer any three of the following: [15]

- a) What is refraction of light. Write laws of refraction of light.
b) Write different forms of energy. Explain laws of conservation of energy.
c) What is inertia? Explain types of inertia.
d) What are the causes of air - pollution?
e) What is Bio-diversity? Explain the importance of the conservation of bio-diversity.

- Q3)** a) Complete the following sentence by choosing correct option. [5]

i) 1 joule = _____ erg

- a) 10^5 b) 10^6
c) 10^4 d) 10^7

ii) $\text{CuSO}_{4(aq)} + \text{Zn}_{(s)} \rightarrow \text{ZnSO}_{4(aq)} + \text{Cu}_{(s)}$

Copper Sulphate Zinc Sulphate

This reaction is _____ reaction.

- a) Combination b) Decomposition
c) Displacement d) Oxidation

iii) Every year national science day is celebrated on _____

- a) 16 september b) 8 march
c) 28 February d) 22 December

iv) In human beings there are _____ pairs of chromosomes.

- a) 22 b) 23
c) 24 d) 25

v) _____ carry blood away from heart to different parts of body.

- a) Arteries b) Veins
c) Capillaries d) Arteries & veins both

b) Match the following:

[5]

A	B
Class	Examples
i) Mammalia	a) Sting ray
ii) Aves	b) Frog
iii) Reptillia	c) Owl
iv) Amphibia	d) Crocodile
v) Pisces	e) Bat

सामान्य विज्ञान

[एकूण गुण: 40]

- प्रश्न 1) अ) रासायनिक अभिक्रियांचे कोणतेही दोन प्रकार उदाहरणासह स्पष्ट करा. [8]
ब) समजातीय श्रेणी म्हणजे काय? समजातीय श्रेणीची वैशिष्ट्ये सांगून कोणतीही दोन उदाहरणे द्या. [7]

किंवा

- अ) मानवी पचन संस्थेची नामनिर्देशित आकृती काढून त्यातील अवयवांची नावे लिहा आणि त्या अवयवांची कार्ये लिहा. [8]
ब) वनस्पती पेशी आणि प्राणी पेशी यातील फरक आमनिर्देशित आकृतीसह स्पष्ट करा. [7]

- प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [15]

- अ) प्रकाशाचे अपवर्तन म्हणजे काय? प्रकाशाच्या अपवर्तनाचे नियम लिहा.
ब) ऊर्जेची विविध रूपे लिहा. ऊर्जा अक्षरयतेचा नियम स्पष्ट करा.
क) जडत्व म्हणजे काय? जडत्वाचे प्रकार स्पष्ट करा.
ड) हवेच्या प्रदूषणाची कारणे कोणती?
इ) जैवविविधता म्हणजे काय? जैवविविधता टिकून राहण्याचे महत्व स्पष्ट करा.

- प्रश्न 3) अ) खालील पैकी योग्य पर्याय निवडून विधाने पूर्ण करा. [5]

- i) 1 ज्यूल = अर्ग
अ) 10^5 ब) 10^6
क) 10^4 ड) 10^7
- ii) $\text{CuSO}_{4(aq)} + \text{Zn}_{(s)} \rightarrow \text{ZnSO}_{4(aq)} + \text{Cu}_{(s)}$
Copper Sulphate Zinc Sulphate
ही अभिक्रियाअभिक्रिया आहे.
अ) संयोग
ब) अपघटन
क) विस्थापन
ड) ऑक्सिडीकरण

iii) प्रत्येक वर्षी राष्ट्रीय विज्ञान दिवस हाया दिवशी साजरा करतात.

अ) 16 सप्टेंबर

ब) 8 मार्च

क) 28 फेब्रुवारी

ड) 22 डिसेंबर

iv) मानवात गुणसूत्राच्याजोड्या असतात.

अ) 22

ब) 23

क) 24

ड) 25

v)हृदयाकडून शरीराकडे रक्ताचे वहन करतात.

अ) धमनिया

ब) शिरा

क) रक्तकोशिका

ड) धमनिया व शिरा दोन्ही

ब) जोड्या जुळवा.

[5]

अ

ब

वर्ग

उदाहरणे

i) सस्तनी वर्ग

अ) स्टींगरे

ii) पक्षी वर्ग

ब) बेडूक

iii) सरिसृप

क) घुबड

iv) उभयचर वर्ग

ड) मगर

v) मत्स्य वर्ग

इ) वटवाघूळ

MATHEMATICS

[Max. Marks :40

Q1) Solve the following (3 marks each)

[15]

- Find the factors of $x^2 + 25x + 144$
- Divide the polynomial $a^3 + 8$ by the binomial $a + 2$
- Simplify $\frac{3}{5} \times \left(\frac{10}{9} + \frac{4}{3} \right)$
- The lengths of the sides of the triangle are given below, find whether it is a right angled triangle 1.5 cm, 1.6 cm, 1.7cm.
- Find the volume of a cone if the radius of its base is 7 cm and its slant height is 28 cm.

OR

Solve the following (3 marks each)

[15]

- Find the area of an equilateral triangle whose side is 12 cm.
- The diameter of the base of a cylinder is 14 cm and its height is 17 cm. Find its total surface area.
- The opposite angles of a cyclic quadrilateral are x and $3x$. What are the measures of the angles of this quadrilateral?
- Solve the equation $\frac{18 - 2y}{y - 4} = \frac{4}{3}$
- Simplify $(3x + 2y + z)^2 - (2x - 2y - z)^2$

Q2) Solve the following (5 marks each)

[15]

- Prove that, diagonals of a parallelogram bisect each other.
- The measures of a given angle is 5 times that of its complementary angle. Find the measure of the given angles.
- Draw incircle of an equilateral triangle having side 7 cm.

OR

Solve the following (5 marks each)

[15]

- Solve the equation.
$$\frac{10x^2 + 15x + 63}{5x^2 - 25x + 12} = \frac{2x + 3}{x - 5}$$
- Two numbers are in the ratio 3:4. If 4 is added to each, the ratio becomes 4:5. find the numbers.
- Draw quadrilateral of the following measure In $\square MTSN$ $\angle M = 40^\circ$, $\angle T = 110^\circ$, $\angle S = 70^\circ$, $MT = 4$ cm, $TS = 5$ cm,

Q3) a) Fill in the blanks (1 mark each) [5]

i) $85.96 - 2.345 = \underline{\hspace{2cm}}$

ii) $\left(\frac{2}{3}\right)^4 = \underline{\hspace{2cm}}$

iii) The measure of a semicircular arc is $\underline{\hspace{2cm}}$

iv) $(a-b)^2 = \underline{\hspace{2cm}}$

v) In quadrilateral PQRS $m \angle P = 70^\circ$, $m \angle Q = 115^\circ$, $m \angle R = 75^\circ$
hence $m \angle S = \underline{\hspace{2cm}}$

b) Solve the following: [5]

i) Find the common factor for the monomials $6mn^2$, $10m^2n$

ii) Find the total surface area of a cuboid with side 3 cm.

iii) Find the mean of following numbers 29, 30, 31.

iv) The lengths of sides forming the right angle of a right angled triangle are 9 cm & 12 cm. Find the length of the hypotenuse.

v) Find the value of $24 \cdot 6 \div 2.46$

गणित

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) खालील उदाहरणे सोडवा (प्रत्येकी 3 गुण) [15]

अ) $x^2 + 25x + 144$ चे अवयव पाडा.

ब) $a^3 + 8$ ह्या बहुपदीस $a + 2$ ह्या द्विपदीने भागा.

क) सोपे रूप द्या $\frac{3}{5} \times \left(\frac{10}{9} + \frac{4}{3} \right)$

ड) खाली त्रिकोणांच्या बाजूंच्या लांबी दिल्या आहेत त्यावरून काटकोन त्रिकोण आहे का ते ओळखा 1.5 cm, 1.6 cm, 1.7cm.

इ) एका वृत्तचितीच्या पायाची त्रिज्या 7cm आणि तिची तिरकस उंची 28cm असल्यास वृत्तचितीचे घनफल काढा.

किंवा

खालील उदाहरणे सोडवा. (प्रत्येकी 3 गुण) [15]

अ) समभुज त्रिकोणाची बाजू 12 सेमी असल्यास त्याचे क्षेत्रफल किती?

ब) एका दंडगोलाच्या पायाचा व्यास 14 सेमी असून त्याची उंची 17 सेमी आहे तर त्याचे एकूण पृष्ठफल किती.

क) एक चक्रीय चौकोनातील विरुद्ध कोन x आणि $3x$ आहेत तर त्या चौकोनाच्या कोनांची मापे कोणती?

ड) सोडवा. $\frac{18 - 2y}{y - 4} = \frac{4}{3}$

इ) सोपे रूप द्या. $(3x + 2y + z)^2 - (2x - 2y - z)^2$

प्रश्न 2) खालील उदाहरणे सोडवा (प्रत्येकी 5 गुण) [15]

अ) सिद्ध करा समांतरभुज चौकोनाचे कर्ण एकमेकांस दुभागतात.

ब) एका कोनाचे माप त्याच्या कोटीकोनाच्या पाचपट असेल तर त्या कोनाचे माप किती?

क) 7 सेमी बाजू असलेल्या समभुज त्रिकोणात अंतर्वर्तुळ काढा

किंवा

खालील समीकरण सोडवा.

[15]

अ) $\frac{10x^2 + 15x + 63}{5x^2 - 25x + 12} = \frac{2x + 3}{x - 5}$

ब) दोन संख्यांचे गुणोत्तर 3:4 आहे प्रत्येक संख्येत 4 मिळविल्यास येणाऱ्या संख्यांचे गुणोत्तर 4:5 येते तर त्या संख्या काढा.

क) खाली दिलेल्या मापांच्या आधारे □MTSN काढा.

$l(MT) = 4 \text{ cm}, l(TS) = 5 \text{ cm}, m \angle M = 50^\circ, m \angle T = 110^\circ, m \angle S = 70^\circ$

प्रश्न 3) अ) रिकाम्या जागा भरा.

[5]

i) $85.96 - 2.345 = \underline{\hspace{2cm}}$

ii) $\left(\frac{2}{3}\right)^4 = \underline{\hspace{2cm}}$

iii) अर्ध वर्तुळ खंडातील कोनाचे माप $\underline{\hspace{2cm}}$ असते.

iv) $(a - b)^2 = \underline{\hspace{2cm}}$

v) जर चौकोन PQRS मध्ये $m \angle P = 70^\circ, m \angle Q = 115^\circ, m \angle R = 75^\circ$ तर $m \angle S = \underline{\hspace{2cm}}$

ब) सोडवा.

[5]

i) खालील एकपदीचे सामायिक अवयव लिहा.

$6 m n^2, 10 m^2 n$

ii) 3 cm बाजू असणाऱ्या घनाचे एकूण पृष्ठफळ काढा.

iii) 29,30,31 ह्या संख्यांचे मध्यमान काढा.

iv) काटकोन त्रिकोणात काटकोन करणाऱ्या बाजूंची लांबी 9 सेमी. व 12 सेमी असल्यास कर्णाची लांबी काढा.

v) $24.6 \div 2.46$ ची किंमत काढा.

ECONOMICS

[Max. Marks :40

- Q1)** a) Write the meaning and definition of Economics? [3]
b) Explain Economics Progress of Human being? [6]
c) Explain the importance of the study of Economics in daily life with examples. [6]

OR

- a) Explain the definition and features of Economy? [7]
b) Explain Bank problems and its solutions of economy. [8]
- Q2)** a) Write short answers for the following (any 3) [15]
i) Explain the merits and demerits of Baluta system.
ii) Explain cyber cafe is a modern source of income.
iii) Explain any two measures to control Inflation.
iv) Explain basic problem of an economy.
v) Explain rights and duties of a consumer.

- Q3)** a) State whether the following statements are true or false. [5]
i) Economist prof. Alfred Marshall has called Economics as the 'Queen of Social sciences'.
ii) Government policy on revenue and expenditure means fiscal policies.
iii) Producing goods & services to satisfy human wants means consumption.
iv) Brings economic stability in the family if money is managed efficiently.
v) In India, the consumer protection Act was passed in 1986.

B) Complete the following statements by choosing appropriate alternatives given below. [5]

- i) Utility is a _____ concept.
(Vague, relative, useful)
- ii) When the income of the family is more than expenditure it is called _____ budget.
(surplus, deficit, balanced)
- iii) An income in _____ reduces the stock of commodities available for home consumption.
(Import, export, production)
- iv) Families below poverty line have _____ ration card.
(Yellow, orange, white)
- v) Goods and services are produced and supplies by _____ sector on the basic of No profit, No loss.
(Joint, Private, Public)

अर्थशास्त्र

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) अ) अर्थशास्त्राचा अर्थ आणि व्याख्या लिहा. [3]

ब) मानवाची आर्थिक प्रगती स्पष्ट करा. [6]

क) अर्थशास्त्र अभ्यासाचे दैनंदिन जीवनातील महत्व उदाहरणासह स्पष्ट करा. [6]

किंवा

अ) अर्थव्यवस्थेची व्याख्या सांगून वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. [7]

ब) अर्थव्यवस्थेच्या मुलभूत समस्या व त्यावरील उपाय स्पष्ट करा. [8]

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

अ) बलुतेदारी पद्धतीचे फायदे आणि मर्यादा लिहा.

ब) सायबर कॅफे हा उत्पन्नाचा एक आधुनिक मार्ग आहे स्पष्ट करा.

क) भाववाद नियंत्रण करण्याचे कोणतेही दोन उपाय स्पष्ट करा.

ड) अर्थव्यवस्थे पुढील मुलभूत समस्या स्पष्ट करा.

इ) ग्राहकांचे हक्क आणि कर्तव्य स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) खालील वाक्य चूक की बरोबर ते ओळखा. [5]

i) अर्थशास्त्रज्ञ प्रा. आल्फ्रेड मार्शल यांनी 'अर्थशास्त्र' ही सामाजिक शास्त्राची सम्राज्ञी आहे असे म्हटले आहे.

ii) शासनाच्या उत्पन्न व खर्चाविषयीचे धोरण म्हणजे राजकोषीय धोरण होय.

iii) मानवी गरज भागवण्यासाठी वस्तु व सेवांची निर्मिती करणे म्हणजे उपभोग होय.

iv) पैशाच्या कार्यक्षम व्यवस्थापनामुळे कुटुंबामध्ये आर्थिक स्थैर्य निर्माण करते.

v) भारतात ग्राहक संरक्षण कायदा 1986 मध्ये पास करण्यात आला.

- ब) खालील दिलेल्या कंसातील पर्यायांमधून योग्य पर्याय निवडून वाक्ये पूर्ण करा व लिहा.[5]
- i) उपयोगिता हीसंकल्पना आहे.
(संदिग्ध, सापेक्ष, उपयुक्त)
- ii) जेव्हा कुटुंबाचे उत्पन्न खर्चापेक्षा जास्त असते तेव्हा त्यासअंदाजपत्रक म्हणतात.
(शिलकीचे, तुटीचे, संतुलित)
- iii) जेव्हावाढते तेव्हा देशातील उपभोगासाठी उपलब्ध असलेल्या वस्तुचा साठा कमी होतो.
(आयात, निर्यात, उत्पादन)
- iv) दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबांनारंगाची शिधापत्रिका असते.
(पिवळ्या, केशरी, शुभ्र)
- v) वस्तु व सेवांचे उत्पादन व त्यांचा पुरवठाक्षेत्राद्वारे केला जातो.
(संयुक्त, खाजगी, सार्वजनिक)

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY (ICT)

Time : 1½ hours

[Max. Marks :40

Q1) What is meant by Software? Explain the types of software with examples. Write the facilities of word processor and power point presentation. [15]

OR

What is meant by computer? Write the characteristics of smart phone, Laptop, personal computer and Tab. Write the information of secondary storage devices of computer. [15]

Q2) Write the answers of any three questions. [15]

- a) Explain the world wide web.(WWW)
- b) Describe the concept and characteristics of Blog.
- c) Write functions of operating system.
- d) Explain the requirements of computer laboratory.
- e) Write importance of ICT in day to day life.

Q3) a) Fill in the blanks with correct option from bracket. [5]

- i) Combination of one row and one column forms a square is called _____in spread sheet.
(cell, tab, square, table)
- ii) You and your friend require yahoo messenger, microphone and speakers for _____.
(e-mail, blog, voice chat, text chat)
- iii) A byte consists of _____bits
(2,4,8,16)
- iv) 'Ctrl+C' is used to _____a file.
(copy, paste, cut, save)
- v) Statistical process is one of the main feature of _____application software.
(Ms power point, Ms Excel, Word Processor, Ms Access)

b) Match the pairs.

[5]

'A'

'B'

i) Chat

a) GPS.

ii) VOIP

b) Google

iii) E-map

c) 'C' programming

iv) Search engine

d) Adaptors

v) Computer language

e) Voice chat

f) Blog

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान

वेळ : 1½ तास

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) सॉफ्टवेअर म्हणजे काय? सॉफ्टवेअरचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. वर्ड प्रोसेसर व पॉवर पॉइंट प्रेझेंटेशन या सॉफ्टवेअर मधील सुविधा लिहा. [15]

किंवा

संगणक म्हणजे काय? संगणकाच्या स्मार्ट फोन, लॅपटॉप, वैयक्तिक संगणक व टॅब या प्रकारांची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. संगणकाच्या साठवणूकीच्या दुय्यम साधनांची माहिती लिहा. [15]

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. [15]

- वर्ल्ड वाईड वेब (WWW).स्पष्ट करा.
- ब्लॉगची संकल्पना व वैशिष्ट्ये लिहा.
- ऑपरेटिंग सिस्टिमची कार्ये लिहा.
- संगणक कक्षातील आवश्यक सुविधा स्पष्ट करा.
- माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाचे दैनंदिन जीवनातील महत्व लिहा.

प्रश्न 3) अ) कंसातील योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा. [5]

- स्प्रेडशीट मध्ये एक रो व एक कॉलम मिळून तयार झालेल्या चौकोनाला..... असे म्हणतात.
(सेल, टॅब, स्क्वेअर, टेबल)
-साठी तुम्हाला व तुमच्या मित्राला याहू मेसेंजर, मायक्रोफोन व स्पीकर्स यांची आवश्यकता असते.
(इमेल, ब्लॉग, ध्वनी संवाद, मजकुराद्वारे संवाद)
- एक बाईट मध्येबीट्स असतात.
(2,4,8,16)
- 'Ctrl+C' या कीजचा वापर फाईलकरण्यासाठी होतो.
(कॉपी, पेस्ट, कट, सेव्ह)
- सांख्यिकीय प्रक्रियाया ॲप्लिकेशन सॉफ्टवेअरचे एक वैशिष्ट्य आहे.
(एम.एस.पॉवर.पॉइंट,एम.एस.एक्सेल, वर्ड प्रोसेसर, एम.एस.एक्सेस)

ब) योग्य जोड्या जुळवा.

[5]

‘अ’

‘ब’

i) चॅट

अ) GPS

ii) VOIP

ब) गुगल

iii) इ नकाशे

क) 'C' प्रोग्रॅमिंग

iv) सर्च-इंजिन

ड) अॅडाप्टर्स

v) संगणकीय भाषा

इ) व्हाइस चॅट

फ) ब्लॉग

Total No. of Questions : 3]

SEAT No. :

P1257

[Total No. of Pages : 19

[5247]-107

F.Y. B.Ed. (General)

107 : PEDAGOGY OF THE SCHOOL SUBJECTS

(Any two from : Marathi, Hindi, English, Sanskrit, Urdu, History,
Geography, General Science, Mathematics, Economics and
Information and Communication Technology)
(2015 Pattern) (Credit System)

Time :3 Hours]

[Max. Marks :80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Answers of the two subjects should be written on the separate answer sheets.
- 3) Figures to the right of the question indicate marks.
- 4) Write answers in about 400-425 words for 15 marks questions.
- 5) Write answer in about 150 words for 5 marks questions.

- सूचना :
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
 - 2) दोन विषयांची उत्तरे स्वतंत्र उत्तर पत्रिकेत लिहा.
 - 3) प्रश्नांच्या उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 4) 15 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 400-425 शब्दांत लिहा.
 - 5) 5 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 150 शब्दांत लिहा.

P.T.O.

मराठी

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) उद्गामी व अवगामी पद्धती म्हणजे काय? व्याकरणातील एका घटकाच्या आधारे या दोन्ही पद्धतींचा वापर कसा कराल ते लिहा. [15]

किंवा

मातृभाषा मराठीचे स्वरूप व वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. आजच्या काळात मराठीचे स्थान उंचावण्यासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही काय प्रयत्न कराल? [15]

प्रश्न 2) मराठीच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष सांगून कोणत्याही एका इयत्तेच्या पाठ्यपुस्तकाच्या आधारे अंतर्गत वं बहिर्गत निकष सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

मातृभाषा अध्यापनात मूल्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा. माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांत 'वैज्ञानिक दृष्टीकोन' व 'श्रमप्रतिष्ठा' ही मूल्ये रूजविण्यासाठी कोणते प्रयत्न कराल? [15]

प्रश्न 3) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

अ) शालेय अभ्यासक्रमात मराठी भाषेचे स्थान स्पष्ट करा.

ब) पद्य अध्यापनातील रसग्रहण पद्धतीचे महत्त्व स्पष्ट करा.

क) 'तणावाचे व्यवस्थापन' हे जीवनकौशल्य विकसित करण्यासाठी पाच उपक्रम लिहा.

ड) मराठी अध्यापनात तंत्रज्ञानावर आधारित साधनांचा वापर कसा कराल?

हिंदी

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) हिन्दी भाषा अध्यापन की आवश्यकता लिखते हुए हिन्दी भाषा अध्यापन में आनेवाली समस्याओं को सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। [15]

अथवा

गद्य अध्यापन के उद्देश्य लिखिए। आठवीं से दसवीं तक के किसी एक गद्यपाठ के आधार पर पाठ नियोजन का प्रारूप तैयार कीजिए। [15]

प्रश्न 2) संरचना की आवश्यकता स्पष्ट करते हुए हिन्दी भाषा विषय की विधा के आधार पर विषय संरचना तैयार कीजिए। [15]

अथवा

हिन्दी अध्यापक के सामान्य एवं विशेष गुण विशेष लिखिए। कुशल अध्यापक बनने के लिए आप कौन-कौन से प्रयास करोगे सोदाहरण लिखिए। [15]

प्रश्न 3) निम्नलिखित में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए। (130 से 150 शब्दों में) [10]

अ) हिन्दी विषय का भूगोल एवं इतिहास विषय के साथ समवाय

ब) व्याकरण अध्यापन की दो पद्धतियाँ

क) मूल्य एवं जीवन कौशल्य शिक्षा की आवश्यकता

ड) वाचन के प्रकार

ENGLISH

[Max. Marks : 40]

Q1) What is the importance of English text-book? State the criteria of good English text-book? Evaluate any one textbook of any standard with its internal and external qualities. [15]

OR

What is content analysis? Explain its importance for an English teacher? Analyse any one content from Std. IX with the help of following points. [15]

- a) Objectives with specifications.
- b) Core elements, values, life skills.
- c) Learning experiences
- d) Evaluation strategy
- e) Method

Q2) What are the various learning resources? Explain any two learning resources with the help of following points. [15]

- a) Concept
- b) Need and Importance
- c) Educational Implication.

OR

Which are the techniques of teaching English? Explain any two techniques with the help of following points. [15]

- a) Nature
- b) Need and importance
- c) Classroom procedure
- d) Evaluation strategy

Q3) Write answers in short (any two) : [10]

- a) Write the objectives of teaching English at secondary and higher secondary level.
- b) Explain the life skill 'Effective Communication". Which activities will you plan for development of this life skill among your students?
- c) What are the methods of teaching grammar? How will you teach 'adjective' by inductive method?
- d) What role will you play as an English teacher in the modern classroom?

SANSKRIT

[Max. Marks : 40]

Q1) Write down the nature of Sanskrit subject. Explain the place of Sanskrit subject in school syllabus. [15]

OR

Write down the objectives of teaching Sanskrit at secondary level. Explain the co-relation of Sanskrit subject with the other school-subjects. [15]

Q2) Analyze the text-book of 10th std. of Entire Sanskrit subject. [15]

OR

What is Content Analysis? How will you inculcate values and life-skills through the teaching of Sanskrit subject? [15]

Q3) Answer any two of the following : [10]

- a) Write down the nature of the method of teaching Sanskrit grammar.
- b) Write the nature of the method of teaching prose in Sanskrit.
- c) Write in short the importance of traditional teaching aids in teaching of Sanskrit subject.
- d) Write in brief the qualities of Sanskrit subject teacher.

संस्कृत

[एकूण गुण : 40]

प्रश्न 1) संस्कृत विषयाचे स्वरूप लिहा. संस्कृत विषयाचे शालेय अभ्यासक्रमातील स्थान स्पष्ट करा. [15]

किंवा

माध्यमिक स्तरावरील संस्कृत अध्यापनाची उद्दिष्टे लिहा. संस्कृत विषयाचा अन्य शालेय विषयांसोबतचा समन्वय स्पष्ट करा. [15]

प्रश्न 2) इयत्ता दहावीच्या संपूर्ण संस्कृत विषयाच्या पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करा. [15]

किंवा

आशय विश्लेषण म्हणजे काय? संस्कृत विषयाच्या अध्यापनाद्वारे मूल्ये व जीवनकौशल्ये यांची रूजवणूक तुम्ही कशी कराल? [15]

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. [10]

अ) संस्कृत व्याकरण अध्यापन पध्दतीचे स्वरूप लिहा.

ब) संस्कृत गद्य अध्यापन पद्धतीचे स्वरूप लिहा.

क) संस्कृत विषयाध्यापनात पारंपारिक अध्ययन संसाधनांचे महत्त्व थोडक्यात लिहा.

ड) संस्कृत शिक्षकांची गुणवैशिष्ट्ये थोडक्यात लिहा.

URDU

Marks : 40]

15

1۔ پیکنڈری سطح پر اردو پڑھانے کے مقاصد لکھیے۔ اپنی تدریس کو موثر و دلچسپ بنانے کے لیے آپ کن طریقوں کا استعمال کرونگے۔

OR

15

1۔ تدریس قواعد کے مختلف طریقے لکھیے۔ استقرائی و استخراجی طریقہ تدریس کو مع مثال واضح کیجئے۔
2۔ مواد کے تجزیہ کی اہمیت و ضرورت لکھیے۔ ہشتم جماعت کے کسی ایک سبق کے مواد کا تجزیہ کیجئے۔

OR

10

2۔ کتاب کا تجزیہ واضح کیجئے۔ نهم جماعت کے اردو کی کتاب کا تجزیہ کرتے ہوئے اندرونی و بیرونی خوبیاں لکھیے۔
3۔ مختصر جواب لکھیے۔ (کوئی دو)
1۔ اردو زبان کی ساخت بتائیے۔
2۔ نصاب اور کتاب میں ربط لکھیے۔
3۔ روایتی اکتسابی طریقہ لکھیے۔
4۔ اردو لیبارٹری کی اہمیت لکھیے۔

HISTORY

[Max. Marks :40

Q1) State the meaning and nature of History. Explain the place of History in school curriculum. **[15]**

OR

What are the criteria of good History text-book with the help of these criteria evaluate any History text-book from 6th to 10th std. **[15]**

Q2) What is curriculum? Explain the concentric and chronological methods with its advantages and disadvantages. **[15]**

OR

a) Explain the qualities of a good History teacher of twenty first century.**[8]**

b) Explain the concept of core elements & values? As a teacher how will you inculcate them in students explain with examples. **[7]**

Q3) Write the answer in short (any two) : **[10]**

a) Explain the difference between syllabus and curriculum.

b) Prepare the structure of History subject. State the merits of structure which are helpful to the teacher.

c) Write the merits of Dramatization method.

d) Explain the need of History Room.

इतिहास

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) इतिहासाचा अर्थ व स्वरूप स्पष्ट करून शालेय अभ्यासक्रमातील इतिहासाचे स्थान उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

चांगल्या इतिहास पाठ्यपुस्तकाचे निकष कोणते? या निकषाच्या आधारे इ. 6 वी ते 10 वी पर्यंतच्या इयत्तेच्या पाठ्यपुस्तकाचे परीक्षण करा. [15]

प्रश्न 2) अभ्यासक्रम म्हणजे काय? अभ्यासक्रम रचनेतील समकेंद्री व कालक्रम पध्दती गुणदोषासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

अ) 21 व्या शतकातील इतिहास विषय शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये सविस्तर लिहा. [8]

ब) गाभाघटक व मूल्य ह्या संकल्पना स्पष्ट करा. शिक्षक म्हणून विद्यार्थ्यांमध्ये त्यांची रूजवणूक कशी करावी ते सोदाहरण लिहा. [7]

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

अ) पाठ्यक्रम व अभ्यासक्रम यामधील फरक लिहा.

ब) इतिहास विषयाची संरचना काढा. संरचनेचे शिक्षकाला कोणते फायदे होतात ते लिहा.

क) नाट्यीकरण पध्दतीचे फायदे लिहा.

ड) इतिहास खोलीची आवश्यकता स्पष्ट करा.

GEOGRAPHY

[Max. Marks :40

Q1) Explain excursion method with suitable examples. As a teacher how will you plan an excursion to Mahabaleshwar for students? **[15]**

OR

What is co-relation? What are the different types of co-relation? Explain co-relation of Geography with History and Science with suitable examples. **[15]**

Q2) Explain the importance and characteristics of the structure of Geography. As a Geography teacher how will you use the structure while teaching Geography? Explain with suitable example. **[15]**

OR

Explain the importance of teaching aids? Write about various types of teaching aids in Geography? How will you use various teaching aids to teach regional Geography more effectively? Explain with suitable examples. **[15]**

Q3) Write short answer (any two) : **[10]**

- a) Write importance of local Geography with suitable example.
- b) Explain need of Geography room.
- c) What are the criterias of good Geography text book.
- d) Explain merits and demerits of project method with example.

भूगोल

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) सहल पध्दतीचे योग्य उदाहरणासह स्पष्टीकरण करा. शिक्षक या नात्याने आपण विद्यार्थ्यांसाठी महाबळेश्वर या ठिकाणी सहलिचे नियोजन कसे कराल? [15]

किंवा

समवाय म्हणजे काय? समवायाचे प्रकार कोणते? भूगोलाचा इतिहास व शास्त्र विषयाशी असणारा समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

प्रश्न 2) भूगोल विषयाच्या संरचनेचे महत्त्व सांगून भूगोलाच्या संरचनेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. भूगोल विषय शिक्षक म्हणून त्या संरचनेचा अध्यापनात कसा उपयोग कराल ते सोदाहरण लिहा. [15]

किंवा

शैक्षणिक साधनांचे महत्त्व स्पष्ट करा. भूगोलातील विविध अध्यापन साधनांचे प्रकार लिहा. प्रादेशिक भूगोलाच्या अध्यापनात विविध शैक्षणिक साधनांचा सुयोग्य वापर कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

प्रश्न 3) पुढीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [10]

अ) स्थानिक भूगोलाचे महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) भूगोल खोलीची आवश्यकता स्पष्ट करा.

क) चांगल्या भूगोल पाठ्यपुस्तकाचे निकष कोणते?

ड) प्रकल्प पध्दतीचे गुणदोष सोदाहरण स्पष्ट करा.

GENERAL SCIENCE

[Max. Marks : 40]

Q1) What is meaning of 'content analysis'? What is the need of content analysis? Which factors of content analysis will you consider, While teaching science subject, explain it with one unit of Science content. [15]

OR

What is correlation? Write four advantages of correlating Science subject with other school subjects while teaching Science subject. Explain with suitable examples how will you establish correlation of Science subject with Mathematics, Geography and Languages. [15]

Q2) Explain 'Project Method' of teaching Science with the help of following points. [15]

- a) Nature
- b) Steps
- c) Merits
- d) Limitations
- e) Role of teacher

OR

How will you use following 'Learning Resources' in teaching Science subject.[15]

- a) Internet
- b) Encyclopaedia
- c) Audio-visual aids
- d) Aquarium
- e) Science Laboratory

Q3) Answer any two of the following : [10]

- a) What are the competencies of Science teacher.
- b) Write steps of 5E Model.
- c) Write characteristics of good Science text book.
- d) Write objectives of general Science at secondary level.

विज्ञान

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) आशय विश्लेषणाचा अर्थ काय? आशय विश्लेषणाची गरज कोणती? विज्ञानाचे अध्यापन करताना आशय विश्लेषण साठीचे कोणते घटक तुम्ही विचारात घ्याल ते विज्ञान आशयातील एका घटकाद्वारे स्पष्ट करा. [15]

किंवा

समवाय म्हणजे काय? विज्ञान विषयाचे अध्यापन करताना इतर शालेय विषयांशी समवाय साधल्याने होणारे चार फायदे लिहा. विज्ञान विषयाचा गणित, भूगोल व भाषा या विषयांशी समवाय कसा साधाल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

प्रश्न 2) विज्ञान अध्यापनाची 'प्रकल्प पध्दती' खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

अ) स्वरूप	ब) पायऱ्या
क) फायदे	ड) मर्यादा
इ) शिक्षकाची भूमिका	

किंवा

विज्ञान अध्यापनात खालील अध्ययन संसाधनाचा/स्रोतांचा वापर कसा कराल? [15]

अ) आंतरजाल	ब) ज्ञानकोष
क) दृक-श्राव्य साधने	ड) पाण घर
इ) विज्ञान प्रयोगशाळा	

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. [10]

- विज्ञान विषय शिक्षकाच्या अंगी असणाऱ्या क्षमता कोणत्या?
- 5E प्रतिमानाच्या पायऱ्या लिहा.
- चांगल्या विज्ञान पाठ्यपुस्तकाची वैशिष्ट्ये कोणती?
- माध्यमिक स्तरावरील सामान्य विज्ञानाची उद्दिष्टे लिहा.

MATHEMATICS EDUCATION

[Max. Marks :40

Q1) What is content analysis? Which points will you consider while analysing the content of any one unit from Mathematics. **[15]**

OR

Explain the difference between curriculum and syllabus. Explain the methods of curriculum construction with its advantages and limitations. **[15]**

Q2) Explain the 'project method' of Mathematics teaching with the help of following points. **[15]**

- a) Concept
- b) Principles
- c) Steps and examples
- d) Advantages
- e) Limitations

OR

Explain the 'Inductive -deductive' method of teaching Mathematics with the help of following points. **[15]**

- a) Concept
- b) Principles
- c) Steps and examples
- d) Advantages
- e) Limitations

Q3) Answer in short (any two) : **[10]**

- a) Explain the methods of Mathematics curriculum construction.
- b) Write the objectives of Mathematics subject at secondary level.
- c) How will you use Mathematics laboratory in teaching and learning.
- d) Explain the importance of learning resources in Mathematics teaching.

गणित शिक्षण

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) आशय विश्लेषण म्हणजे काय? आशय विश्लेषण करताना तुम्ही कोणते मुद्दे विचारात घ्याल? गणित विषयातील एका घटकाचे आशय विश्लेषण करा. [15]

किंवा

अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम यातील फरक लिहा. अभ्यासक्रम रचनेच्या पद्धती गुण-मर्यादासह स्पष्ट करा. [15]

प्रश्न 2) गणित अध्यापनाची 'प्रकल्प पद्धती' खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

अ) संकल्पना	ब) तत्वे
क) पायऱ्या व उदाहरण	ड) फायदे
इ) मर्यादा	

किंवा

गणित अध्यापनाची उद्गामी-अवगामी पद्धती खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

अ) संकल्पना	ब) तत्वे
क) पायऱ्या व उदाहरण	ड) फायदे
इ) मर्यादा	

प्रश्न 3) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- गणित अभ्यासक्रम रचनेच्या पद्धती स्पष्ट करा.
- गणित विषयाची माध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्टे लिहा.
- गणित प्रयोगशाळेचा अध्ययन-अध्यापनात तुम्ही कसा उपयोग कराल?
- गणित अध्यापनातील अध्ययन स्रोतांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

ECONOMICS

[Max. Marks :40

Q1) What is correlation? Explain the correlation of Economics with other school subjects with suitable examples. **[15]**

OR

What is Economics? Explain the importance of Economics in daily life with examples. **[15]**

Q2) Explain the qualities of good economic teacher. Suggest activities for quality enhancement of Economics teacher. **[15]**

OR

What are the criteria of good text-book of Economics? Analyze any one text book with the help of these criteria. **[15]**

Q3) Write any two of the following : **[10]**

- a) What is question to evaluation content? Prepare five questions to evaluate content of the unit 'Inflation'.
- b) Explain merits and demerits of Discussion method.
- c) Explain different between curriculum and syllabus.
- d) How will you inculcate the following values among your students through Economics teaching.
 - i) Neatness
 - ii) Modesty

अर्थशास्त्र

[एकूण गुण: 40]

प्रश्न 1) समवाय म्हणजे काय? अर्थशास्त्राचा इतर विषयांशी असलेला समवाय सुयोग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

अर्थशास्त्र म्हणजे काय? अर्थशास्त्राचे दैनंदिन जीवनातील महत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

प्रश्न 2) चांगल्या अर्थशास्त्र शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये सांगा. अर्थशास्त्र शिक्षकाच्या गुणवत्ता विकासासाठी कोणकोणते उपक्रम सुचवाल? [15]

किंवा

चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष कोणते? या निकषांच्या आधारे अर्थशास्त्राच्या कोणत्याही एका पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करा. [15]

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [10]

अ) आशय तपासणारे प्रश्न म्हणजे काय? 'भाववाद' या घटकासाठी आशय तपासणारे पाच प्रश्न तयार करा.

ब) चर्चा पद्धतीचे फायदे आणि तोटे स्पष्ट करा.

क) अभ्यासक्रम आणि पाठ्यक्रमातील फरक स्पष्ट करा.

ड) अर्थशास्त्र अध्यापनातून खालील मूल्ये तुमच्या विद्यार्थ्यांमध्ये कशी रूजवाल?

i) नीटनेटकेपणा

ii) सौजन्यशीलता

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY (ICT)

[Max. Marks :40

Q1) What points do you consider while analysing the text-book of ICT subject from any class. **[15]**

OR

Write the nature and scope of Information Communication Technology. How will you fulfill the objectives of Information Communication Technology at secondary and higher secondary level from your teaching. **[15]**

Q2) Explain the 'Technology Aided Learning' with the help of following points.**[15]**

- a) Advantages
- b) Limitation
- c) Educational implication

OR

Explain learning resources in ICT with suitable examples. **[15]**

Q3) Write short notes (any two) : **[10]**

- a) Explain the competencies of ICT teacher.
- b) Planning and organizing ICT lab.
- c) Difference between curriculum and syllabus.
- d) 5E learning model.

प्रश्न 1) पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करण्यासाठी कोणते मुद्दे विचारात घ्याल? माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाच्या कोणत्याही एका पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करा. [15]

किंवा

माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाचे स्वरूप व व्याप्ती लिहा. माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाची माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्टे तुम्ही तुमच्या अध्यापनातून कशी साध्य कराल?[15]

प्रश्न 2) 'तंत्रज्ञान आधारित अध्ययन' खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

- अ) फायदे
- ब) मर्यादा
- क) शैक्षणिक उपयोजन

किंवा

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञानातील अध्ययन स्रोत उदाहरणासहित सविस्तर स्पष्ट करा.[15]

प्रश्न 3) टिपा लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- अ) माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञान विषय शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ब) संगणक प्रयोग शाळेचे नियोजन आणि आयोजन
- क) अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम यातील फरक
- ड) (5E) अध्ययन प्रतिमान

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1200

[Total No. of Pages : 4

[5247]-201

S.Y. B.Ed. (General)

**201 : QUALITY AND MANAGEMENT OF SCHOOL
EDUCATION**

(2015 Pattern) (Credit System)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Essay type questions carry fifteen marks and answer of the same are expected to be written in 400 to 425 words.*
- 4) Short answer type question carry five marks and answers to the same are expected to be written in 150 to 175 words.*

Q1) What is time management? Explain the need and importance of time management. **[15]**

OR

What is school accreditation? Explain the need and criteria of school accreditation.

Q2) Explain with proper examples the importance of physical resources of the school with reference to **[15]**

- i) School building
- ii) School surrounding
- iii) Library
- iv) Laboratory
- v) Play ground

OR

What is In-service training? Explain need, advantages and limitations of In-service training.

P.T.O.

Q3) What are the current issues and problems at Higher secondary level. Explain with suitable examples. **[15]**

OR

What is school discipline? Explain causes of indiscipline and suggest remedies to overcome the problems of indiscipline.

Q4) Explain the meaning, need and importance of school records, Illustrate the types of school records with suitable examples. **[15]**

OR

Explain the functions of SCERT (State council of educational research & training) and NCTE (National Council for teacher education)

How these agencies are useful to enhance the quality of education.

Q5) Write short notes on the following (any 4) **[20]**

- a) What are the principles of Henry Fayol's theory of management.
- b) Write any five functions of a teacher with reference to the personality development of the students?
- c) Explain the need and importance of vocationalisation of education at +2 stage.
- d) What is the need and importance of organising co-curricular activities in school.
- e) Write the functions of central board of secondary education. (CBSE)
- f) What are the functions of S.S.C. and H.S.C. board.

Total No. of Questions : 5]

P1200

[5247]-201

S.Y. B.Ed. (General)

**201 : QUALITY AND MANAGEMENT OF SCHOOL
EDUCATION**

(2015 Pattern) (Credit System)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दाखवितात.
3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 400 ते 425 शब्द आहेत.
4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 150 ते 175 शब्द आहेत.

प्रश्न 1) वेळेचे व्यवस्थापन म्हणजे काय? वेळेच्या व्यवस्थापनाची गरज व महत्व स्पष्ट करा. [15]

किंवा

शाळेची अधिस्वीकृती म्हणजे काय? ते स्पष्ट करून त्याची गरज व निकष स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील मुद्द्यांच्या संदर्भात शाळेचे भौतिक घटक सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

- शालेय इमारत
- शालेय परिसर
- ग्रंथालय
- प्रयोग शाळा
- खेळाचे मैदान

किंवा

सेवांतर्गत प्रशिक्षण म्हणजे काय? सेवांतर्गत प्रशिक्षणाची गरज, फायदे व मर्यादा स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) सद्यः स्थितीतील उच्च माध्यमिक स्तरावरील अडचणी व समस्या सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

शालेय शिस्त म्हणजे काय? बेशिस्तीची कारणे कोणती? ती दूर करण्यासाठी उपाययोजना सूचवा.

प्रश्न 4) शालेय दप्तर (अभिलेख) अर्थ, गरज आणि महत्व स्पष्ट करा. शालेय दप्तराचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

महाराष्ट्र राज्य शैक्षणिक संशोधन व प्रशिक्षण परिषद (SCERT) आणि राष्ट्रीय शिक्षक शिक्षण परिषद (NCTE) या संस्थांची कार्ये लिहा. शैक्षणिक गुणवत्ता वाढीसाठी या संस्थांचा उपयोग सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (फक्त चार) [20]

- अ) हेन्री फेयॉल यांच्या व्यवस्थापन उपपत्तीची तत्वे कोणती?
- ब) विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्वाच्या विकासासंदर्भात शिक्षकांची कोणतीही पाच कार्ये लिहा.
- क) +2 स्तरावरील शिक्षणाच्या व्यावसायिकरणाची गरज व महत्व स्पष्ट करा.
- ड) शाळेत सहशालेय उपक्रमांचे आयोजन करण्याची गरज व महत्व कोणते?
- इ) केंद्रिय माध्यमिक शिक्षण मंडळाची कार्ये लिहा.
- फ) माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाची कार्ये कोणती?

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1201

[Total No. of Pages : 4

[5247]-202

S.Y. B.Ed. (General)

**KNOWLEDGE AND CURRICULUM & LANGUAGE
ACROSS CURRICULUM**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right of the question indicate full marks.*
- 3) *Essay type questions carry fifteen marks Answer of the same are expected to be written in about 400 to 425 words each.*
- 4) *Short answer type questions which carry five marks should be answer in about 150 to 175 words each.*
- 5) *Write in neat and legible handwriting.*

Q1) Explain the following concepts giving appropriate examples. Explain their educational implications. **[15]**

- i) Data
- ii) Information
- iii) Knowledge
- iv) Skill
- v) Wisdom

OR

What are the principles of "Experiential learning" write merits & limitations of experiential learning. Enlist and explain any two activities you will organize for your students to learn by using "Experiential Learning"

Q2) Explain the concept of curriculum and explain the different stages of curriculum development with respect to the following points **[15]**

- i) Planning of curriculum
- ii) Curriculum designing
- iii) Curriculum Transaction

P.T.O.

OR

Explain the Hilda Taba Model of curriculum development with respect to following points

- i) Planning of curriculum
- ii) Curriculum design
- iii) Curriculum Transaction

Q3) Explain Dr. Babasaheb Ambedkar's thoughts on curriculum of secondary education with reference to **[15]**

- i) Objectives
- ii) Teaching-learning methods & evaluation
- iii) Teacher-student relationship

OR

Write the similarities and differences of Mahatma Gandhi & Ravindranath Tagore's thoughts on secondary education with reference to

- i) Objectives
- ii) Teaching learning methods & evaluation
- iii) Teacher student Relationship

Q4) Explain the concept & importance of "Language across curriculum (LAC). How should a teacher make use of the concept of 'LAC' while teaching his own subject in the class? **[15]**

OR

Write any two definitions of language & Explain the characteristics of language explain the concept of "Home language" & Foreign language." Write the need of learning foreign language in today's context.

Q5) Shorts notes (any four) **[20]**

- a) Need & Importance of "Whole Brain Approach"
- b) Three language formula
- c) Write any five activities to develop the vocabulary of the student.
- d) Write the relation between curriculum, syllabus & textbook.
- e) The schools in Mumbai are the example of multiculturalism-Explain.
- f) Importance of learning through dialogue.

Total No. of Questions : 5]

P1201

[5247]-202

S.Y. B.Ed. (General)

**KNOWLEDGE AND CURRICULUM & LANGUAGE
ACROSS CURRICULUM**

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांची गुण दार्शवितात.
3) 15 गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर सुमारे 400 ते 425 शब्दांत लिहा.
4) 5 गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर सुमारे 150 ते 175 शब्दांत लिहा.
5) स्वच्छ व वाचनीय लेखन करावे.

प्रश्न 1) खालील संकल्पना उदाहरणासह स्पष्ट करून त्यांचे शैक्षणिक उपयोजन लिहा. [15]

- i) प्रदत्त (Data)
- ii) माहिती (Information)
- iii) ज्ञान (Knowledge)
- iv) कौशल्य (Skill)
- v) विवेक (Wisdom)

किंवा

“अनुभवजन्य अध्ययनाची” तत्त्वे कोणती? अनुभवजन्य अध्ययनाचे फायदे व मर्यादा लिहा. विद्यार्थ्यांनी अनुभवजन्य अध्ययन करण्यासाठी तुम्ही कोणत्या दोन कृति आयोजित कराल? स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) अभ्यासक्रमाची संकल्पना स्पष्ट करून अभ्यासक्रम विकसनाच्या पायऱ्या मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

- i) अभ्यासक्रमाचे नियोजन
- ii) अभ्यासक्रम आराखडा
- iii) अभ्यासक्रम कार्यवाही

किंवा

अभ्यासक्रम रचनेचे हिल्डा टाबा यांचे प्रतिमान खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- i) अभ्यासक्रमाचे नियोजन
- ii) अभ्यासक्रम आराखडा
- iii) अभ्यासक्रम कार्यवाही

प्रश्न 3) खालील मुद्द्यांच्या आधारे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे माध्यमिक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमाबाबत विचार स्पष्ट करा. [15]

- i) उद्दिष्टे
- ii) अध्ययन-अध्यापन पद्धती व मूल्यमापन
- iii) शिक्षक-विद्यार्थी संबंध

किंवा

महात्मा गांधी व रविंद्रनाथ टागोर यांचे माध्यमिक शिक्षणाबाबतच्या विचारांतील साम्यभेद खालील मुद्द्यांच्या आधारे लिहा.

- i) उद्दिष्टे
- ii) अध्ययन-अध्यापन पद्धती व मूल्यमापन
- iii) शिक्षक विद्यार्थी संबंध

प्रश्न 4) 'अभ्यासक्रमांतर्गत भाषेची (LAC) संकल्पना व महत्व स्पष्ट करा. अभ्यासक्रमांतर्गत भाषेचा वर्गअध्यापनामध्ये शिक्षकाने आपल्या विषयाचे अध्यापन करताना कसा उपयोग करावा ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

भाषेच्या कोणत्याही दोन व्याख्या लिहून भाषेची वैशिष्ट्ये सांगा. मातृभाषा व विदेशी भाषा या संकल्पना स्पष्ट करा. आजच्या युगात विदेशी भाषा शिकण्याची गरज स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) 'Whole Brain Approach' (संपूर्ण मेंदू दृष्टिकोन)-गरज व महत्व
- ब) टिप लिहा. - त्रिभाषा सूत्र
- क) विद्यार्थ्यांची शब्दसंपत्ती वाढविण्यासाठी कोणतेही पाच उपक्रम लिहा.
- ड) अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम व पाठ्यपुस्तक यातील संबंध
- इ) मुंबई शहरातील शाळा या बहुसंस्कृततेचे एक उदाहरण आहे - स्पष्ट करा.
- फ) संवादाद्वारे अध्ययनाचे महत्व स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 5]

SEAT No. :

P1202

[Total No. of Pages : 4

[5247]-203

B.Ed. Second Year (General)

203 : SCHOOL AND INCLUSIVE SCHOOL

(2015 Pattern) (Credit System)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for essay type questions is 400 to 425*
- 4) *Word limit for short answers is 150 to 175.*

Q1) What are the different types of school? Explain the concept, need and benefits of Inclusive schools. **[15]**

OR

What are the different national policies put forth for inclusive education. Explain any two policies in detail.

Q2) What is learning disability? Which are the different types of learning disabilities? Explain instructional strategies to facilitate social, economic and cultural inclusion of these children. **[15]**

OR

How will you use the following inclusive instructional strategies for the inclusion of Autistic students?

- a) Circle of friends
- b) Buddy system
- c) Blended learning

Q3) What is meant by an inclusive school? What are the characteristics of an inclusive school? What physical facilities should be there in an inclusive school? **[15]**

OR

What are the current issues in Inclusion? How is parental attitude and community awareness important for inclusion? Explain.

P.T.O.

Q4) Explain in detail the role of teacher educators for facilitating inclusive education.[15]

OR

For the inclusion of all students in the classroom, as a teacher how will you develop the following competencies:

- a) Knowledge
- b) Skill
- c) Attitude

Q5) Answer the following (any four) [20]

- a) What are the areas of assessment and evaluation in an inclusive set up?
- b) Write the role of Blended learning as an inclusive instructional strategy.
- c) How does RTE support inclusive education?
- d) What are the assistive technologies used for the hearing impaired?
- e) Write a note on inservice training for inclusive teachers.
- f) What are the steps in an I.E.P?

Total No. of Questions : 5]

P1202

[5247]-203

B.Ed. Second Year (General)

203 : SCHOOL AND INCLUSIVE SCHOOL

(2015 Pattern) (Credit System)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.
3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 400 ते 425 शब्द आहे.
4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्दमर्यादा 150 ते 175 शब्द आहे.

प्रश्न 1) शाळांचे विविध प्रकार कोणते? समावेशक शाळेची संकल्पना गरज आणि फायदे स्पष्ट करा.[15]

किंवा

समावेशक शिक्षणासाठी राबविलेली विविध राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणे कोणती? यापैकी कोणतीही दोन धोरणे सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) अध्ययन अक्षमता म्हणजे काय? अध्ययन अक्षमतेचे विविध प्रकार कोणते? या मुलांच्या सामाजिक, आर्थिक आणि सांस्कृतिक समावेशनास चालना देण्यासाठी असलेल्या अनुदेशन योजना स्पष्ट करा.[15]

किंवा

स्वमग्न विद्यार्थ्यांच्या समावेशनासाठी खालील समावेशक अनुदेशन योजना कशाप्रकारे वापराल?

- अ) मित्र वर्तुळ
ब) बडी सिस्टीम
क) मिश्रित अध्ययन

प्रश्न 3) समावेशक शाळा म्हणजे काय? समावेशक शाळेची वैशिष्ट्ये कोणती? समावेशक शाळेमध्ये कोणत्या भौतिक सुविधा असाव्यात? [15]

किंवा

समावेशनाचे सद्यः स्थितीतील महत्वाचे मुद्दे (Issues) कोणते? समावेशनासाठी पालकांचा दृष्टिकोन आणि सामाजिक जाणीव कशाप्रकारे महत्वाची ठरते? स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) समावेशक शिक्षणाला चालना देण्यासाठी शिक्षक प्रशिक्षकांची भूमिका सविस्तर स्पष्ट करा.[15]

किंवा

वर्गामध्ये सर्व विद्यार्थ्यांचा समावेश व्हावा यासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही खालील क्षमता कशा विकसित कराव्या?

- अ) ज्ञान
- ब) कौशल्ये
- क) वृत्ती

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

[20]

- अ) समावेशक मांडणीमधील परीक्षण आणि मूल्यमापनाची क्षेत्रे कोणती?
- ब) समावेशक अनुदेशन योजना म्हणून मिश्रित अध्ययनाची भूमिका लिहा.
- क) समावेशक शिक्षणासाठी शिक्षण हक्क कायदा कशी मदत करतो?
- ड) श्रवणदोष असणाऱ्यांसाठी कोणकोणते सहाय्यक तंत्रज्ञान वापरले जाते?
- इ) समावेशक शिक्षकांसाठी सेवांतर्गत प्रशिक्षण यावर टीप लिहा.
- फ) व्यक्तिगत शैक्षणिक कार्यक्रमाच्या पायऱ्या कोणत्या?

Total No. of Questions : 5]

P1254

SEAT No. :

[Total No. of Pages : 37

[5247]-204

S.Y. B.Ed. (General)

204 : Elective - 01

Guidance and Counselling

(2015 Pattern) (Credit System)

- 204 - 01 Guidance and Counselling**
- 02 Human Rights and Peace Education**
- 03 Women Education**
- 04 Lifelong Education**
- 05 Population Education and Family Life Education**
- 06 Education for Sustainable Development and Environment Education**
- 07 Disaster Management**
- 08 Inclusive Education**
- 09 Introduction to Educational Research**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*
- 3) Essay type questions carry 15 marks and answers of the same are expected to be written in 400-425 words.*
- 4) Short answer type questions carry 5 marks and answer of the same are expected to be written in 130-150 words.*

P.T.O.

Q1) Write the need and importance of educational guidance and vocational guidance. Explain the utility of both at school level with an example. **[15]**

OR

Explain the concept and need of guidance. Explain the procedure (steps) of guidance at school level with an example.

Q2) State the difference between non-directive and eclectic counseling with the help of following points **[15]**

- a) Concept
- b) Role of counsellor
- c) Utility in guidance

OR

Discuss any five principles of counselling with suitable examples. Explain difference between guidance and counselling.

Q3) Explain the observation and interview technique in guidance with the help of following points **[15]**

- a) Concept
- b) Merits and Limitations
- c) Utility in guidance

OR

Explain the Rating scale and questionnaires tool in guidance with the help of following points

- a) Concept
- b) Merits and Limitations
- c) Utility in guidance

Q4) What is mean by individual counselling? Explain how will you make counselling of a slow learner pupil and their parents. **[15]**

OR

Mention the qualities and professional ethics of counsellor. Explain role of school counsellor in counselling of students.

Q5) Write a short note (any four) : **[20]**

- a) Need of personal guidance
- b) Concept of non-directive counselling
- c) Psychological Tests; tool of data collection in guidance.
- d) Features of well organised interview.
- e) Process of counselling
- f) Functions of personal guidance

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed. (General)

204 : Elective - 01

Guidance and Counselling Elective

(मार्गदर्शन आणि समुपदेशन)

(2015 Pattern) (Credit System)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना:
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.
 - 3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 400 ते 425.
 - 4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 130 ते 150.

प्रश्न 1) शैक्षणिक मार्गदर्शन आणि व्यावसायिक मार्गदर्शनाची गरज व महत्व लिहा. शालेय स्तरावर दोघांची उपयुक्तता स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

मार्गदर्शनाची संकल्पना आणि गरज स्पष्ट करा. शालेय स्तरावरील मार्गदर्शन प्रक्रिया (पायऱ्या) उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) अनिर्देशित आणि सर्वसारसंग्रहात्मक समुपदेशनातील फरक पुढील मुद्द्यांच्या आधारे सांगा. **[15]**

- अ) संकल्पना
- ब) समुपदेशकाची भूमिका
- क) समुपदेशनातील उपयुक्तता

किंवा

समुपदेशनाची कोणतेही पाच तत्वेयोग्य उदाहरणासह चर्चा करा. मार्गदर्शन आणि समुपदेशनातील फरक स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) मार्गदर्शनातील निरिक्षण आणि मुलाखत तंत्र खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

- अ) संकल्पना
- ब) गुण आणि मर्यादा
- क) मार्गदर्शनातील उपयुक्तता

किंवा

मार्गदर्शन साधनातील पदनिश्चयन श्रेणी आणि प्रश्नावली पुढील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) संकल्पना
- ब) गुण आणि मर्यादा
- क) मार्गदर्शनातील उपयुक्तता

प्रश्न 4) व्यक्तिगत मार्गदर्शन म्हणजे काय? गतिमंद असणाऱ्या विद्यार्थ्यांचे आणि त्यांच्या पालकांचे समुपदेशन आपण कसे कराल. [15]

किंवा

समुपदेशकाची गुणवैशिष्ट्ये आणि व्यावसायिक नितीतत्वे सांगा. विद्यार्थ्यांना समुपदेशन करताना शालेय समुपदेशकाची भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) टिपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) व्यक्तिगत मार्गदर्शनाची गरज
- ब) अनिर्देशित समुपदेशनाची संकल्पना
- क) मानसशास्त्रीय कसोट्या;-मार्गदर्शनातील माहिती संकलनाचे साधन
- ड) संरचित मुलाखतीचे गुणवैशिष्ट्ये
- इ) समुपदेशनाची प्रक्रीया
- फ) व्यक्तिगत मार्गदर्शनाची कार्ये

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed. (General)

204 : 02 - Elective Subjects

Education for Human Rights & Peace Education

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) What is the meaning of Human Rights Education. As a teacher, which teaching methods are useful for Human Rights Education, explain it with suitable examples.[15]

OR

Explain the concept of Human Rights Education. Explain the need & importance of Human Rights Education with suitable examples.

Q2) What is the meaning of Human Rights. Explain the need of Human Rights with reference to: [15]

- a) Physical need
- b) Mental need
- c) Social need
- d) Economical need

OR

What is the meaning of 'Child Rights'. Explain the need & importance of Child Rights for a teacher.

Q3) Explain the concept of Peace Education. Explain the Philosophy of Swami Vivekanand with reference to Peace Education. **[15]**

OR

What is the meaning of Peace Education? Explain the thoughts of the Dalai lama to establish or create peace.

Q4) What is the meaning of cultural & personal principles? Explain the concept of cultural & personal principles with suitable examples. **[15]**

OR

Explain the need of peace building at School level. Explain the importance of sharing experiences of students with suitable examples.

Q5) Answer the following (any four) : **[20]**

- a) Write down the thoughts of Gijubhai Badhecha regarding Peace Education.
- b) To improve the lifestyle of victims, which efforts you will take as a teacher.
- c) Write down the peace Philosophy of J.Krishnmurthy.
- d) Explain the concept of vulnerable and disadvantaged group with examples.
- e) Which declarations are stated by UNESCO regarding Child Rights.
- f) How the integration or inculcation of skills is essential to be a peace teacher, with the point of view of teacher.

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed. (General)

204 - 02 : Elective Subjects

Education for Human Rights & Peace Education

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना: 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.
-

प्रश्न 1) मानवी हक्क शिक्षण म्हणजे काय? मानवी हक्क शिक्षणासाठी तुम्ही एक शिक्षक म्हणून कोणत्या अध्यापन पध्दती उपयोगी ठरू शकतात. ते उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

मानवी हक्क शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. मानवी हक्क शिक्षणाची गरज व महत्व उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) मानवी हक्क म्हणजे काय? खालील मुद्द्यांच्या आधारे मानवी हक्काची गरज उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

- अ) शारीरिक गरज
ब) मानसिक गरज
क) सामाजिक गरज
ड) आर्थिक गरज

किंवा

बाल हक्क म्हणजे काय? शिक्षकाच्या दृष्टीने बाल हक्क शिक्षणाची गरज व महत्व उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) शांततेसाठीच्या शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. स्वामी विवेकानंद यांचे तत्त्वज्ञान शांततेसाठीच्या शिक्षणाच्या अनुषंगाने स्पष्ट करा. [15]

किंवा

शांतता शिक्षण म्हणजे काय? दलाई लामा यांनी शांतता प्रस्थापित होण्यासाठी सांगितलेल्या विचारांचे स्पष्टीकरण करा.

प्रश्न 4) सांस्कृतिक व वैयक्तिक नीतीतत्वे म्हणजे काय? सांस्कृतिक व वैयक्तिक नीतीतत्वांची संकल्पना विविध उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

शालेय स्तरावर शांतता उभारणीची गरज स्पष्ट करा. यासाठी अनुभवांच्या देवाण-घेवाणाचे महत्त्व विद्यार्थ्यांच्या दृष्टिने उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) गिजूभाई बधेचा यांचे शांतता शिक्षणासाठीचे विचार थोडक्यात लिहा.
- ब) पीडीत व्यक्तीचे जीवनमान सुधारण्यासाठी तुम्ही एक शिक्षक म्हणून कोणते प्रयत्न कराल?
- क) जे. कृष्णमूर्ती यांनी शांततेसाठी सांगितलेले तत्त्वज्ञान लिहा.
- ड) संवेदनक्षम आणि वंचित गट ह्या संकल्पना उदाहरणासह स्पष्ट करा.
- इ) संयुक्त राष्ट्राने बाल हक्कांसाठी कोणत्या घोषणा केलेल्या आहेत?
- फ) शांततेचा शिक्षक होण्यासाठी शिक्षकांनी कोणत्या कौशल्यांची रूजवणूक करणे गरजेचे आहे.

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed.

204-03-Elective

Women Education

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for essay type questions is expected to be 400-425 words.*
- 4) *Word limit for short answer is expected to be in 130-150 words.*

Q1) State the objectives of women education at the Higher Secondary Level?
Explain the advantages and effects of Women's education. **[15]**

OR

What are the challenges for women education during recent times? Suggest remedies to overcome these challenges.

Q2) Trace the History of women education from preindependent India to Modern India. **[15]**

OR

Write the development of Indian Education for women during vedic times with respect to its

- i) Need
- ii) Importance
- iii) Objectives and
- iv) Effects.

How did they overcome the problems for women education during ancient times.

Q3) Explain the thoughts of Babasaheb Ambedkar towards the education of Girls.
How did it help towards the cause of women's education today? **[15]**

OR

Name some thinkers who contributed towards women's education. Discuss the work of Mahatma Jyotiba Phule's work for Girls education in detail.

Q4) Name the different educational commissions on women education. Discuss the recommendations of Kothari Commission in detail. **[15]**

OR

What is meant by women empowerment discuss the various issues of women empowerment in Our Country.

Q5) Write short notes (any four) : **[20]**

- a) Need and Importance of programmes for betterment of women's education.
- b) Constitutional provisions for women's education.
- c) Raja Ram Mohan Roy's contribution towards women education.
- d) Mahatma Gandhi and his role in developing women's education.
- e) Objectives of education for women during medieval times.
- f) Need and Importance of women's education.

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed.

204 - 03 : Elective

Women Education

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना:
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.
 - 3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 400 ते 425.
 - 4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 130 ते 150.

प्रश्न 1) उच्च माध्यमिक स्तरावरील स्त्री शिक्षणाची उद्दिष्टे सांगा. स्त्री शिक्षणाचा प्रभाव आणि फायदे स्पष्ट करा. [15]

किंवा

आजच्या काळात स्त्री शिक्षणासाठीची आव्हाने काय आहेत? ही आव्हाने दूर करण्यासाठी उपाय सूचवा.

प्रश्न 2) स्वातंत्र्यपूर्व भारत ते आधुनिक भारत यामधील स्त्री शिक्षणाचे ऐतिहासिक अवलोकन करा. [15]

किंवा

वैदिक कालीन भारतीय स्त्री शिक्षणाचा विकास पुढील मुद्द्यांआधारे लिहा.

- i) गरज
- ii) महत्त्व
- iii) उद्दिष्टे आणि
- iv) प्रभाव वैदिक कालीन लोकानी स्त्री शिक्षणातील समस्या कशाप्रकारे दूर केल्या?

प्रश्न 3) मुलींच्या शिक्षणाबाबत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे विचार स्पष्ट करा. त्यांचे विचार आजच्या स्त्री शिक्षणामध्ये कसे उपयुक्त आहेत? [15]

किंवा

स्त्री शिक्षणासाठी योगदान केलेल्या काही विचारवंताची नावे लिहा. महात्मा ज्योतिबा फुले यांनी मुलींच्या शिक्षणासाठी केलेल्या कार्याची सविस्तर चर्चा करा.

प्रश्न 4) स्त्री शिक्षणाबाबतीत विविध आयोगांची नावे लिहा. कोठारी आयोगाने सूचविलेल्या शिफारशींची सविस्तर चर्चा करा. [15]

किंवा

महिला सबलीकरण म्हणजे काय? आपल्या देशातील महिला सबलीकरणातील विविध प्रश्नांची चर्चा करा.

प्रश्न 5) टीपा लिहा. (कोणत्याही चार) [20]

- अ) स्त्री शिक्षणाच्या उद्दारासाठीच्या कार्यक्रमांची गरज आणि महत्व.
- ब) स्त्री शिक्षणाबाबतच्या संविधानात्मक तरतूदी.
- क) राजा राम मोहन रॉय यांचे स्त्री शिक्षणाबाबतचे योगदान.
- ड) स्त्री शिक्षणाच्या विकासामध्ये महात्मा गांधी यांची भूमिका.
- इ) मध्ययुगीन काळातील स्त्री-शिक्षणाची उद्दिष्टे.
- फ) स्त्री शिक्षणाची गरज आणि महत्व.

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S. Y. B.Ed.

204-04 : Lifelong Education

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write the concept of lifelong learning. Which are the developing skills for Lifelong Learning. Explain it. **[15]**

OR

What is mean by Lifelong Learning? Write the importance of 'Family Learning' and 'Wrokforce Learning' for Lifelong Learning?

Q2) Which are the new learning resources? How will you implement new learning resources for community? Explain it. **[15]**

OR

Explain the nature of 'Guidance' and 'Counseling' for creating environment for learning.

Q3) Explain with examples 'Empowering the Learner' and 'Active Citizenship' as techniques for Lifelong Learning. **[15]**

OR

Which are the tools and techniques for Lifelong Learning. Explain any two techniques with examples.

Q4) Which are the steps of Robert Gagne's Learning theory? Explain it's educational importance. **[15]**

OR

Explain the Paulo's learning theory and write the educational importance of it.

Q5) Short notes (solve any four) : **[20]**

- a) Workforce learning: Concept and Need
- b) Basic skills for Lifelong Learning
- c) Carl Rogers learning theory
- d) Personal learning Action plan.
- e) Need of learning organization.
- f) Learning for Human Resources Development.

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed.

204 - 04 : Life-long Education

आजीवन शिक्षण

(2015 Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना: 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) आजीवन अध्ययनाची संकल्पना लिहा. आजीवन अध्ययनासाठी कोणती कौशल्ये विकसित कराल? स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

आजीवन अध्ययन म्हणजे काय? आजीवन अध्ययनासाठी कौटुंबिक अध्ययन आणि कार्यशक्ती अध्ययनाचे महत्त्व लिहा.

प्रश्न 2) नवीन अध्ययनाचे स्रोत कोणते? नवीन अध्ययन स्रोतांची समाजासाठी कशी अंमलबजावणी कराल? ते स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

मार्गदर्शन व समुपदेशनासाठी पर्यावरणीय अध्ययनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अध्ययनार्थीची सक्षमता आणि नागरिकत्वासाठी सक्रीयता ही आजीवन अध्ययनाची तंत्रे उदाहरणासह स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

आजीवन अध्ययनाची साधने व तंत्रे कोणती? कोणत्याही दोन तंत्राची उदाहरणासह स्पष्टीकरण करा.

प्रश्न 4) रॉबर्ट गॅने ची अध्ययन उपपत्ती च्या पायऱ्या कोणत्या? त्याचे शैक्षणिक महत्त्व स्पष्ट करा. **[15]**

किंवा

पावलॉव यांची अध्ययन उपपत्ती स्पष्ट करून त्याचे शैक्षणिक महत्त्व लिहा.

प्रश्न 5) टीपा लिहा. (कोणत्याही चार)

[20]

- अ) कार्यशक्ती अध्ययन-संकल्पना व गरज
- ब) आजीवन अध्ययनासाठी मूलभूत कौशल्ये
- क) कॉर्ल रॉजर्सची अध्ययन उपपत्ती
- ड) वैयक्तिक अध्ययनाचा कृतीयुक्त आराखडा
- इ) अध्ययन संघटनांची गरज
- फ) मानवी संसाधन विकासासाठी अध्ययन

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed.

204-05 : Population Education and Family Life Education

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Write the characteristics of World Population and Indian Population. Which activities you will suggest to teach your students while giving population education explain with examples. **[15]**

OR

Write the needs and importance of population education. Explain in brief about structure of Indian Population.

Q2) Explain the problems of population in India. Write how will you overcome on these problems through school education. **[15]**

OR

Explain the problems arising due to population explosion with the help of following points.

- a) Environmental problems
- b) Economical problems
- c) Urbanisation problems

Q3) Explain the concept of Family Life education. Write the objectives of Family Life Education for various age groups. **[15]**

OR

Explain the importance of family life education with the help of following points.

- a) Family interactions
- b) Life skills training for adolescent
- c) Importance of value education

Q4) Explain the concept of sexual health. Explain the need and importance of sexual health education. As a teacher how will you guide to your students.[15]

OR

Explain the role of Government and N.G.O. regarding sexual education and health with examples.

Q5) Write short notes (any four) : **[20]**

- a) Scope of population education
- b) Effects of population growth on natural resources and standard of living
- c) Population control
- d) Goals of family life education
- e) Family life education through value education
- f) Causes of HIV AIDS

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed.

204-05 : लोकसंख्या शिक्षण व कौटुंबिक जीवन शिक्षण

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना: 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) जागतिक लोकसंख्या आणि भारतीय लोकसंख्येची वैशिष्ट्ये कोणती? तुम्ही तुमच्या विद्यार्थ्यांना लोकसंख्या शिक्षण देण्यासाठी कोणते उपक्रम सूचवाल ते उदाहरणसहित स्पष्ट करा. [15]

किंवा

लोकसंख्या शिक्षणाची गरज व महत्व लिहा. भारतीय लोकसंख्ये संरचना थोडक्यात स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) भारतातील लोकसंख्येच्या समस्या स्पष्ट करा. शालेय शिक्षणाच्या माध्यमातून या समस्या कशा सोडवाल.[15]

किंवा

लोकसंख्या विस्फोटामुळे निर्माण झालेल्या समस्या खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) पर्यावरणीय समस्या
ब) आर्थिक समस्या
क) शहरी करणाच्या समस्या

प्रश्न 3) कौटुंबिक जीवन शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा. विविध वयोगटातील कौटुंबिक जीवन शिक्षणाची उद्दिष्टे लिहा. [15]

किंवा

खालील मुद्द्यांच्या आधारे कौटुंबिक जीवन शिक्षणाचे महत्व स्पष्ट करा.

- अ) कुटुंबातील आंतरक्रिया
ब) कुमारवयीण मुलांसाठी जीवन कौशल्य
क) मूल्य शिक्षणाचे महत्व

प्रश्न 4) लैंगिक आरोग्याची संकल्पना स्पष्ट करा. लैंगिक आरोग्य शिक्षणाची गरज व महत्व स्पष्ट करा. एक शिक्षक म्हणून तुम्ही तुमच्या विद्यार्थ्यांना कसे मार्गदर्शन कराल. [15]

किंवा

लैंगिक शिक्षण व आरोग्य या बाबतीत शासन व अशासकीय संघटनांची भूमिका उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) टीपा लिहा. (कोणत्याही चार) [20]

- अ) लोकसंख्या शिक्षणाची व्याप्ती
- ब) लोकसंख्या वाढीचा नैसर्गिक स्रोतावर व जीवन राहणीमानावर होणारा परिणाम
- क) लोकसंख्या नियंत्रण
- ड) कौटुंबिक जीवन शिक्षणाची ध्येये
- इ) मूल्यशिक्षणा द्वारे कौटुंबिक जीवन शिक्षण
- फ) एच आय व्ही एड्स होण्याची कारणे.

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed.

204-06 : Education for Sustainable Development and Environmental Education

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for 15 marks questions is 350-400 words.*
- 4) *Word limit for 5 marks questions is 150-200 words.*
- 5) *No supplements will be provided to the students.*

Q1) What do you mean by biological control? Explain biological control with respect to sustainable agriculture with examples. **[15]**

OR

What do you mean by sustainable development? Explain Development of any nation is dependent on the environment.

Q2) What do you mean by environmental degradation. Explain the impact of environmental degradation on the health of people. **[15]**

OR

Explain Environmental Education with the help of following point.

- a) Meaning
- b) Scope
- c) Need
- d) Importance
- e) Role of teacher

Q3) What is Ecosystem? Explain any two ecosystems with its structure and functions. **[15]**

OR

Explain the following concept with importance

- a) Evolution
- b) Adaptation
- c) Diversity

Q4) What is natural resource management? As a teacher which efforts will you take for community involvement in natural resource management. **[15]**

OR

Explain the concept of Biodiversity conservation. Explain any one developmental project which has impacted on Biodiversity conservation.

Q5) Write answers in short (any four) **[20]**

- a) Earth: The living planet.
- b) Role of individual in prevention of water pollution.
- c) Relationship between environment and development.
- d) Suggest any five activities for biodiversity conservation
- e) Concept of sustainable agriculture
- f) Role of tribal life in deforestation.

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed.

204-06 : Education for Sustainable Development and Environmental Education

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना:
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.
 - 3) 15 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 350 ते 400.
 - 4) 5 गुणांच्या उत्तरासाठी शब्द मर्यादा 150 ते 200.

प्रश्न 1) जैव नियंत्रण म्हणजे काय? जैव नियंत्रण ही संकल्पना शाश्वत शेती या मुद्द्याच्या आधारे सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

शाश्वत विकास म्हणजे काय? 'कोणत्याही राष्ट्राचा विकास हा पर्यावरणावर अवलंबून असतो' हे विधान स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) पर्यावरण ऱ्हास म्हणजे काय? पर्यावरण ऱ्हासाचा मानवाच्या आरोग्यावर पडणारा प्रभाव स्पष्ट करा. [15]

किंवा

पर्यावरण शिक्षण खालील मुद्द्याधारे स्पष्ट करा.

- अ) अर्थ
- ब) व्याप्ती
- क) गरज
- ड) महत्व
- इ) शिक्षकाची भूमिका

प्रश्न 3) परिसंस्था (Ecosystem) म्हणजे काय? कोणत्याही दोन परिसंस्था यांच्या रचना व कार्य स्पष्ट करा. [15]

किंवा

खालील संकल्पना महत्वासह स्पष्ट करा.

- अ) उत्क्रांती
- ब) अनुकूलन
- क) विविधता

प्रश्न 4) नैसर्गिक साधनस्रोतांच्या व्यवस्थापन म्हणजे काय? एक शिक्षक या नात्याने तुम्ही नैसर्गिक साधनस्रोतांच्या व्यवस्थापनात समाजाचा कशा प्रकारे सहभाग घ्याल. [15]

किंवा

जैवविविधता संरक्षण ही संकल्पना स्पष्ट करा? जैवविविधतेला प्रभावित केलेल्या कोणताही एक विकासात्मक प्रकल्प स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) पृथ्वी : जैविक गृह
- ब) जल प्रदुषणाच्या प्रतिबंधना करिना प्रत्येकाची वैयक्तिक भूमिका.
- क) पर्यावरण आणि विकास यांतील संबंध.
- ड) जैवविविधता संवर्धनासाठी कोणत्याही पाच कृती सुचवा.
- इ) शाश्वत शेतीची संकल्पना.
- फ) जंगलतोडीमध्ये आदिवासींची भूमिका.

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed.

204-07 : Disaster Management

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) What do you mean by disaster? Explain natural and man made disaster. How will you sensitize the students regarding man made disaster occurring in the school. **[15]**

OR

What is the meaning of "disaster management need" in disaster management? Explain the need of disaster management in school.

Q2) What is the concept of disaster preparedness? Explain the disaster preparedness at individual and society level. How will you prepare yourself for educational institute? **[15]**

OR

Explain the importance of mitigation. How will you match the available resources & workout.

- a) The need of medical team
- b) Disposal of deads & records
- c) Casualty evacuation.

Q3) Explain the disaster risk reduction in school. How will you incorporate the disaster risk reduction in school curriculum. **[15]**

OR

Explain the role of community in disaster management. How will you take the help of community in disaster management effectively.

Q4) Explain the concept of preventive disaster management. Develop the model to execute the long term activities for disaster management. **[15]**

OR

What are the measures to prevent the disaster? Suggest various long term activities to educate the school students to face disaster.

Q5) Write in short (any four) : **[20]**

- a) Disaster management act 2005.
- b) Disaster preparedness at society level
- c) Teacher's role in risk reduction
- d) Write Central Govt. Policies for disaster management.
- e) Cycle of disaster management.
- f) Write formation & deployment of rescue teams.

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed.

204-07 : आपत्ती व्यवस्थापन

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना: 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1) आपत्ती म्हणजे काय? नैसर्गिक व मानव-निर्मित आपत्ती स्पष्ट करा. शाळेमध्ये उत्पन्न होणाऱ्या मानवनिर्मित आपत्तीबाबत तुम्ही विद्यार्थ्यांना कशाप्रकारे जागरूक कराल? [15]

किंवा

आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये “आपत्ती व्यवस्थापन गरज” संकल्पनेचा अर्थ काय? शाळेमध्ये आपत्ती व्यवस्थापनेची गरज स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) ‘आपत्ती सज्जता’ ही संकल्पना काय आहे? वैयक्तिक व सामाजिक पातळीवर आपत्ती सज्जता स्पष्ट करा. तुम्ही शैक्षणिक संस्थेसाठी स्वतःची कशी सज्जता कराल? [15]

किंवा

‘आपत्ती उपशमनाचे’ महत्त्व स्पष्ट करा, तुम्ही उपलब्ध साधन सामग्री व नवीन आवश्यक साधनसामग्रीची पूर्तता यांची जुळवाजुळव कशी कराल?

- अ) वैद्यकिय संघ
ब) मृतदेहांची विल्हेवाट आणि त्यांच्या नोंदी
क) जखमींची व मृतांची सुटका

प्रश्न 3) शाळेतील आपत्ती जोखीम कमी करणे’ ही संकल्पना स्पष्ट करा, तुम्ही शालेय अभ्यासक्रमात ‘आपत्ती जोखीम कमी करणे’ याचा अंतर्भाव कसा कराल? [15]

किंवा

आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये समाजाची भूमिका स्पष्ट करा. आपत्ती व्यवस्थापनामध्ये तुम्ही समाजाची मदत परिणामकारकरित्या कशी घ्याल?

प्रश्न 4) प्रतिबंधात्मक आपत्ती व्यवस्थापन ही संकल्पना स्पष्ट करा. आपत्ती व्यवस्थापनासाठी दीर्घकालीन उपक्रम राबविण्यासाठी एका प्रतिमानाची निर्मिती करा. [15]

किंवा

‘आपत्ती प्रतिबंध उपाय’ म्हणजे काय? आपत्तीला तोंड देण्यासाठी शालेय विद्यार्थ्यांना शिक्षित करण्यासाठी दीर्घकालीन उपक्रम सुचवा.

प्रश्न 5) थोडक्यात लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) आपत्ती व्यवस्थापन कायदा 2005
- ब) समाज पातळीवरील आपत्ती सज्जता
- क) आपत्ती जोखीम कमी करण्यामध्ये शिक्षकांची भूमिका
- ड) केंद्र सरकारचे आपत्ती व्यवस्थापन विषयक धोरण
- इ) आपत्ती व्यवस्थापन चक्र
- फ) बचाव दलाची निर्मिती व त्याची कार्यवाही लिहा.

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed. (General)

204-08 : Inclusive Education

(2015 Pattern) (Credit System)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for answer of essay type questions is 400 to 425.*
- 4) *Word limit for short answer questions is 150 to 175.*

Q1) Explain the concept of disability. Write down the medical and social model of inclusion with respect to **[15]**

- a) Concept
- b) Importance

OR

Explain the following concepts with suitable examples

- a) Integrated Education
- b) Special Education
- c) Inclusive Education

Q2) Explain the need & importance of inclusive education. As a teacher what will you do for successful inclusive education? **[15]**

OR

Discuss the philosophical approaches of inclusive education with suitable examples.

Q3) Write the importance of positive attitude for inclusive education. As a teacher how will you develop positive attitude regarding inclusion in students and society. **[15]**

OR

Explain the following competencies for inclusive education with suitable examples

- a) Knowledge
- b) Self efficacy
- c) Skills regarding inclusion

Q4) How general school can be developed as an inclusive school? What are the necessary infrastructural facilities required for an inclusive school **[15]**

OR

Explain the importance of collaboration among teacher educators, teachers and school successful inclusive education. As a teacher what efforts will you take for successful collaboration between school & parents?

Q5) Answer the following (any four) **[20]**

- a) Explain the concept of Mainstreaming
- b) Benefits of inclusive education to society
- c) What are the principles of inclusive education?
- d) Importance of attitude of policy makers regarding inclusion.
- e) Need of skills in teachers regarding inclusion
- f) Write a note on inclusive classroom

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed. (General)

204-08 : समावेशक शिक्षण

(क्रेडिट सिस्टीम) (2015 पॅटर्न)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.
- 2) उजव्या बाजूकडील अंक प्रश्नाचे गुण दर्शवितात.
- 3) 15 गुणांच्या प्रश्नांसाठी उत्तरांची शब्दमर्यादा 400 ते 425 आहे.
- 4) 5 गुणांच्या प्रश्नांच्या उत्तराची शब्दमर्यादा 150 ते 175 आहे.

प्रश्न 1) दिव्यांग (Disability) संकल्पना स्पष्ट करा. समावेशनाचे वैद्यकीय आणि सामाजिक प्रतिमान खालील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. **[15]**

- अ) संकल्पना
- ब) महत्त्व

किंवा

खालील संकल्पना योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

- अ) एकात्म शिक्षण
- ब) विशेष शिक्षण
- क) समावेशक शिक्षण

प्रश्न 2) समावेशक शिक्षणाची गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा. यशस्वी समावेशक शिक्षणासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही काय कराल? **[15]**

किंवा

समावेशक शिक्षणासंबंधी तत्त्वज्ञान विषयक दृष्टीकोन यांवर योग्य उदाहरणांसह चर्चा करा.

प्रश्न 3) समावेशक शिक्षणासाठी सकारात्मक अभिवृत्तीचे महत्त्व लिहा. शिक्षक म्हणून समावेशनासंबंधी सकारात्मक अभिवृत्ती तुम्ही विद्यार्थी आणि समाजात कशी विकसित कराल? **[15]**

किंवा

समावेशक शिक्षणासाठीच्या खालील क्षमता योग्य उदाहरणांसह स्पष्ट करा.

- अ) ज्ञान
- ब) स्व-क्षमता
- क) समावेशनाची कौशल्ये

प्रश्न 4) सर्वसामान्य शाळेचे विकसन समावेशक शाळेमध्ये कसे करता येईल? समावेशक शाळेसाठी आवश्यक भौतिक सुविधा कोणत्या? [15]

किंवा

यशस्वी समावेशक शिक्षणासाठी शिक्षक प्रशिक्षक, शिक्षक आणि शाळा यांच्यामधील समन्वयाचे महत्त्व स्पष्ट करा. शिक्षक म्हणून शाळा आणि पालक यांच्यातील यशस्वी समन्वय (सहभाग) होण्यासाठी तुम्ही काय प्रयत्न कराल?

प्रश्न 5) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- अ) मुख्यप्रवाह शिक्षण संकल्पना स्पष्ट करा.
- ब) समाजासाठी समावेशक शिक्षणाचे फायदे.
- क) समावेशक शिक्षणाची तत्त्वे कोणती?
- ड) समावेशनाशी संबंधित धोरणे बनविणाऱ्यांच्या दृष्टीकोनाचे महत्त्व.
- इ) शिक्षकांमध्ये समावेशनाशी संबंधित कौशल्यांची गरज.
- फ) समावेशक वर्गावर टिप लिहा.

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed.

204-09 : Introduction to Educational Research

(2015 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) *Answers of the two subjects should be written on the separate answer sheets.*
- 2) *All questions are compulsory.*
- 3) *Figures to the right of questions indicate full marks.*
- 4) *Write answer in about 400-425 words for 15 marks questions.*
- 5) *Write answer in about 150 words for 5 marks questions.*

Q1) Write the concept, definition of research? Explain research cycle? Specify the various areas of educational research? **[15]**

OR

What is review of related literature? What are the sources of review of related literature? Explain the need and importance of review of related literature in the field of research?

Q2) Explain the concept of fundamental and applied research? What is the need and application of fundamental and action research in the field of educational research. **[15]**

OR

What is the concept of action research? How action research is different from educational research. Explain with the help of five points.

Q3) What is research design? Explain single group design and two group design? Select any statement of problem and draw the structure for single group design and two group design? **[15]**

OR

What is hypothesis? Explain three forms of hypothesis? Select any statement of problem and write the three forms of hypothesis?

Q4) What is population and sample? What are the difference between probabilistic and non-probabilistic techniques? What is the need of selection of population and sample in research? **[15]**

OR

What is Rating Scale? What are the types of Rating Scale, write merits and limitations of Rating scale?

Q5) Write any four of the following : **[20]**

- a) What are the approaches of educational research?
- b) Write the concept and steps of historical research.
- c) Write the concept and steps of survey research.
- d) Write the concept and characteristics of questionnaire
- e) Write the merits and limitations of observation.
- f) Write the concept and merits of achievement test.

Total No. of Questions : 5]

P1254

[5247]-204

S.Y. B.Ed.

204-9 : Introduction to Educational Research

(2015 Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

सूचना:

- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- 2) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
- 3) 15 गुणांच्या प्रश्नासाठी सुमारे 400 ते 425 शब्दांत उत्तर लिहावे.
- 4) 5 गुणांच्या प्रश्नासाठी सुमारे 150 शब्दांत उत्तर लिहावे.

प्रश्न 1) संशोधनाची संकल्पना व व्याख्या लिहा? संशोधनाचे चक्र स्पष्ट करा? शैक्षणिक संशोधनाचे वेगवेगळे क्षेत्र विशद करा. [15]

किंवा

संबंधित साहित्याचा आढावा म्हणजे काय? संबंधित साहित्याचे वेगवेगळे स्रोत कोणते? संशोधन क्षेत्रात संबंधित साहित्याची गरज व महत्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) मूलभूत आणि उपयोजित संशोधनाची संकल्पना स्पष्ट करा? शैक्षणिक संशोधनात मूलभूत व उपयोजित संशोधनाची गरज व उपयोग का आहे? [15]

किंवा

कृतिसंशोधन म्हणजे काय? शैक्षणिक संशोधनापेक्षा कृति संशोधन वेगळे कसे हे पाच मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) संशोधन अभिकल्प म्हणजे काय? एकलगत अभिकल्प व द्विगतअभिकल्प स्पष्ट करा? कोणतीही एक समस्या विधान निवडून त्यासाठी एकलगत व द्विगत अभिकल्पाची रचना लिहा. [15]

किंवा

परीकल्पना म्हणजे काय? परीकल्पनेचे तीन प्रकार कोणते कोणतीही एक समस्याविधान निवडून त्यासाठी परीकल्पनेचे तीन प्रकार लिहा.

प्रश्न 4) जनसंख्या आणि नमुना म्हणजे काय? असंभाव्यता व संभाव्यता तंत्रातील फरक काय? संशोधनात जनसंख्या व नमुना निवडण्याची गरज का आहे? [15]

किंवा

पदनिश्चयन श्रेणी म्हणजे काय? पदनिश्चयन श्रेणीचे प्रकार कोणते? पदनिश्चयन श्रेणीची गुण व मर्यादा लिहा.

प्रश्न 5) खालीलपैकी कोणतेही चार लिहा. [20]

- अ) शैक्षणिक संशोधनाचे उपागम कोणते?
- ब) ऐतिहासिक संशोधनाची संकल्पना व पायऱ्या लिहा?
- क) सर्वेक्षण संशोधनाची संकल्पना व पायऱ्या लिहा?
- ड) प्रश्नावलीची संकल्पना व गुणवैशिष्ट्ये लिहा?
- इ) निरीक्षण पध्दतीचे फायदे व मर्यादा लिहा?
- फ) संपादनूक चाचणीची संकल्पना व फायदे लिहा.

Total No. of Questions : 6]

SEAT No. :

P1255

[Total No. of Pages : 124

[5247]-205

S.Y. B.Ed. (General)

BED - 205 : ADDITIONAL PEDAGOGY COURSE

Understanding Disciplines and Pedagogy of School Subject

(205 - 01 to 205 - 28)

(2015 Pattern)

Time :3 Hours]

[Max. Marks :80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Write answers in about 400-425 words for 15 marks questions.*
- 4) *Write answers in about 150 words for 5 marks questions.*

सूचना :

- 1) *सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.*
- 2) *प्रश्नाच्या उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.*
- 3) *15 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 400-425 शब्दांत लिहा.*
- 4) *5 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 150 शब्दांत लिहा.*

P.T.O.

- प्रश्न 1) अ) वाक्य म्हणजे काय? वाक्याचे विधानानुसार पडणारे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [8]
 ब) काळ म्हणजे काय? काळाचे मुख्य प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [7]
 किंवा
 अ) शब्दांच्या जाती कोणत्या? शब्दांच्या जातीचे मुख्य प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [8]
 ब) प्रयोगाची व्याख्या लिहा. प्रयोगाचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [7]
- प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]
 अ) अभंगाचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.
 ब) रस म्हणजे काय? कोणत्याही एका रसाची लक्षणे व उदाहरणे लिहा.
 क) अलंकार म्हणजे काय? कोणत्याही दोन अलंकाराची लक्षणे व उदाहरणे लिहा.
 ड) वृत्तांचे प्रकार लिहून एका वृत्त प्रकाराची संकल्पना व उदाहरणे लिहा.
 इ) सुत्रसंचालकाच्या अंगी कोणते गुण असावेत ते लिहा.
- प्रश्न 3) रिकाम्या जागी योग्य शब्द लिहा. [10]
 अ) भाषा म्हणजे होय.
 (बोलणे, विचार व्यक्त करण्याचे साधन, लिहणे, संभाषणाची कला)
 ब) काल रात्रीपासून पावसा जोर वाढला आहे.
 (ने, चा, हून, ऊन)
 क) जवळची किंवा दूरची वस्तू दाखविण्यासाठी सर्वनामाचा वापर करतात.
 (पुरुषवाचक, संबंधी, आत्मवाचक, दर्शक)
 ड) ज्या समासात पहिले पद क्रियाविशेषण असते त्यास समास म्हणतात.
 (तत्पुरुष, अव्ययीभाव, व्दिगू, बहुव्रीही)
 इ) कोणी ही गडबड करू नका. हे वाक्य होकारार्थी असे होईल.
 (काय ही गडबड!, सर्वांनी शांत बसा, गडबड करणारे शांत बसतात, शांत बसणारे गडबड करत नाहीत)

- फ) 'अमृताहुनि गोड नाम तुझे देवा' हे अलंकाराचे उदाहरण आहे.
(व्यतिरेक, श्लेष, अतिशयोक्ती, यमक)
- य) हा शब्द योग्य आहे.
(कवयीत्री, कवित्री, कवयित्री, कवयत्री)
- र) भाषेच्या अलंकाराचे प्रकार पडतात.
(3, 2, 5, 7)
- ल) लेखनदृष्ट्या शुद्ध शब्द आहे.
(वांगमय, वाँमय, वाङ्मय, वाडःमय)
- व) मराठी साहित्यात एकूण रस आहेत.
(7, 9, 10, 5)

प्रश्न 4) मातृभाषा मराठीची वैशिष्ट्ये लिहून मातृभाषा अध्यापनाचे महत्व लिहा. मातृभाषा अध्यापनात मराठी व इतिहास विषयाचा समवाय कसा साधाल ते माध्यमिक स्तरावरील उदाहरणाद्वारे स्पष्ट करा.[15]

किंवा

गद्य अध्यापनाची उद्दिष्टे लिहा. माध्यमिक स्तरावर गद्याचे अध्यापन अधिक परिणामकारक होण्यासाठी भाषा शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल?

प्रश्न 5) मातृभाषा अध्यापनात 'मूल्ये' महत्वाची का आहेत? माध्यमिक स्तरावरील विद्यार्थ्यांत 'स्त्री - पुरुष समानता' हे मूल्य रूजविण्यासाठी शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते प्रयत्न कराल ते सोदाहरण लिहा.[15]

किंवा

आशय विश्लेषण म्हणजे काय? आशय विश्लेषण करताना कोणकोणत्या बाबींचा विचार करावा लागतो? कोणत्याही एका घटकाचे अध्यापन करताना आशय विश्लेषणाचा शिक्षक म्हणून तुम्ही कसा उपयोग कराल?

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणते ही दोन)

[10]

- अ) चांगल्या मराठी विषय शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये लिहा.
- ब) भाषा अध्यापनात 'शैक्षणिक तंत्रज्ञान' वापराचे फायदे लिहा.
- क) चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे अंतरंग व बाह्यरंग निकष लिहा.
- ड) 'राष्ट्रभक्ती' हे मूल्य पाठ्यपुस्तकाच्या आधारे तुम्ही कसे साध्य कराल ते लिहा.

प्रश्न 1) शब्द की परिभाषा लिखिए। शब्द भेद सोदाहरण स्पष्ट कीजिए। [15]

अथवा

अ) निम्नलिखित विषयोंमें से किसी एक विषयपर 250 से 300 शब्दोंमें निबंध लिखिए:[10]

- i) राष्ट्रभाषा हिंदी ही क्यों?
- ii) यदी मैं प्रधानाध्यापक होता
- iii) मैं 1000 रूपया बोल रहा हूँ ।

ब) केंद्रिय विद्यालय में हिंदी अध्यापक पद हेतू प्रधानाचार्याको आवेदन पत्र लिखिए। [5]

प्रश्न 2) किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर 130 से 150 शब्दों में लिखिए। [15]

- अ) आदिकाल की विशेषताएँ लिखो ।
- ब) 'तुलसीदास' के काव्य की विशेषताएँ लिखिए।
- क) आधुनिक काल के कथा साहित्य में महिला लेखिकाओंका योगदान स्पष्ट किजिए ।
- ड) निम्नलिखित दोहे का सोदाहरण अर्थ स्पष्ट किजिए ।
रहिमन धागा प्रेम का मत तोरउ चटकाय ।
टूटे से फिरि ना जरै, जरै गाठ परि जाय ॥
- इ) प्रेमचंद जी को उपन्यास सम्राट क्यों कहा जाता है ।

प्रश्न 3) अ) उचित जोडियाँ मिलाइए - [5]

i) संयुक्त अक्षर	अ) देरा
ii) कहानी	ब) सीता - गीता
iii) कवि	क) ज्ञ
iv) बहुवचन	ड) दोन मित्र
v) द्वंद्व समास	इ) स
	फ) कालीदास

- ब) एक वाक्य में उत्तर लिखिए । [5]
- i) 'विज्ञापन युग' इस हास्य - व्यंगनिबंध का रचनाकार कौन है?
 - ii) 'अपनी भाषा' इस काव्य के कवि का नाम लिखिए ।
 - iii) 'जलसा' शब्द का शब्दार्थ बोध लिखिए ।
 - iv) 'पर्दाफाश करना' इस मुहावरें का अर्थ लिखिए ।
 - v) '89' इस अंक को शब्द में लिखो ।

प्रश्न 4) विषय संरचना की आवश्यकता स्पष्ट किजिए । हिंदी भाषा विषय की विधा के आधारपर विषय संरचना तैयार किजिए । [15]

अथवा

माध्यमिक स्तरपर हिंदी विषय का स्थान स्पष्ट किजिए। उच्च माध्यमिक स्तर पर हिंदी भाषा अध्यापन के उद्देश लिखिए।

प्रश्न 5) गद्य अध्यापन के उद्देशोंपर प्रकाश डालते हुए, गद्य अध्यापन की विविध पध्दतियोंका वर्णन कीजिए। [15]

अथवा

हिंदी अध्यापक के सामान्य गुण और विशेष गुण लिखकर हिंदी का कुशल अध्यापक बनने के लिए आप कौनसे प्रयास करोगे।

प्रश्न 6) निम्नलिखित में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए। [10]

- अ) अध्ययन स्रोत ।
- ब) भाषा प्रयोगशाला का नियोजन ।
- क) आदर्श पाठ्यपुस्तक के लक्षण ।
- ड) आगमन और निगमन प्रणाली ।

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Word limit for essay type questions is expected to be written in 400-425 words.*
- 4) *Word limit for short answer questions is expected to be written in 130-150 words.*

Q1) Enlist the parts of speech of English. Explain any four with suitable examples. [15]

OR

State the difference between stress and intonation. State the types of stress and intonation with examples.

Q2) Answer the following (any three) : [15]

- a) Your college is celebrating annual day and prize distribution. Prepare a program pamphlet.
- b) Prepare a speech as a chief guest for childrens day in your school.
- c) If you are asked to conduct an interview for the selection of secondary school teachers write any five questions you will ask to the candidate.
- d) Write down a review of a English literature book of your own choice.
- e) Write an article on democracy and elections.

Q3) Answer the following questions. [10]

- a) Correct the spellings of the following words :-
 - i) Colonal
 - ii) Recapulation
- b) Punctuate the following :

This is so wonderful she exclaimed

- c) The story was read by her. (change the voice)
- d) She is a good dancer. (add a question tag)
- e) He is late by _____ hour. (a, an, the)
- f) Sewing is a good as reaping. (change the degree)
- g) This is indeed a great achievement. (change to direct speech)
- h) There was no one else besides his son with us. (make affirmative)
- i) Anil wrote on the Black - board.
(Frame a 'wh-question' to get the underlined answer)
- j) In was his turn _____ sing. (to, through, too)

Q4) State the objectives of teaching English at the higher secondary level. Illustrate the relation of English with other school subjects. **[15]**

OR

Explain the nature, scope and function of the English subject. State the characteristics of a good english teacher.

Q5) What are the different methods of teaching English? Explain the direct method with its merits and demerits. **[15]**

OR

What are the different techniques of teaching English? Explain the importance of dramatization while teaching English as a foreign language.

Q6) Answer the following :- (any two) **[10]**

- a) Importance of a language laboratory.
- b) Steps of teaching a prose lesson.
- c) Basic skills of English language
- d) State the various learning resources with examples.

Q1) What are the rules of reading and writing of Sanskrit? Explain two rules of each with examples. [15]

OR

What is कारक? Explain the types of कारक with examples.

Q2) Answer in short. (Any three) [15]

- Write down the alphabets in Sanskrit.
- Explain स्वर – संधी with illustrations.
- Write down the types of adjectives.
- Explain अव्ययीभाव compound with examples.
- Explain the concept of Absolute locative (सति – सप्तमी) with examples.

Q3) A) Recognize the forms : [5]

- देवान्
- मालायै
- रमेशाय
- पठामि
- लिखति

B) Match the following : [5]

'A'

- वाल्मीकिः
- व्यासः
- कालिदासः
- भासः
- भरतमुनिः

'B'

- अभिज्ञानशाकुन्तलम्
- रामायणम्
- नाट्यशास्त्रम्
- महाभारतम्
- स्वप्नवासवदत्तम्
- किरातार्जुनीयम्

Q4) Explain in detail the objectives of teaching Sanskrit at Higher - Secondary - level. **[15]**

OR

Explain the co-relation of Sanskrit subject with the following school subjects.

- a) Marathi
- b) History
- c) Science

Q5) What do you mean by content Analysis? Explain the need of content analysis for Sanskrit subject. **[15]**

OR

Explain the usefulness of the traditional and technology - based - teaching aids for teaching Sanskrit subject.

Q6) Answer Any Two of the following : **[10]**

- a) Write down the characteristics of the structure of Sanskrit subject.
- b) Explain the importance of curriculum analysis in Sanskrit teaching.
- c) Explain the place of Sanskrit subject in the syllabus of Higher - Secondary - level.
- d) Explain in brief the nature of teaching Sanskrit prose.

प्रश्न 1) संस्कृत वाचन व लेखनाचे नियम कोणते? प्रत्येकी दोन नियम सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

कारक म्हणजे काय? कारकांचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. [15]

- अ) संस्कृत वर्णमाला लिहा.
- ब) स्वर-संधी सोदाहरण स्पष्ट करा.
- क) विशेषणांचे प्रकार लिहा.
- ड) अव्ययीभाव समास सोदाहरण स्पष्ट करा.
- इ) सति - सप्तमी वाक्यरचनेची संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) रूपे ओळखा. [5]

- i) देवान्
- ii) मालायै
- iii) रमेशाय
- iv) पठामि
- v) लिखति

ब) योग्य जोड्या जुळवा. [5]

'अ'

'ब'

i) वाल्मीकिः	अ) अभिज्ञानशाकुन्तलम्
ii) व्यासः	ब) रामायणम्
iii) कालिदासः	क) नाट्यशास्त्रम्
iv) भासः	ड) महाभारतम्
v) भरतमुनिः	इ) स्वप्नवासवदत्तम्
	फ) किरातार्जुनीयम्

प्रश्न 4) उच्च - माध्यमिक - स्तरावरील संस्कृत अध्यापनाची उद्दिष्टे सविस्तर स्पष्ट करा. [15]

किंवा

संस्कृत विषयाचा खालील शालेय विषयांसोबतचा समवाय स्पष्ट करा.

- अ) मराठी
- ब) इतिहास
- क) विज्ञान

प्रश्न 5) आशय विश्लेषण म्हणजे काय? संस्कृत विषयासाठी आशय विश्लेषणाची गरज स्पष्ट करा. [15]

किंवा

संस्कृत विषयाध्यापनासाठी पारंपारिक व तंत्रज्ञानाधारित अध्ययन स्रोतांची उपयुक्तता सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे थोडक्यात लिहा. [10]

- अ) संस्कृत विषयाच्या संरचनेची वैशिष्ट्ये लिहा.
- ब) संस्कृत अध्यापनात पाठ्यक्रम विश्लेषणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- क) उच्च-माध्यमिक-स्तरावरील अभ्यासक्रमात संस्कृत विषयाचे स्थान स्पष्ट करा.
- ड) संस्कृत गद्य - अध्यापन - पद्धतीचे स्वरूप थोडक्यात लिहा.

Max. Marks : 80]

15

1- جملہ کسے کہتے ہیں؟ جملہ کی مختلف قسمیں مع مثال واضح کیجئے۔

OR

15

1- مندرجہ ذیل عنوانات میں سے کسی ایک عنوان پر ۳۵۰ الفاظ پر مشتمل مضمون لکھیے۔

3- تعلیم کی اہمیت۔

1- اُف یا لیکشن۔ 2- انٹرنیٹ کے فائدے اور نقصانات۔

15

2- مختصر جواب لکھیے۔ (کوئی تبیین)

1- دور جدید کے ادب کی خصوصیات لکھیے۔

2- اُردو ادب کی مختلف اقسام لکھیے۔

3- اے۔ پی۔ جے عبدالکلام کی ادبی شخصیت پر روشنی ڈالیے۔

4- منشی پریم چند کی افسانہ نگاری کی خصوصیات لکھیے۔

5- انیس چشتی کی ادبی شخصیت پر روشنی ڈالیے۔

05

3- جوڑیاں لگائیے۔

ب	نمبر	الف	نمبر
سب رس	1	ناچ نہ جانے آنگن تیزھا	1
پانچ	2	صفت کی قسمیں	2
کہاوت	3	ملاو جہی	3
اُردو ادب کی ایک قسم	4	سر سید احمد خان	4
آثار الضادید	5	نثر	5

05

(b) 3 خانہ پُر کیجئے۔

1- وہ الفاظ جو معنی میں ایک دوسرے سے ملتے ہیں انہیں ----- کہا جاتا ہے۔

(متضاد، ہم معنی، مترادف)

2- وہ لفظ جو اسم کی جگہ استعمال ہوتے ہیں ----- کہلاتے ہیں۔

(صفت، ضمیر، اسم)

Q1) Explain education progress of Maharashtra during 1960 to 2000 with reference to following points :- **[15]**

- a) Educational Background
- b) Contribution of the Eminent Persons in the development of Education
- c) Secondary and Higher Secondary Education
- d) Education of Backward class
- e) Womens Education

OR

Explain the causes and effects of First World War.

Q2) Answer in brief (any three) **[15]**

- a) Functions of Periodicals
- b) Challenge before democracy regarding personal liberty.
- c) Any two objectives from preamble of Indian constitution.
- d) Functions of the United Nations.
- e) Applications of Electronic Media.

Q3) A) Fill in the blanks :- **[5]**

- i) Harappan culture is considered as _____ culture.
(Urban, Rural, Industrial)
- ii) "Without _____ the French Revolution would not have taken place."
(Montesquieu, Rousseau, Voltaire)
- iii) "Ahimsa Paramo Dharm" is the watch word of _____ religion.
(Jain, Buddhist, Vedic)
- iv) The Chief Minister of the state is given oath by _____ .
(Chief Justice, Governor, President)
- v) The first literary work of Aryans is _____ .
(Yajurveda, Rigveda, Samveda)

B) Match the pairs : [5]

A	B
i) Montesquieu	a) Greece
ii) Herodutus	b) Russia
iii) Lenin Nicoli	c) Germany
iv) Kaisar William II	d) Italy
v) James Watt	e) France
	f) England

Q4) Explain the concept of content cum methodology? How CCM is useful to a teacher? State the place of History in Higher secondary school curriculum in detail. [15]

OR

What is Historical Research? Explain need and importance of Historical Research.

Q5) What are life skills? As a teacher what will you do for inculcation of life skills among your students. Give examples. [15]

OR

Explain the concept of E-learning. Explain the utility of E-learning resources in history teaching with suitable example.

Q6) Answer in brief (any two) : [10]

- a) Difference between syllabus and curriculum.
- b) Explain any two maxims in History Teaching.
- c) Importance of remedial teaching for student quality development.
- d) Precaution to be taken by history teacher while preparing year plan.

प्रश्न 1) इ. स. 1960 ते 2000 या कालखंडातील महाराष्ट्रातील शैक्षणिक प्रगतीचा पुढील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

- अ) शैक्षणिक पार्श्वभूमी
- ब) शैक्षणिक विकासात थोरांचे योगदान
- क) माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण
- ड) मागासवर्गीयांचे शिक्षण
- इ) स्त्री शिक्षण

किंवा

पहिल्या महायुद्धाची कारणे आणि परिणाम स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) नियतकालिकांचे कार्ये
- ब) लोकशाहीपुढील व्यक्तिस्वातंत्र्यांचे आव्हान
- क) भारतीय संविधानाच्या सरनाम्यातील कोणतेही दोन उद्दिष्टे स्पष्ट करा
- ड) संयुक्त राष्ट्रसंघाची कार्ये
- इ) इलेक्ट्रॉनिक माध्यमांची उपयुक्तता

प्रश्न 3) अ) रिकाम्या जागा भरा. [5]

- i) हडप्पा संस्कृती ही संस्कृती होय.
(नागर, ग्रामीण, औद्योगिक)
- ii) जर जन्मला नसता तर फ्रेंच राज्यक्रांती झाली नसती.
(मान्टेस्व्यू, रूसो, व्हॉल्टेअर)
- iii) 'अहिंसा परमो धर्म' हे धर्माचे ब्रीदवाक्य आहे.
(जैन, बौद्ध, वैदिक)
- iv) राज्याच्या मुख्यमंत्र्यांना शपथ यांचे कडून दिली जाते.
(मुख्य न्यायाधीश, राज्यपाल, राष्ट्रपती)
- v) आर्यांचा आधग्रंथ हा होय.
(यजूर्वेद, ऋग्वेद, सामवेद)

ब) योग्य जोड्या लावा :

[5]

'अ'	'ब'
i) मान्टेस्व्यू	अ) ग्रीक
ii) हिरोडोटस	ब) रशिया
iii) लेनिन निकोलाय	क) जर्मनी
iv) कैसर विल्यम दुसरा	ड) इटली
v) जेम्स वॉट	इ) फ्रान्स
	फ) इंग्लंड

प्रश्न 4) आशययुक्त अध्यापन पद्धतीची संकल्पना स्पष्ट करा. आशययुक्त अध्यापन पद्धतीचा शिक्षकास होणारा उपयोग सांगून इतिहासाचे उच्च माध्यमिक शालेय अभ्यासक्रमातील स्थान सविस्तर लिहा. [15]

किंवा

ऐतिहासिक संशोधन म्हणजे काय? ऐतिहासिक संशोधनाची गरज व महत्व सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) जीवनकौशल्ये म्हणजे काय ते सांगून दैनंदिन जीवनात इतिहासाच्या अनुषंगाने ही जीवनकौशल्ये विद्यार्थ्यांमध्ये कसे रूजवाल ते सोदाहरण लिहा. [15]

किंवा

इ-अध्ययन संकल्पना स्पष्ट करा. इतिहास अध्यापनात इ-अध्ययन स्रोतांचा वापर सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दो)

[10]

- अ) अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम यातील फरक.
- ब) इतिहास अध्यापनाची कोणतेही दोन सूत्रे स्पष्ट करा.
- क) विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्ता विकासात उपचारात्मक अध्यापनाचे महत्व.
- ड) वार्षिक नियोजन करतांना इतिहास शिक्षकांनी घ्यावयाची दक्षता.

[Max. Marks :80

- Q1)** a) What is the solar system? Explain solar system with a suitable diagram. [8]
b) Explain the interior of earth with suitable diagram. [7]

OR

- a) What is Volcano? Explain the types of Volcano's Based of nature of eruption. [8]
b) Explain the types of water bodies with examples. [7]

- Q2)** Write short answer type questions (any three) : [15]

- a) What is occupation? Explain the types of occupation.
b) What are map? Explain the elements of map?
c) Explain the effects of population explosion.
d) What are the field study? Explain the importance of field study.
e) Write short note - Indian Islands.

- Q3)** A) Rewrite the following sentences after filling the blanks with appropriate words from the brackets. [5]

- i) What the _____ shape of meridians.
(Circular, Semi Circular, Points)
ii) Serving as a _____ is a tertiary type of occupation.
(bus conductor, Vateriaary doctor, brick kin worker)
iii) The _____ is the largest ocean.
(Atlantic, Arctic, Pacific)
iv) Richeter scale is a unit of measuring the magnitude of a/an _____.
(Volcano, Earthquake, Earth movement)
v) The sequential transfer of energy is called as _____.
(ecosystem, food chain, trophic level)

B) Match the following :

[5]

'A'

'B'

i) Dabhol	a) Mining
ii) Manganese	b) Rural area
iii) Devni	c) Tertiary occupation
iv) Cottage industry	d) Indigenous cow
v) Health	e) fishing centre
	f) Quaternary occupation

Q4) Explain the importance and characteristic of the structure of Geography as a geography teacher. How will you use the structure while teaching geography? Explain with suitable examples. [15]

OR

What are various concept of the subject Geography explain following concept of Geography with suitable examples -

- Discription of Earth
- Science of distribution of Earth
- Study of causal relationship
- Earth as a home of man

Q5) Explain the concept of 'learning Resource' write in brief the application of Traditional Learning resources how will you use Internet as a learning resource for the teaching of Geography. [15]

OR

What are the various teaching methods of Geography. Explain merits demerits and educational importance for the following teaching methods of Geography with suitable example.

- Regional method
- Project method

Q6) Write the following any two questions.

[10]

- a) Write in brief importance of local Geography.
- b) Write any four topics Geography text-book which will help you in inculcating environment protection and gender equality.
- c) Write the need & importance of Geography Room.
- d) Write internal criteria of good Geography text-book.

- प्रश्न 1) अ) सूर्यमाला म्हणजे काय? सूर्यमाला आकृतीसह स्पष्ट करा. [8]
 ब) पृथ्वीचे अंतरंग आकृतीसह स्पष्ट करा. [7]
- किंवा
- अ) ज्वालामुखी म्हणजे काय? ज्वालामुखीचे उद्रेकानुसार प्रकार स्पष्ट करा. [8]
 ब) जलाशयाचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [7]
- प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. [15]
 अ) व्यवसाय म्हणजे काय? व्यवसायाचे प्रकार स्पष्ट करा.
 ब) नकाशा म्हणजे काय? नकाशाची अंगे स्पष्ट करा.
 क) लोकसंख्या वाढीचे परिणाम स्पष्ट करा.
 ड) क्षेत्रअभ्यास म्हणजे काय? क्षेत्र अभ्यासाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
 इ) टिप लिहा – भारतीय बेटे
- प्रश्न 3) अ) कंसात दिलेल्या पर्यायापैकी योग्य पर्याय निवडून विधाने पूर्ण करा व पुन्हा लिहा. [5]
 i) रेखावृत्त असतात.
 (वर्तुळाकार, अर्धवर्तुळाकार, बिंदुस्वरूप)
 ii) ही नोकरी तृतीयक व्यवसायात मोडते.
 (बस कंडक्टर, पशुवैद्यक, वीटभट्टी कामगार)
 iii) महासागर हा सर्वात मोठा महासागर आहे.
 (अटलांटिक, आर्क्टिक, पॅसिफिक)
 iv) रिश्टर हे तीव्रता मोजण्याचे एकक आहे.
 (ज्वालामुखी, भुकंप, भू-हलचाली)
 v) उर्जेच्या क्रमवार संक्रमणाला म्हणतात.
 (परिसंस्था, अन्नसाखळी, पोषणपातळी)

ब) जोड्या जुळवा.

[5]

‘अ’

‘ब’

i) दाभोळ

अ) खाणकाम

ii) मॅग्नेनीज

ब) ग्रामीण भाग

iii) देवनी

क) तृतीय व्यवसाय

iv) कुटीरोद्योग

ड) देशी गाय

v) आरोग्य

इ) मासेमारीचे केंद्र

फ) चतुर्थक व्यवसाय

प्रश्न 4) भूगोल विषयाच्या संरचनेचे महत्त्व सांगून संरचनेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. भूगोल विषय शिक्षक म्हणून त्या संरचनेच्या अध्यापनास कसा उपयोग कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

भूगोल विषयाच्या विविध संकल्पना कोणत्या? खाली नमूद केलेल्या भूगोलाच्या संकल्पनांचे सोदाहरण स्पष्टीकरण करा.

अ) पृथ्वीचे वर्णन

ब) पृथ्वीवरील वाटपाचे शास्त्र

क) कार्यकारण संबंधाचा अभ्यास

ड) पृथ्वी हे मानवाचे घर

प्रश्न 5) अध्ययनाचे स्रोत ही संकल्पना स्पष्ट करा. भूगोल अध्यापनाच्या पारंपारिक संसाधनाची थोडक्यात चर्चा करा. इंटरनेटचा एक अध्ययन संसाधन म्हणून कसा वापर कराल. [15]

किंवा

भूगोल अध्यापनाच्या विविध पद्धती कोणत्या? खालील भूगोल अध्यापन पद्धतीचे गुण दोष व शैक्षणिक महत्त्व सोदाहरण लिहा.

अ) प्रादेशिक पद्धती

ब) प्रकल्प पद्धती

प्रश्न 6) खालील पैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[10]

- अ) स्थानिक भूगोलाचे महत्त्व थोडक्यात स्पष्ट करा.
- ब) पर्यावरण संरक्षण व स्त्रीपुरूष समानता रूजवण्यासाठी आवश्यक भूगोलातील कोणतेही चार घटक लिहा.
- क) भूगोल खोलीची गरज व महत्त्व लिहा.
- ड) चांगल्या भूगोल पाठ्यपुस्तकांचे अंतर्गत निकष सोदाहरण स्पष्ट करा.

[Max. Marks :80

Q1) a) Explain the classification of Hydrocarbon in details. [8]

b) Explain the uses of concave and convex mirror. [7]

OR

a) Explain the formation of methane molecule. [8]

b) Draw a figure of the structure of Human eye and write the uses of pupil in Human eye. [7]

Q2) Give scientific reasons (any three) : [15]

a) A gas exerts pressure on the walls of a closed container.

b) Digestive system is feebly developed in the endoparasite.

c) The ships entering fresh water from sea water sink to a greater extent.

d) Due to change in climate biodiversity get degrade.

e) Frogs can live on land as well as in water.

Q3) A) Fill in the blanks. [5]

i) Cell wall of fungi is made up of tough and complex.

ii) _____ is blue green algae.

iii) We usually find matter in _____, _____ and _____ forms.

iv) When an object sinks into the liquid, the density of object is _____ greater.

v) The buoyant force is greater if density is _____.

B) Write true or false. [3]

i) Heart of mammals is three chambered.

ii) All forms of life on earth are similar.

iii) Solids are usually hard.

C) Match the appropriate pairs. [2]

'A' Group

'B' Group

i) Atmospheric pressure	a) No unit
ii) Relative density	b) Pascal
	c) Newton

Q4) What is correlation? Write four uses of correlation of science with other school subjects while teaching science. Explain How will you correlate science within a branch with suitable example. [15]

OR

Explain the objectives of science at secondary and higher secondary level. As a teacher what efforts will you take to achieve objectives of science teaching at secondary level.

Q5) Explain project method of teaching science with reference to following points. [15]

- a) Nature
- b) Steps
- c) Merits
- d) Limitations
- e) Teacher's Role

OR

Draw structure of ideal science laboratory at sec. level. How will you maintain science laboratory with suitable example.

Q6) Answer any two of the following : [10]

- a) Explain the difference between curriculum & syllabus.
- b) Write competencies of good science teacher.
- c) Write criteria of good science textbook.
- d) Write merits and demerits of demonstration method.

- प्रश्न 1) अ) हाइड्रोकार्बनचे वर्गीकरण सविस्तर स्पष्ट करा. [8]
 ब) अंतर्वक्र व बहिर्वक्र आरशाचे उपयोग स्पष्ट करा. [7]
- किंवा
- अ) मिथेनच्या रेणूची निर्मिती सविस्तर स्पष्ट करा. [8]
 ब) मानवी डोळ्याची रचना दाखविणारी आकृती काढून मानवी डोळ्यातील बाहुलीचा उपयोग लिहा. [7]
- प्रश्न 2) शास्त्रीय कारणे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]
 अ) बंद डब्याच्या आतील बाजूवर वायू दाब देतो.
 ब) अंतःपरजीवी प्राण्यांची पचनसंस्था अविकसित असते.
 क) समुद्राच्या पाण्यापेक्षा गोड्या पाण्यात जहाज अधिक बुडते.
 ड) हवामान बदलामुळे जैवविविधतेचा न्हास होतो.
 इ) बेंडूक जमिन व पाणी दोन्हीमध्ये राहू शकतात.
- प्रश्न 3) अ) रिकाम्या जागा भरा. [5]
 i) कवक पेशीची पेशीभित्तीका नावाच्या जटील शर्करेपासून बनलेली असते.
 ii) हे नील हरीत शैवाल आहे.
 iii) साधारणपणे पदार्थाच्या, आणि या तीन अवस्था असतात.
 iv) जर वस्तूची घनता द्रवाच्या घनतेपेक्षा असेल तर वस्तू द्रवात बुडते.
 v) द्रवाची घनता जास्त असल्यास प्लावक बल असते.
- ब) चूक की बरोबर ते लिहा. [3]
 i) सस्तनी प्राण्यांचे हृदय तीन कप्प्यांचे असते.
 ii) पृथ्वीवरील सर्वच सजीव सारखेच आहेत.
 iii) स्थायू पदार्थ कठीण असतात.

क) योग्य जोड्या जुळवा.

[2]

‘अ’ गट

‘ब’ गट

i) वातावरणीय दाब

अ) एकक नाही

ii) सापेक्ष घनता

ब) पास्कल

क) न्यूटन

प्रश्न 4) समवाय म्हणजे काय ? विज्ञान विषयाचे अध्यापन करताना इतर शालेय विषयाशी समवाय साधल्याने होणारे चार फायदे लिहा. विज्ञान विषयाचा शाखाअंतर्गत समवाय कसा साधाल ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

विज्ञान विषयाची माध्यमिक व उच्चमाध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्टे स्पष्ट करा. विज्ञान विषयाच्या अध्यापनात माध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी तुम्ही शिक्षक म्हणून काय प्रयत्न कराल.

प्रश्न 5) विज्ञान अध्यापनातील प्रकल्प पद्धती खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा. [15]

अ) स्वरूप

ब) पायऱ्या

क) फायदे

ड) मर्यादा

इ) शिक्षकाची भूमिका

किंवा

माध्यमिक शाळेतील आदर्श विज्ञान प्रयोगशाळेचा आराखडा काढून विज्ञान प्रयोगशाळेची देखभाल तुम्ही कशी कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[10]

- अ) अभ्यासक्रम आणि पाठ्यक्रम यातील फरक स्पष्ट करा.
- ब) चांगल्या विज्ञान शिक्षकाच्या क्षमता लिहा.
- क) विज्ञानाच्या चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष लिहा.
- ड) दिग्दर्शन पद्धतीचे गुण - दोष लिहा.

Q1) Solve the following examples.

[15]

- Write the decimal form of $\frac{127}{16}$.
- Simplify $\frac{3}{8} + \frac{2}{6}$.
- Solve $[(5 \times 3) + (8 \div 2)] - 5$.
- If 3, x and 12 are in continued proportion, then find the value of x .
- Subtract $3u^2v - 8uv^2 - 2uv$ from $2u^2v + uv^2 - 7uv$.

OR

Solve the following examples.

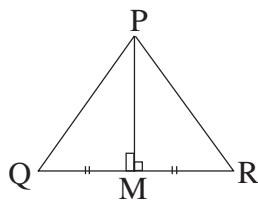
- Factorize : $3x^2 - 14x + 8$.
- Solve the simultaneous equations.
 $3x - 2y = 4$, $6x + 7y = 19$.
- Simplify : $(m + n)^2 + (m - n)^2$.
- Solve the quadratic equation : $x^2 - 5x + 6 = 0$.
- If $x \propto \frac{1}{y}$. When $x = 9$ value of $y = 6$ find the value of y if $x = 27$.

Q2) Attempt any three of the following :

[15]

- Divide a line segment AB of length 7.5 cm into 5 equal parts.
- Prove that : If diagonals of a parallelogram are congruent then it is a rectangle.
- The total surface area of a cube is 294sq.m. What is the volume of this cube?

d)

From the given information in the figure,
Prove that $\Delta PMQ \cong \Delta PMR$

- Prepare frequency table for the following data and find the mean.
34, 43, 29, 51, 36, 41, 38, 35, 34, 36, 34, 38, 40, 36, 35, 35, 34, 35, 36,
34, 38, 38, 35, 36, 34, 38, 36, 34, 35, 36

Q3) Attempt the following :

[10]

- a) If $85^2 = 7225$, write the value of 8.5^2 .
- b) $(-3)^{15} \times (-3)^{10} = (-3)^x$, find the value of x .
- c) Write the formula to calculate 'area of a triangle'.
- d) Expand : $(a + b)^2$
- e) $\frac{6}{7} \times \frac{8}{7} = \frac{\square}{\square}$
- f) Write the relationship between radius and diameter of a circle.
- g) The two angles of a triangle measure 60° and 70° , Write the measure of the third angle of the triangle.
- h) If selling price is Rs. 25 and cost price is Rs. 20. Find the percent profit.
- i) Define : chord of a circle.
- j) What is the perimeter of square of side 6cm?

Q4) Explain different methods of curriculum constructions. Which of these methods is used while framing the curriculum of mathematics at secondary level? Justify your answer. **[15]**

OR

Analyse the content of unit Triangles with respect to following points.

- a) Objectives
- b) Teaching points
- c) Method of teaching
- d) Generalizations
- e) Evaluation

Q5) How will you use Inductive - Deductive method for teaching 'Laws of Indices'? Illustrate your answer with suitable examples. **[15]**

OR

What is 5E learning model? Prepare a lesson plan for teaching any one unit of mathematics using 5E model.

Q6) Answer in brief (any two) :

[10]

- a) Explain the importance of mathematics at secondary level.
- b) Enlist ten competencies of mathematics teacher.
- c) Suggest a method of teaching for unit 'Pythagorus theorem'. Justify your answer.
- d) Write any four objectives with specifications each for teaching the unit 'statistics'.

प्रश्न 1) पुढील उदाहरणे सोडवा.

[15]

अ) $\frac{127}{16}$ चे दशांश रूप लिहा.

ब) सोपे रूप द्या $\frac{3}{8} + \frac{2}{6}$

क) सोडवा : $[(5 \times 3) + (8 \div 2)] - 5$

ड) जर 3, x व 12 हे परंपरित प्रमाणात आहेत, तर x ची किंमत काढा.

इ) $3u^2v - 8uv^2 - 2uv$ ही बहुपदी $2u^2v + uv^2 - 7uv$ मधून वजा करा.

किंवा

पुढील उदाहरणे सोडवा.

अ) अवयव पाडा : $3x^2 - 14x + 8$

ब) एक सामायिक समीकरणे सोडवा

$$3x - 2y = 4, 6x + 7y = 19$$

क) सोपे रूप द्या : $(m + n)^2 + (m - n)^2$

ड) वर्गसमीकरण सोडवा : $x^2 - 5x + 6 = 0$

इ) जर $x \propto \frac{1}{y}$, जेव्हा $x = 9$, तेव्हा $y = 6$. तर $x = 27$ असतांना y ची किंमत काढा.

प्रश्न 2) पुढीलपैकी कोणतेही तीन उपप्रश्न सोडवा.

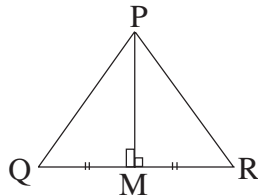
[15]

अ) 7.5 cm लांबीच्या रेषाखंड AB चे 5 समान भागात विभाजन करा.

ब) सिद्ध करा : जर समांतरभूज चौकोनाचे कर्ण एकरूप असतील तर तो आयत असतो.

क) एका घनाचे एकूण पृष्ठफळ 294 चौ. मी. आहे तर त्याचे घनफळ काढा.

ड)

आकृतीत दिलेल्या माहिती वरून

$\Delta PMQ \cong \Delta PMR$ हे सिद्ध करा.

इ) पुढील माहितीवरून वारंवारिता सारणी तयार करा व मध्यमान काढा.

34, 43, 29, 51, 36, 41, 38, 35, 34, 36, 34, 38, 40, 36, 35, 35, 34, 35,
36, 34, 38, 38, 35, 36, 34, 38, 36, 34, 35, 36

प्रश्न 3) पुढील उदाहरणे सोडवा.

[10]

- अ) जर $85^2 = 7225$, तर 8.5^2 ची किंमत लिहा.
- ब) $(-3)^{15} \times (-3)^{10} = (-3)^x$, तर x ची किंमत काढा.
- क) त्रिकोणाचे क्षेत्रफळ काढण्याचे सूत्र लिहा.
- ड) विस्तार करा. $(a + b)^2$
- इ) $\frac{6}{7} \times \frac{8}{7} = \frac{\square}{\square}$
- फ) वर्तुळाची त्रिज्या व व्यास यांतील सहसंबंध लिहा.
- य) त्रिकोणाच्या दोन कोनांची मापे 60° व 70° आहेत तर त्या त्रिकोणाच्या तिसऱ्या कोनाचे माप लिहा.
- र) जर विक्री किंमत 25 रू. व खरेदी किंमत 20 रू. आहे. तर शेकडा नफा काढा.
- ल) व्याख्या लिहा. वर्तुळाची जीवा.
- व) 6 सेंमी बाजू असलेल्या चौरसाची परिमिती काढा.

प्रश्न 4) अभ्यासक्रम रचनेच्या विविध पद्धती स्पष्ट करा. माध्यमिक स्तराचा अभ्यासक्रम तयार करत असताना यापैकी कोणती पद्धत वापरली आहे. तुमच्या उत्तराचे समर्थन करा. [15]

किंवा

‘त्रिकोण’ या घटकाचे आशय विश्लेषण पुढील मुद्द्यांच्या आधारे करा.

- अ) उद्दिष्टे
- ब) अध्यापन मुद्दे
- क) अध्यापन पद्धती
- ड) सामान्यीकरणे
- इ) मूल्यमापन

प्रश्न 5) 'घातांकाचे नियम' शिकवितांना उद्गामी - अवगामी पद्धती कशा प्रकारे वापराल? तुमचे उत्तर सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

5E अध्ययन प्रतिमान म्हणजे काय? गणितातील कोणत्याही एका घटकाच्या अध्यापनाचे नियोजन 5E अध्ययन प्रतिमानाचा वापर करून तयार करा.

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही 2) [10]

- अ) माध्यमिक स्तरावरील गणिताचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- ब) गणित शिक्षकाच्या दहा क्षमता लिहा.
- क) 'पायथागोरसचा सिद्धांत' या घटकाच्या अध्यापनासाठी अध्यापन पद्धती सूचवा. तुमच्या उत्तराचे समर्थन करा.
- ड) 'संख्याशास्त्र' या घटकाच्या वर्गाध्यापनाची चार उद्दिष्टे प्रत्येकी एका स्पष्टीकरणासह लिहा.

Q1) What is meant by Economics? Explain nature, scope and importance of the study of economics with suitable examples. **[15]**

OR

Explain the following challenges before Indian economy -

- a) Population,
- b) Poverty,
- c) Unemployment.

Q2) Write short notes on the following :- (any three) **[15]**

- a) Types of utility
- b) Micro Economics - Definition and concept
- c) Factors affecting elasticity of demand
- d) Methods of measuring National Income
- e) Components of Government Budget

Q3) A) Choose the correct alternatives and complete the sentences :- **[5]**

- i) _____ is considered as the father of economics.
(Lionel Robbins, Adam Smith, Alfred Marshall)
- ii) India's population is _____ largest in the World.
(1st, 2nd, 3rd)
- iii) Corruption leads to _____.
(equality, inequality, loss)
- iv) Micro Economics is a study of _____.
(Whole economy, Individual economic unit, National output)
- v) Marginal utility diminishes, as consumption of commodity _____.
(Increases, Decreases, Becomes zero)

b) Match the following :- [5]

Column "A"	Column "B"
i) Lionel Robbins	a) 1972
ii) Family Planning programme	b) Human behaviour studies
iii) Employment Guarantee scheme	c) Formation of utility
iv) Production	d) 1952
v) National Income	e) Factor cost method
	f) Money value of goods and services

Q4) State the objectives of teaching economics. Explain the place of subject economics in the curriculum at higher secondary level. [15]

OR

What is correlation? Explain the correlation of economics with other school subjects with suitable examples.

Q5) What are the various teaching methods of economics? Explain the steps of problem solving method. As a teacher how will you use problem solving method effectively during teaching of economics, explain with suitable examples. [15]

OR

Explain the various resources of technology based learning. How will you make use of these resources in classroom teaching for economics, explain with suitable examples.

Q6) Write short notes on the following (any two) :- [10]

- Structure of any one branch of economics
- Difference between curriculum and syllabus
- Project Method - Advantages and Limitation
- Qualities of a good economics teacher

प्रश्न 1) अर्थशास्त्र म्हणजे काय? अर्थशास्त्राचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करून अर्थशास्त्राच्या अभ्यासाचे महत्व सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

भारतीय अर्थव्यवस्थे समोरील खालील आव्हाने सविस्तर स्पष्ट करा.

- अ) लोकसंख्या
- ब) दारिद्र
- क) बेरोजगारी

प्रश्न 2) टिपा लिहा. (कोणत्याही तीन) [15]

- अ) उपयोगीतेचे प्रकार
- ब) सूक्ष्मलक्षी अर्थशास्त्राच्या व्याख्या व संकल्पना
- क) मागणीची लावचिकता निर्धारित करणारे घटक
- ड) राष्ट्रीय उत्पन्न गणनिच्या पद्धती
- इ) सरकारी अंदाज पत्रकाचे घटक

प्रश्न 3) अ) कंसातील योग्य पर्याय निवडून रिकाम्या जागा भरा. [5]

- i) हे अर्थशास्त्राचे जनक आहेत.
(लिओनेल रॉबिन्स, अँडम स्मिथ, आल्फ्रेड मार्शल)
- ii) भारताची लोकसंख्या जगामध्ये क्रमांकाची आहे.
(प्रथम, द्वितीय, तृतीय)
- iii) भ्रष्टाचारामुळे आर्थिक निर्माण होते.
(समानता, विषमता, हनी)
- iv) सूक्ष्मलक्षी अर्थशास्त्रात अभ्यास केला जातो.
(संपूर्ण अर्थव्यवस्थेचा, व्यक्तिगत घटकांचा, राष्ट्रीय उत्पादनाचा)
- v) जिव्हा सिमांत उपयोगिता होते तेंव्हा एकूण उपयोगिता घटते.
(धन, ऋण, शुन्य)

ब) योग्य जोड्या लावा. [5]

गट 'अ'	गट 'ब'
i) लिआनेल रॉबिन्स	अ) 1972
ii) कुटुंबनियोजन कार्यक्रम	ब) मानवी वर्तनाची अभ्यास
iii) रोजगार हमी योजना	क) उपयोगितेची निर्मिती
iv) उत्पादन	ड) 1952
v) राष्ट्रीय उत्पन्न	इ) घटक खर्च पद्धत
	फ) वस्तू व पैशातील मुल्य

प्रश्न 4) अर्थशास्त्र अध्यापनाची उद्दिष्टे सांगा. उच्च माध्यमिक स्तरावरील अभ्यासक्रमात अर्थशास्त्र विषयाचे स्थान स्पष्ट करा. [15]

किंवा

समवाय म्हणजे काय ? अर्थशास्त्र विषयाचा शालेय इतर विषयाशी असलेला समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) अर्थशास्त्र अध्यापनाच्या विविध पद्धती कोणत्या ? समस्या निराकरण पद्धतीच्या पायऱ्या सांगून एक शिक्षक म्हणून तुम्ही समस्या निराकरण पद्धतीने अर्थशास्त्र विषयाचे अध्यापन प्रभावी कसे कराल सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

तंत्रज्ञाना आधारित अध्यापनाची विविध साधने सांगा. अर्थशास्त्र वर्ग अध्यापनात या साधनाचा कसा उपयोग कराल उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन) [10]

- अर्थशास्त्र विषयाची कोणत्याही एका शाखेची संरचना
- अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम फरक
- प्रकल्प पद्धत - फायदे व तोटे
- चांगल्या अर्थशास्त्र शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये

Total No. of Questions : 6]

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGY

[Max. Marks :80

Q1) What is meant by Hardware? Explain in detail Input, Output and storage devices with examples. **[15]**

OR

What is meant by Application software? Explain features of following Application softwares.

- a) Word processor
- b) Power point presentation
- c) Spread sheet

Q2) Answer in brief (Any Three) : **[15]**

- a) Write the use of e-mail.
- b) How will you manage the administration of computer laboratory.
- c) Explain WAN. (Wide Area Network)
- d) What are the Netiquettes.
- e) Write the use of e-maps.

Q3) Fill in the blanks with correct option from the bracket. **[10]**

- a) Deleted files and folders automatically store in _____.
(Recycle bin, Desktop, Status bar, Menu bar)
- b) There are _____ constants in 'C' language.
(2, 3, 4, 5)
- c) _____ technology is the base on _____ Digital Mapping Navigation system.
(VOIP, GPS, ATM, EDI)
- d) A byte consists of _____ bits.
(2, 4, 8, 16)
- e) _____ is called the brain of computer.
(Memory, CPU, Hard disk, RAM)

- f) OMR stands for _____.
(Optical Mark Recognition, Optical Media Reader, Only Mark Reading, Original Mark Reader)
- g) Magnetic tapes and pendrives are _____ storage devices.
(Primary, Secondary, Internal, Basic)
- h) Slide show is one of the main feature of _____ application software.
(MS-Word, MS-excel, MS-Powerpoint, MS-Access)
- i) _____ is an example of an operating system.
(Firefox, Notepad, Windows-98, Chrome)
- j) Through _____ we can share information and images urgently to each other.
(Voice chat, e-mail, e-maps, Telephone)

Q4) Which are the objectives of teaching ICT at secondary level? Explain the scope of ICT. **[15]**

OR

What is the need and importance of textbook of ICT? Analyse any one textbook of ICT.

Q5) Explain project method of teaching ICT with following points- **[15]**

- a) Concept
- b) Features
- c) Advantages
- d) Limitations
- e) Educational implications

OR

Explain following learning resources in ICT. How will you use these resources in teaching learning process-

- a) Social Networking
- b) Conferencing facilities
- c) Documentaries and Movies

Q6) Answer in brief. (Any Two) :

[10]

- a) Explain the concept of Blended learning.
- b) Write the advantages of experimental method.
- c) Explain about 5 - E learning model.
- d) What is the place of ICT in higher secondary level?

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान

[एकूण गुण: 80

प्रश्न 1) हार्डवेअर म्हणजे काय? इनपुट (INPUT), आऊटपुट (OUTPUT) आणि स्टोअरेज (STORAGE) साधने उदाहरणासह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

ॲप्लिकेशन सॉफ्टवेअर (Application Software) म्हणजे काय? खालील ॲप्लिकेशन सॉफ्टवेअरची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

- अ) वर्ड प्रोसेसर
- ब) पॉवर पॉइंट प्रेझेंटेशन
- क) स्प्रेडशीट

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) इ-मेलचे उपयोग लिहा.
- ब) संगणक कक्षाचे प्रशासन तुम्ही कसे सांभाळाल.
- क) WAN (Wide Area Network) संकल्पना स्पष्ट करा.
- ड) इंटरनेट वापराचे शिष्टाचार लिहा.
- इ) इ-मॅपची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) कंसातील योग्य पर्याय लिहून रिकाम्या जागा भरा. [10]

- अ) डिलिट केलेल्या फाईल्स आणि फोल्डर्स ह्या मध्ये जमा होतात.
(रिसायकल बिन, डेस्कटॉप, स्टेटस् बार, मेनू बार)
- ब) 'C' भाषेत प्रकारचे कॉन्स्टंटस् आहेत.
(2, 3, 4, 5)
- क) तंत्रज्ञान हा डिजीटल मॅपिंग नॅव्हिगेशन सिस्टिमचा पाया आहे.
(VOIP, GPS, ATM, EDI)
- ड) एका बाईटमध्ये बीटस् असतात.
(2, 4, 8, 16)
- इ) यास संगणकाचा मेंदू असे म्हटले जाते.
(मेमरी, सी.पी.यु., हार्ड डिस्क, रॅम)

- फ) OMR चे विस्तारित रूप आहे.
(Optical Mark Recognition, Optical Media Reader, Only Mark Reading, Original Mark Reader)
- य) मॅग्नेटिक टेप आणि पेनड्राईव्ह ही साठवणूक साधनांची उदाहरणे आहेत.
(प्राथमिक, दुय्यम, आंतरिक, मूलभूत)
- र) स्लाईड शो हे ऑप्लिकेशन सॉफ्टवेअरचे एक वैशिष्ट्य आहे.
(एम्.एस्-ऑफिस, एम्.एस्-एक्सेल, एम्.एस्-पावर पॉइंट, एम्.एस्-एक्सेस)
- ल) हे ऑपरेटिंग सिस्टिमचे उदाहरण आहे.
(फायरफॉक्स, नोटपॅड, विंडोज-98, क्रोम)
- व) वापर करून आपण माहिती आणि चित्रे आपण एकमेकांना तत्काळ पाठवू शकतो.
(व्हॉईस चॅट, इ-मेल, इ-मॅप, टेलिफोन)

प्रश्न 4) माध्यमिक स्तरावरील माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाच्या अध्यापनाची उद्दिष्ट्ये लिहा. माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाची व्याप्ती स्पष्ट करा. [15]

किंवा

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाच्या पाठ्यपुस्तकाची गरज व महत्त्व लिहा. कोणत्याही एका माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाच्या पाठ्यपुस्तकाचे विश्लेषण करा.

प्रश्न 5) माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयाच्या अध्यापनाची प्रकल्प पद्धती पुढील मुद्द्यांद्वारे स्पष्ट करा. [15]

- अ) संकल्पना
ब) वैशिष्ट्ये
क) फायदे
ड) मर्यादा
इ) शैक्षणिक उपयोजन

किंवा

माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञान विषयातील खालील अध्ययन स्रोत स्पष्ट करा. आणि त्यांचा वापर तुम्ही अध्ययन – अध्यापन प्रक्रियेत कसा कराल ते सांगा.

- अ) सोशल नेटवर्किंग
ब) कॉन्फरंसिंग सुविधा
क) माहितीपट आणि चित्रपट

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[10]

- अ) संमिश्र अध्ययनाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- ब) प्रायोगिक पद्धतीचे फायदे लिहा.
- क) 5 - E लर्निंग मॉडेल स्पष्ट करा.
- ड) उच्च माध्यमिक स्तरावरील माहिती आणि संप्रेषण तंत्रज्ञानाचे स्थान लिहा.

F1

Schreiben Sie über die Wichtigkeit der Phonetik im DaF-Unterricht! (15)

ODER

F1

Sie wollen in Klasse 10 Wechselpräpositionen unterrichten. Schreiben Sie die Regeln dieser Grammatikeinheit und machen Sie eine Lehrskizze für einen 40 Minutigen Unterricht! (15)

F.2 Schreiben Sie über DR&I der folgenden Fragen!(15)

- A. Schreiben Sie einen Brief an Ihre Freundin/Ihren Freund. Sie/Er hat Geburtstag und hat Sie eingeladen. Sie können aber leider nicht gehen. Entschuldigen Sie sich und sagen Sie, warum Sie nicht zur Geburtstagsparty gehen können!
- B. Sie machen Camping. Beschreiben Sie, was Sie da machen! Wie ist die Umgebung?
- C. Schreiben Sie ein Telefongespräch! Sie haben am 30. Mai einen Arzttermin. Sie können aber um 12-Uhr nicht gehen. Rufen Sie in die Praxis an und machen Sie einen neuen Termin!
- D. Schreiben Sie über das Thema!
Meine letzte Reise nach Mahabaleshwar.
- E. Ins Lehrerzimmer kommt ein neuer Kollege. Sie möchten ihn kennenlernen. Welche Fragen würden Sie ihm stellen? Schreiben Sie mindestens 10 Fragen!

F3.

Beantworten Sie! (10)

1. Martha fliegt am Montag nach Berlin ab! (Partizip II)
2. § Ruhig sein. (Du-Form Imperativ)
3. Peter muss auch am Wochenende extra arbeiten. Er ist mit seinem Beruf zufrieden. (Verbinden Sie!)
4. Herr Baumer hat ^{kein} Geld. Es wäre gut, _____
(reich sein - k II)
5. Man soll den alt _____ Leuten immer helfen. (Adjektivendung)
6. Gabel, Messer, Löffel: _____ (Wie heißt das Wort?)
7. einschalten x _____ (Gegenteil)
8. Der Rhein ist ein _____ in Deutschland.
(Fluss/Kirche/See)
9. In einer Schule: lernen | an einer Universität: _____?
10. Telefon - Brief - Telegram - Post (was passt nicht?)

F4.

Welche Rolle spielt Deutsch als Fremdsprache in den indischen Schulen? Was sind die Zwecke? (15)

ODER

F4. Schreiben Sie über die zweckmäßige, kulturelle und literarische Rolle von DaF! (15)

F5.

Erläutern Sie die Grammatik-Übersetzungsmethode des DaF-Unterrichts! (15)

ODER

F5. Erklären Sie die unterschiedlichen Sozialformen im DaF-Unterricht und ihr Gebrauch anhand passenden Beispiele! (15)

F.6. Schreiben Sie über ZWEI der folgenden Fragen! (10)

- A. Sprachlabor
- B. Eigenschaften der DaF- Lehrer
- C. Handlungsorientiertes Lernen
- D. Autonomes Lernen.

Total No. of Questions : 6]

GERMAN
(English Version)

[Max. Marks :80

Q1) Explain the importance of Phonetics in German lecture! **[15]**

OR

You want to teach 'Changing Prepositions' in the 10th class. Write down the rules of this grammar topic and draw a teaching plan for 40 minutes lecture.

Q2) Answer any three of the following questions! **[15]**

a) Letter writing.

Your friend has invited you to his/her birthday party. You are unable to go. Apologise to your friend and explain him/her why you cannot attend the party.

b) You are doing camping. Describe the situation.

c) Write a telephonic conversation between you and the receptionist.

On 30th May you have a doctor's appointment. But you want to read just that call the doctor and reschedule your appointment.

d) Write about following topic :

My last trip to Mahabaleshwar

e) A new college joins your school/college. You want to get to know him. Make a questionnaire of 10 questions!

Q3) Do as directed! **[10]**

a) Martha Hiegt am Montag nach Bertinab. (Partizip II)

b) Ruhig sein. (Du - form Imperative)

c) Peter muss auch am Wochenende extra arbeiten - Er ist mit dem Benif zufrieden.

(Verbinden Sie)

d) Herr Baumer hat kein Geld. Es wäve gut, _____

(reich sein) (K . II)

- e) Man soll den alt _____ Leuten immer helfen.
(Adjektivendung)
- f) Gabel, Messer, Löffel : _____.
(wie heißt das Wort)
- g) einschalten × _____
(Gegenteil)
- h) Der Rhein ist ein _____ in Deutschland.
(Fluss / Kirche / See)
- i) in einer Schule : lernen / an einer Universität : _____?
- j) Telefon - Brief - Telegram - Post
(was passt nicht?)

Q4) State the importance and objectives of learning German as a Foreign language in schools! **[15]**

OR

Write about the functional, cultural and literary roles of German as a foreign language!

Q5) Describe the Grammar - Translation method of teaching - learning German in detail as a foreign language. **[15]**

OR

Write about the social forms used in a German language lecture with suitable examples.

Q6) Write about any Two topics from the following. **[10]**

- a) Language Laboratory
- b) Qualities of a German teacher
- c) Handlungsorientiertes lernen
- d) Autonomes lernen

Q.1. Qu'est-ce que la conjugaison du verbe en français ? (15)
Nommez ses types et expliquez-les en donnant des exemples.

OU

Q.1. Qu'est l'adverbe ? Quels types de l'adverbe y a-t-il en français ? Et comment forme-t-on l'adverbe en français ? Discutez-le en détail. (15)

Q.2] Répondez aux questions suivantes en 150-175 mots en français. (3 au choix) [15]

1. Comment enseigneriez-vous le vocabulaire dans une classe de français - une langue étrangère ? Discutez en bref les ressources et les méthodes que vous appliqueriez dans la classe.
2. Combien de sons (phonèmes) y a-t-il en français ? Quels sont-ils ? Décrivez en bref les majeurs types.
3. Quels sont les moyens de motiver les étudiants à parler en français ? Discutez UN des moyens en bref.
4. Écrivez un paragraphe de 150-175 mots sur le sujet ci-contre : - Ma famille.
5. Réécrivez les phrases suivantes au négatif en gardant le même sens.
 1. L'étudiant est régulier et intelligent.
 2. La vie d'aujourd'hui est facile, confortable et rapide.

Q.3] Faites selon les consignes. (10)

A] Mettez les verbes aux temps qui conviennent. (4)

1. Ils (regarder) la télévision le soir.
2. Hier, nous _____ (conduire) la moto pendant une heure.
3. La semaine prochaine, vous _____ (venir) chez moi.
4. Quand je _____ (être) petit, on allait à bicyclette.

B] Remplacez les ~~pronoms~~ mots soulignés par les pronoms corrects. (2)

1. Elle prépare le gâteau.
2. Vous m'offrez une tasse de café.

C] Demandez les questions selon les réponses suivantes. (2)

1. _____ ?
→ Oui, il y a des biscuits.
2. _____ ?
→ Marc est gentil.

D] Trouvez l'intrus : -

1. Branche, la fleur, la table, le fruit. (2)
2. Le tigre, le lion, le moineau, le chien.

Q.4] What are the challenges, opportunities of French as a foreign language in India? (15)

OR

Q.4] Explain the techniques to facilitate students to acquire socio-cultural aspects of France along with language skills? (15)

Q5] What are the strategies to assess oral skills of a student in a French (as a foreign language) class? (15)

OR

Q5] What are the approaches to teach the meaning of a word in a French language class? State the useful resources to teach the meaning of a word. (15)

Q.6] Write short notes in 150-175 words. [10],
(Any 2)

1. Authentic documents in French language class.
2. The importance of Conversation in the FLE.
(Français-langue Étrangère)
3. The objectives of teaching French at Higher Secondary Level.
4. The group activity in French class :- its objectives, its nature and its importance.

Total No. of Questions : 6]

(English Version)

[Max. Marks :80

Q1) What is the conjugation of the verb in French language? State its types and explain them with examples. [15]

OR

What is the adverb? What are the types of adverb in french? How do we form the adverb in french? Discuss in detail.

Q2) Answer the following questions in 150-175 words in French (any three) [15]

- a) How would you teach the vocabulary in French foreign language class? Discuss in brief the methods and resources you will apply in the class.
- b) How many sounds (phonemes) are there in French? What are they? Describe in brief the major types.
- c) What are the ways to motivate the students to speak French? Discuss one of the way in brief.
- d) Write a paragraph on 'My Family' in 150-175 words in French.
- e) Rewrite the following sentences in negative without changing the meaning.
 - i) L'étudiant est régulier et intelligent.
 - ii) La vie d'aujourd'hui est facile, confortable. et rapide.

Q3) Faites selon les consignes.

- a) Mettez les verbes aux temps qui conviennent. [4]
 - i) Ils (regarder) la télévision le soir.
 - ii) Hier, nous _____ (conduire) la moto pendant une heure.
 - iii) La semaine prochaine, vous _____ (Venir) chez moi.
 - iv) Quand je _____ (être) petit, on allait à bicyclette.
- b) Remplacez les mots soulignés par les pronoms corrects. [2]
 - i) Elle prépare le gâteau.
 - ii) Vous offrez une tasse de café.

- c) Demandez les questions selon les réponses suivantes. [2]
- i) _____ ?
→ oui, il y a des biscuits
- ii) _____ ?
→ Marc est gentil
- d) Trouvez l'intrus :- [2]
- i) Branche, la Fleur, la table, le fruit.
- ii) Le tigre, le lion, le moineau, le chien.

Q4) What are the challenges, opportunities of French as a foreign language in India? [15]

OR

Explain the techniques to facilitate students to acquire socio-cultural aspects of France along with language skills?

Q5) What are the strategies to assess oral, skills of a student in a French (as a foreign language) class? [15]

OR

What are the approaches to teach the meaning of a word in a French language class? State the useful resources to teach the meaning of a word.

Q6) Write short notes in 150-175 words. (Any two) [10]

- a) Authentic documents in French language class.
- b) The importance of conversation in FLE. (Français-Langue Étrangère)
- c) The objectives of teaching French at Higher Secondary Level.
- d) The group activity in French class :- its objectives, its, nature and its importance.

問題 1A. つぎの わだいから 一つえらんで さくぶんを かきなさい。 (10Marks)

わたしの かぞく

問題 1B. 次の わだいの 中から 1つ えらんで、手紙を 書きなさい。 (5Marks)

らいしゅう 日本人のともだちと 会います。そのともだちに
時間とばしよを おしえる てがみ。

OR

問題 1A. つぎの わだいから 一つえらんで さくぶんを かきなさい。 (10Marks)

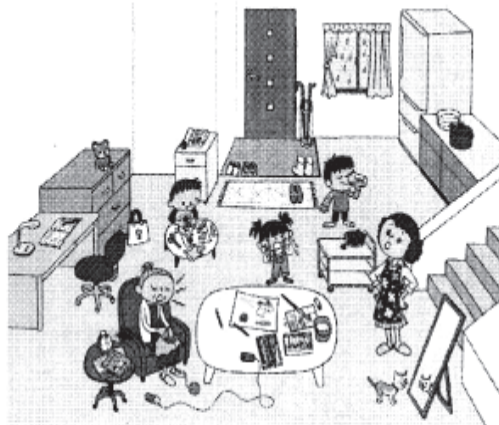
休みの日

問題 1B. 次の わだいの 中から 1つ えらんで、手紙を 書きなさい。 (5Marks)

日本語の べんきょうの ことを りょうしんに 手紙で つたえてください。

問題 2. つぎの わだいから 一つえらんで かきなさい。 (ANY3) (15 Marks)

1. 日本語の あいさつをつかって せんせいとの かいわを つくってください。
2. てください ないでください をつかって かいわを つくってください。
3. 下の えを みて、せつめい しなさい。

4. じこしょうかいを書きなさい。
5. あなたのしゅみについてかきなさい。

問題3. つぎの ぶんを よんで てきとうな こたえを えらびなさい。(10Marks)

Read the following sentences carefully and choose the correct answer and write it on the blank line.

1) マリアさん： ____。

マイケルさん：ありがとうございます。

1. いていらっしやい
2. いただきます
3. おめでとうございます
4. おかえりなさい

2) わたしの いちばん すきな やさいは ____です。

1. うさぎ
2. オクラ
3. すいか
4. くじゃく

3) きょうは いつか です。あさっては__1__です。

1. なのか
2. ここのか
3. むいか
4. ようか

4) インドの ____に ある カシュミールは さむい ところです。

1. ひがし
2. みなみ
3. にし
4. きた

5) 山田：ありがとうございます。

田中：_____。

1. すみません

2. おかげさまで
3. どういたしまして
4. そうですね

6) 寺田さん：きょうは にちようび ですね。
山川さん：いいえ、にちようびは おとといでした。きょうは__2__です。

1. げつようび
2. かようび
3. どようび
4. きんようび

7) ゆきこさん：おばあさんは まだ 日本に いますか。
アンさん： ええ、___は まだ 日本に います。

1. そふ
2. おば
3. そば
4. そぼ

8) 田中さんは 毎日 10時10分まえに クラスに きますが、
今日は 20分 おそく きました。
田中さんは 今日、何時に クラスに きましたか。

1. 9 : 50
2. 10 : 20
3. 10 : 10
4. 10 : 00

9) みかんが やつと りんごが むつつ あります。
ぜんぶで _____です。

1. じゅういち
2. じゅう
3. ななつ
4. じゅうよん

10) ゆうべ さんじかん_____べんきょうしました。

1. ごろ
2. ぐらい

Q.4 Explain Nature and place of Japanese subject in school curriculum. 15

OR

Q4. What are the qualities and competencies of Japanese teacher for teaching Japanese as subject? 15

Q.5 Explain any 2 methods of teaching Japanese as foreign language. 15

OR

Q.5 How can we take Topic based activities in the class for Essay writing? Please explain in detailed with example. 15

Q 6. Write Short Notes (Any 2) 10

a) What are the Traditional learning resources for Japanese Language ?

b) How to use Japanese conversation in daily life for Railway station and post office .

c) How to make grammar exercise for daily class?

d) How to do listening practice for Japanese language?

Instructions to the Candidates :-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *For 15 marks questions, write answer in about 400-425 words and 5 marks questions, write answer in about 150 words.*

- Q1)** a) Define vectors. What are the types of vectors? [5]
b) Explain addition and subtraction of vectors with suitable examples. [10]

OR

- a) Find the Kinetic Energy (K.E.) of a ball of mass 600 gm moving with a speed of 30m/s. [5]
- b) Define Energy. Derive expressions for K.E. & P.E. (Kinetic Energy) & (Potential Energy) [10]

- Q2)** Answer the following questions. (any three) : [15]

- a) Explain any two types of Inertia with suitable example.
- b) What is motion? Explain uniform circular motion.
- c) Give scientific reason - 'The cu wire used is an electromagnet is insulated'.
- d) What are magnetic lines of force? Write properties of magnetic lines of force.
- e) Write a note on 'SONAR'.

- Q3)** Choose the correct alternative and write the answer in complete statement. [10]

- i) What means the reference standard used for the measurement of a physical quantity?
 - a) Dimension
 - b) Vector quantity
 - c) Unit
 - d) Scalar quantity

Q4) Explain nature of physics at secondary level. Illustrate correlation of physics with other disciplines. **[15]**

OR

What is text book analysis. Explain the criteria for analysis of physics textbook.

Q5) Explain project method of teaching physics with reference to - **[15]**

- a) Principle
- b) Steps with suitable example
- c) Role of a teacher
- d) Merits
- e) Limitations

OR

Draw layout diagram of physics laboratory? Explain its planning. Organisation and maintenance.

Q6) Write notes on (any two): **[10]**

- a) Objectives of physics at higher secondary level.
- b) Learning Resources in physics.
- c) Need of content analysis of physics
- d) Laboratory method of teaching physics.

सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.

2) प्रश्नाच्या उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

3) 15 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर सुमारे 400-425 शब्दांत लिहा आणि 5 गुणांच्या प्रश्नाचे उत्तर 150 शब्दांत लिहा.

प्रश्न 1) अ) सदिश राशींची व्याख्या लिहा. सदिश राशींचे प्रकार कोणते? [5]

ब) सदिश राशींची बेरीज आणि वजाबाकी (addition and subtraction) सोदाहरण स्पष्ट करा. [10]

किंवा

अ) 600 gm वस्तूमान असणाऱ्या आणि 30m/s चाल असणाऱ्या चेंडूची गतिज ऊर्जा काढा. [5]

ब) ऊर्जेची व्याख्या लिहा. गतिज आणि स्थितिज ऊर्जेची समीकरणे मिळवा. [10]

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (कोणत्याही 3) [15]

अ) जडत्वाचे कोणतेही दोन प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) गती म्हणजे काय? एकसमान वर्तूळाकार गती (uniform circular motion) स्पष्ट करा.

क) शास्त्रीय कारण द्या. - 'विद्युत चुंबकामध्ये वापरलेली तांब्याची तार रोधकवेष्टित (insulated) असते.

ड) चुंबकीय बल रेषा (magnetic lines of force) म्हणजे काय? चुंबकीय बलरेषांचे गुणधर्म लिहा.

इ) टीप लिहा - 'सोनार' (SONAR).

प्रश्न 3) योग्य पर्याय निवडा आणि उत्तर पूर्ण वाक्यात लिहा. [10]

i) भौतिक राशींच्या मापनासाठी वापरले जाणारे संदर्भ प्रमाण म्हणजे काय?

अ) आकारमान (dimension) ब) सदिश राशी

क) एकक ड) अदिश राशी

ii) $[L^1 M^0 T^{-1}]$ हे परिमाण कोणती भौतिक राशी निर्देशित करते?

अ) विस्थापन ब) वेग

क) त्वरण ड) घनता

प्रश्न 4) माध्यमिक स्तरावरील भौतिक शास्त्र विषयाचे स्वरूप स्पष्ट करा. भौतिक शास्त्राचा इतर विषयांशी असलेला समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

पाठ्यपुस्तक विश्लेषण म्हणजे काय? भौतिकशास्त्राच्या पाठ्यपुस्तक विश्लेषणाचे निकष स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) खालील मुद्द्यांच्या आधारे, भौतिक शास्त्र अध्यापनाची प्रकल्प पध्दती स्पष्ट करा. [15]

- अ) तत्त्व
- ब) अंतर्भूत पायऱ्या आणि योग्य उदाहरण
- क) शिक्षकाची भूमिका
- ड) गुण
- इ) मर्यादा

किंवा

भौतिकशास्त्र प्रयोगशाळेचा आराखडा दर्शविणारी आकृती (layout diagram) काढा. भौतिक शास्त्र प्रयोगशाळेचे नियोजन, संघटन (organisation), देखभाल (maintenance) स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन) [10]

- अ) उच्च माध्यमिक स्तरावरील भौतिकशास्त्र विषयाची उद्दिष्टे
- ब) भौतिकशास्त्र विषयाशी संबंधित अध्ययन स्रोत
- क) भौतिकशास्त्र विषयातील आशय विश्लेषणाची गरज
- ड) भौतिक शास्त्र अध्यापनाची प्रयोगशाळा पद्धती

Instructions to the candidates :-

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Write answer in about 400-425 words for 15 marks questions.*
- 4) *Write answer in about 150 words for 5 marks questions.*

- Q1)** a) What are 'S' block elements? Write the electronic configuration of alkali metals. [7]
- b) State the properties and uses of sodium and potassium metals. [8]

OR

Explain with suitable examples ; alkane, alkene and alkyne with the help of following points. [15]

- a) General structure
- b) Physical and Chemical properties
- c) General uses

- Q2)** Write short notes (any three) : [15]

- a) Explain in brief solid state. State the properties of solid state.
- b) Write a brief note on Boyle's law.
- c) Explain in brief hydrogen bonding.
- d) Write a brief note on cleansing agents.
- e) Write a brief note on Dipole-Dipole interaction.

- Q3)** Select the appropriate answer and rewrite the statements. [10]

- i) The general formula of alkanes is _____.
a) C_nH_{2n+2}	b) C_nH_{2n}
c) C_nH_{2n-2}	d) CH_3COOH

- ii) The arrangement of elements in a group of three is known as _____.
- a) Lanthanide series
 - b) Actinide series
 - c) Triads
 - d) Tetra
- iii) Aromatic compounds burn with _____.
- a) Blue flame
 - b) Sooty flame
 - c) Red flame
 - d) Green flame
- iv) The nature of electrons in the outermost orbital of alkaline earth metals are _____.
- a) 2
 - b) 1
 - c) 4
 - d) 5
- v) Boiling point of water is _____ °C.
- a) 101
 - b) 90
 - c) 110
 - d) 100
- vi) Long form of LPG is _____.
- a) Liquefied Petroleum Gas
 - b) Liquefied Petroleum Gel
 - c) Liquefied Packed Gas
 - d) Liquefied Petrol Gas
- vii) Thermometer consists of _____ metal.
- a) Galium
 - b) Water
 - c) Mercury
 - d) Lead
- viii) Formula for finding density is _____.
- a) $\frac{\text{Weight}}{\text{Volume}}$
 - b) $\frac{\text{Mass}}{\text{Volume}}$
 - c) $\frac{\text{Mass}}{\text{Capacity}}$
 - d) $\frac{\text{Volume}}{\text{Mass}}$

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न सोडविणे अनिवार्य आहे.
 2) प्रश्नाच्या उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 3) 15 गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर 400-425 शब्दांत लिहा.
 4) 5 गुणांच्या प्रश्नांचे उत्तर 150 शब्दांत लिहा.

प्रश्न 1) अ) 'S - खंड' मूलद्रव्य म्हणजे काय? अल्कली धातूंचे इलेक्ट्रॉन संरूपण लिहा. [7]

ब) सोडियम आणि पोटॅशियम धातूंचे गुणधर्म आणि उपयोग लिहा. [8]

किंवा

अल्केन, अल्किन व अल्काइन खालील मुद्यांच्या आधारे सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

अ) सामान्य संरचना

ब) भौतिक आणि रासायनिक गुणधर्म

क) साधारण उपयोग

प्रश्न 2) टीपा लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

अ) स्थायू अवस्था आणि त्याचे गुणधर्म स्पष्ट करा

ब) बॉईल्स नियम

क) हायड्रोजन शृंखला स्पष्ट करा.

ड) 'क्लिन्झिंग एजंट' (Cleansing Agent)

इ) 'द्विध्रुव - द्विध्रुव' मध्ये होणारी परस्पर क्रिया

प्रश्न 3) कंसात दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून विधान पुन्हा लिहा. [10]

i) अल्केन चे सामान्य सूत्र आहे.

अ) C_nH_{2n+2}

ब) C_nH_{2n}

क) C_nH_{2n-2}

ड) CH_3COOH

ii) तीन मूलद्रव्यांच्या एका गटात मांडणी करण्यालाच म्हणतात.

अ) लॅथेनाईड श्रेणी

ब) ऑक्टिनाईड श्रेणी

क) त्रिके

ड) चार

प्रश्न 4) आशयविश्लेषण म्हणजे काय ? आशय विश्लेषणाची गरज आणि महत्त्व स्पष्ट करा. [15]
'हायड्रोकार्बन' या घटकाचे आशय विश्लेषण करा.

किंवा

समवाय म्हणजे काय ? रसायनशास्त्र विषयाचा विज्ञानाच्या तीन शाखांशी असलेला समवाय सोदाहरण स्पष्ट करा.

(वनस्पतीशास्त्र, प्राणीशास्त्र, भौतिकशास्त्र)

प्रश्न 5) अध्ययन स्रोत म्हणजे काय ? रसायनशास्त्रासाठी अध्ययन स्रोतांचे विविध प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

5E अध्ययन प्रतिमान स्पष्ट करा. रसायनशास्त्र या विषयाच्या अध्यापनासाठी 5E अध्ययन प्रतिमानाचा उपयोग कसा कराल ?

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- अ) अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रम यातील फरक लिहा.
- ब) दैनंदिन जीवनामधील रसायनशास्त्राचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- क) व्याख्यान दिग्दर्शन पद्धतीचे फायदे व मर्यादा लिहा.
- ड) रसायनशास्त्र प्रयोगशाळेचा आदर्श आराखडा स्पष्ट करा.

- Q1)** a) Use of Microbes in household processing. [5]
b) Explain the production of Biogas. [5]
c) Draw a neat labelled diagram of Biogas plant. [5]

OR

- a) Distinguish between prokaryotic and Eukaryotic cell. [5]
b) Explain the functions of mitochondria. [5]
c) Explain the structure of Endoplasmic Reticulum. [5]

Q2) Answer in short (any three) : [15]

- a) Explain the concept and importance of biotechnology.
b) Explain concept and components of Ecosystem.
c) Define disease. Distinguish between communicable and non-communicable diseases.
d) Discuss the applications of biology in Agriculture.
e) Explain human genome project.

Q3) Rewrite the sentence by choosing the correct options. [10]

- i) Water vascular system is a unique characteristic of
a) Echinodermata b) Arthropoda
c) Protochordata d) Mollusca
- ii) Most commonly used substrate for industrial production of beer is
a) Barley b) Wheat
c) Corn d) Sugarcane molasses
- iii) Which of the following organ is surrounded by two membrane
a) Ribosomes b) Peroxisomes
c) Vacuoles d) Mitochondria

Q5) Discuss Inquiry Training Model for Biology with suitable example. **[15]**

OR

What is demonstration method? Explain demonstration w.r.t following points-

- a) Principle
- b) Steps with example
- c) Merits
- d) Limitations

Q6) Answer in short (any two) : **[10]**

- a) Write the importance of Biology laboratory.
- b) Explain any five competencies of biology teacher.
- c) Write the objectives of teaching biology at secondary level.
- d) Distinguish between syllabus and curriculum.

- प्रश्न 1) अ) घरगुती प्रक्रियांमधील सूक्ष्मजीवांचे उपयोग लिहा. [5]
 ब) बायोगॅसची निर्मिती स्पष्ट करा. [5]
 क) बायोगॅस संयंत्राची सुबक नामनिर्देशित आकृती काढा. [5]
- किंवा
- अ) आदिकेंद्रकी पेशी आणि दृश्यकेंद्रकी पेशी यांतील फरक स्पष्ट करा. [5]
 ब) तंतुकणिकांचे कार्य स्पष्ट करा. [5]
 क) आंतर्द्रव्यजालिकाची रचना स्पष्ट करा. [5]
- प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]
 अ) जैवतंत्रज्ञानाची संकल्पना आणि महत्व स्पष्ट करा.
 ब) परिसंस्थेची संकल्पना आणि घटक स्पष्ट करा.
 क) रोगाची व्याख्या लिहा. संसर्गजन्य आणि असंसर्गजन्य रोग यांतील फरक लिहा.
 ड) जीवशास्त्राचे शेतीमधील उपयोजन स्पष्ट करा.
 इ) मानवी जीनोम प्रकल्प स्पष्ट करा.
- प्रश्न 3) योग्य पर्याय निवडून वाक्य पुन्हा लिहा. [10]
 i) जलसंवहनीसंस्था कोणाचे वैशिष्ट्य आहे?
 अ) इकायनोडरमाटा ब) आर्थोपोडा
 क) प्रोटोकॉर्डेटा ड) मॉलुस्का
 ii) बीअरच्या औद्योगिक उत्पादनात सामान्यतः कोणता पदार्थ वापरतात?
 अ) बार्ली ब) गहू
 क) मका ड) ऊसाची मळी
 iii) खालीलपैकी कोणता अवयव दोन आवरणांनी वेष्टित असतो?
 अ) रायबोझोमस ब) पेरोक्झीझोमस
 क) रिक्तिका ड) तंतुकणिका

प्रश्न 5) योग्य उदाहरणाद्वारे जीवशास्त्राचे पृच्छा प्रशिक्षण प्रतिमान स्पष्ट करा.

[15]

किंवा

दिग्दर्शन पद्धती म्हणजे काय? दिग्दर्शन पद्धती खालील मुद्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) तत्वे
- ब) उदाहरणासह पायऱ्या
- क) फायदे
- ड) मर्यादा

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[10]

- अ) जीवशास्त्र प्रयोगशाळेचे महत्व लिहा.
- ब) जीवशास्त्र शिक्षकाच्या कोणत्याही पाच क्षमता लिहा.
- क) माध्यमिक स्तरावरील जीवशास्त्र अध्यापनाची उद्दिष्टे लिहा.
- ड) पाठ्यक्रम आणि अभ्यासक्रमातील फरक स्पष्ट करा.

Q1) Define Stain. Give the classification of stain and state how will you remove following stains. [15]

- a) Oil paint
- b) Rist

OR

Define nutrition. list down different types of nutrients & explain carbohydrate's sources, classification, metabolism in details.

Q2) Write short notes on any three. [15]

- a) Development of baby teeth
- b) Time management
- c) Work simplification
- d) Types of births
- e) Methods of saving money

Q3) A) Fill in the blanks with appropriate options. [5]

- i) _____ is a monosaccharide sugar.
 - a) Lactose
 - b) Glucose
 - c) Sucrose
- ii) The baby's body lies crosswise in _____ type of birth.
 - a) Breech
 - b) Transverse
 - c) Natural
- iii) Vitamin _____ is essential for blood clotting.
 - a) A
 - b) C
 - c) K
- iv) One gram of protein gives _____ K cal of energy.
 - a) 2
 - b) 3
 - c) 4
- v) Rayon is a/an _____ fiber.
 - a) Natural
 - b) Artificial
 - c) Scaly

B) Match the following :

[5]

A	B
i) Warp yarns	a) Artificial wool
ii) Calcium	b) Haemoglobin formation
iii) Silk fibers	c) Bones & teeth formation
iv) Iron	d) Strongest natural fibers
v) Acrylic	e) Length wise yarns
	f) Scaly fibers

Q4) Write in details the syllabus of home science at higher secondary level. [15]

OR

Write in details the correlation between home science and other disciplines.

Q5) Discuss in detail about the discussion and demonstration methods of teaching home science along with the merits and demerits of both the methods. [15]

OR

Explain the characteristics of a good home science department and how to plan, organize & maintain a food laboratory for home science education.

Q6) Answer any two from the following.

[10]

- Content analysis of home science.
- Learning resources in home science.
- Objectives of home science education at degree level.
- Importance of field trips in teaching home science.

प्रश्न 1) डाग म्हणजे काय? डागांचे वर्गीकरण करा आणि खालील डाग कसे काढतात ते स्पष्ट करा. [15]

- अ) तैलरंग
ब) गंज

किंवा

पोषण म्हणजे काय? वेगवेगळ्या पोषकतत्वांची यादी करा आणि कबोदकाचे वर्गीकरण, स्रोत, चयापचय याबद्दल विस्ताराने लिहा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन मुद्यांवर टिपा लिहा. [15]

- अ) बाळांच्या दुधाचे दात.
ब) वेळेचे व्यवस्थापन.
क) कार्य सरलीकरण.
ड) बाळंतपणाचे प्रकार (बाळ-जन्माचे प्रकार).
इ) अर्थ व्यवस्थापनातील बचतीचे प्रकार.

प्रश्न 3) अ) दिलेल्या पर्यायापैकी योग्य पर्याय निवडा. [5]

- i) ही एक - शर्करा आहे.
अ) लॅक्टोज ब) ग्लुकोज
क) सुक्रोज
- ii) बाळ - जन्माच्या प्रकारात बाळाचे पाय आधी बाहरे येतात.
अ) ब्रीच ब) आडवा
क) नैसर्गिक
- iii) हे जीवनसत्त्व रक्त गोठण्यासाठी महत्त्वाचे आहे.
अ) A ब) C
क) K
- iv) एक ग्रॅम प्रोटीन / प्रथिना पासून कॅलरीज मिळतात.
अ) दोन ब) तीन
क) चार

- v) रेयॉन हा एक धागा आहे.
 अ) नैसर्गिक ब) मानव-निर्मित
 क) खडबडीत

ब) जोड्या जुळवा. [5]

अ	ब
i) उभे धागे	अ) मानवनिर्मित लोकर
ii) कॅल्शियम्	ब) हिमोग्लोबिन निर्मिती
iii) सिल्क धागे	क) हाडे व दात निर्मिती
iv) लोह	ड) सर्वात मजबुत नैसर्गिक धागे
v) अँक्रिलिक	इ) वस्त्राच्या लांबीतील धागे
	फ) खडबडीत धागे

प्रश्न 4) गृहविज्ञान विषयाच्या उच्च माध्यमिक स्तरावरील पाठ्यक्रमाबद्दल विस्ताराने लिहा. [15]
 किंवा

गृहविज्ञान विषयाचा / शाखेचा इतर विविध शाखेशी असणारा परस्परसंबंध यावर विस्ताराने लिहा.

प्रश्न 5) गृहविज्ञान विषय शिकवितांना वापरण्यात येणाऱ्या चर्चा आणि प्रात्यक्षिक अभ्यासपद्धती बद्दल तुमचे काय मत आहे ते स्पष्ट करा व या दोन्ही पद्धतींचे फायदे व तोटे कोणते ते लिहा. [15]
 किंवा

उत्तम गृहविज्ञान शाखेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. आणि 'अन्न आणि पोषण' विषयासाठी कशी प्रयोगशाळा असावी हे विस्ताराने लिहा.

प्रश्न 6) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे द्या. [10]

- अ) गृहविज्ञान विषयाचे आशय विश्लेषण
 ब) गृहविज्ञान विषयासाठी कोणती शिक्षण - संसाधने वापरतात?
 क) गृहविज्ञान शिक्षणाचे उद्दिष्टे कोणते?
 ड) गृहविज्ञान शिक्षणात परिसर (फिल्डट्रिप्स) चे महत्त्व काय आहे?

Q1) What is 'Wholesale' trade? "The wholesaler is an intermediary between the manufacturer and the retailer. " Explain the statement in detail, with reference to , the characteristics and functions of a wholesale trader. [15]

OR

What are the forms of business organisation? Explain merits and demerits of 'cooperative society' business organisation, with examples.

Q2) Answer any three of the following : [15]

- a) Explain the concept of 'marketing'.
- b) What are the functions of Marketing? explain with examples.
- c) Explain the concept and importance of management.
- d) Explain the levels of management.
- e) Explain the functions of management.

Q3) A) Match the following : [5]

Group 'A'	Group 'B'
i) Company	a) Uses a vehicle to carry his goods
ii) Hawker	b) Provision of wide choice
iii) Pedlar	c) Absence of fixed business place
iv) Departmental store	d) Who carry the goods on their heads
v) Itinerant retailers	e) Artificial person

B) Fill in the blanks in the following sentences with appropriate words choosen from the brackets. [5]

- i) _____ prices is one of the advantage of multiple shops
(Low, Reasonable, High)
- ii) Consumer cooperative stores are _____ oriented.
(Profit, Service, result)
- iii) Fourteen management principles are given by _____.
(Henry fayol, George terry, Peter drucker)
- iv) Management is not a _____ of business.
(Membership, Ownership, Partnership)
- v) _____ is essential for maintaining the quality of the product.
(packaging, Marketing, Advertisement)

Q4) What is Commerce? Explain the objectives of commerce education with examples. **[15]**

OR

What is Correlation? Explain the correlation of commerce with following subjects-

- a) Economics
- b) Mathematics
- c) Geography
- d) Science

Q5) What are the methods of teaching of commerce? Explain 'Lecture Method' with the help of following points **[15]**

- a) Merits
- b) Demerits
- c) Precautions

Should be taken while using the method.

OR

What is 'Learning Resources'? Explain the importance of 'Learning resources'. Explain any two learning resources useful in teaching of commerce. Give suitable examples wherever necessary.

Q6) Answer any two of the following : **[10]**

- a) Importance of commerce in daily life.
- b) Limitations of 'Project method'.
- c) Qualities of good commerce teacher.
- d) Importance of learning resources.

प्रश्न 1) घाऊक व्यापार म्हणजे काय? “घाऊक व्यापारी हा उत्पादक व किरकोळ विक्रेते यांच्यातील दुवा असतो” हे विधान घाऊक व्यापाऱ्याची वैशिष्ट्ये व कार्ये यांच्या संदर्भात सविस्तर स्पष्ट करा. [15]

किंवा

व्यवसाय संघटनांचे प्रकार कोणते? सहकारी संस्था या व्यवसाय संघटनेचे गुण व दोष सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. [15]

- ‘विपणन’ ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- विपणनाची कार्ये कोणती? सोदाहरण स्पष्ट करा.
- व्यवस्थापनाची संकल्पना व महत्त्व स्पष्ट करा.
- व्यवस्थापनाचे स्तर स्पष्ट करा.
- व्यवस्थापनाची कार्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) खालील जोड्या जुळवा - [5]

गट ‘अ’	गट ‘ब’
अ) कंपनी	i) आपला माल वाहून नेण्यासाठी वाहनांचा वापर करतात.
ब) हातगाडीवाले फेरीवाले	ii) निवडीला विस्तृत वाव / तरतूद
क) ग्राहकांच्या दारावर येणारे फेरीवाले	iii) व्यवसायासाठी निश्चित जागेचा अभाव
ड) विभागीय वस्तुभांडार	iv) डोक्यावरून माल वाहून नेणारे विक्रेते
इ) फिरते किरकोळ विक्रेते	v) कृत्रिम व्यक्ति

ब) कंसातील योग्य शब्द निवडून खालील विधानातील रिकाम्या जागा भरा. [5]

- किंमती हा बहुविध दुकानांचा एक फायदा आहे.
(कमी, वाजवी, जास्त)
- ग्राहक सहकारी भांडारे ही केंद्रित असतात.
(नफा, सेवा, परिणाम)

- iii) व्यवस्थापनाची चौदा तत्वे यांनी दिली.
(हेन्री फेयॉल, जॉर्ज टेरी, पीटर ड्रकर)
- iv) व्यवस्थापन म्हणजे व्यवसायाची नाही.
(सदस्यता, मालकी, भागीदारी)
- v) उत्पादनाची गुणवत्ता राखण्यासाठी अत्यावश्यक आहे.
(बांधणी, विपणन, जाहिरात)

प्रश्न 4) वाणिज्य म्हणजे काय? वाणिज्य शिक्षणाची उद्दिष्टे उदाहरणांसह स्पष्ट करा. [15]

किंवा

‘समवाय’ म्हणजे काय? वाणिज्य विषयाचा खालील विषयांशी समवाय स्पष्ट करा.

अ) अर्थशास्त्र	ब) गणित
क) भूगोल	ड) विज्ञान

प्रश्न 5) वाणिज्य अध्यापनाच्या पद्धती कोणत्या? पुढील मुद्द्यांच्या आधारे ‘व्याख्यान पद्धत’ स्पष्ट करा. [15]

अ) गुण	ब) दोष
क) ही पद्धत वापरताना घ्यावयाच्या दक्षता.	

किंवा

‘अध्ययन स्रोत’ म्हणजे काय? अध्ययन स्रोतांचे महत्व स्पष्ट करा. वाणिज्य अध्यापनात उपयुक्त कोणतेही दोन अध्ययन स्रोत स्पष्ट करा. आवश्यक तेथे सुयोग्य उदाहरणे द्या.

प्रश्न 6) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा. [10]

- अ) वाणिज्याचे दैनंदिन जीवनातील महत्व
- ब) प्रकल्प पद्धतीच्या मर्यादा.
- क) चांगल्या वाणिज्य शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये
- ड) अध्ययन स्रोतांचे महत्व

Q1) Explain in detail various perspectives of psychology. **[15]**

OR

What are the data collection methods of psychology? Explain observational and case study method with the help of following points.

- a) Meaning and nature
- b) Merits
- c) Demerits

Q2) Write short notes on (any three) : **[15]**

- a) Figure and background principles of perception with examples
- b) What is attitude?
- c) Distinguish between recall and recognition
- d) Maslow's hierarchy of needs
- e) Types of stress

Q3) A) Fill in the blanks by choosing the appropriate words from the brackets. **[5]**

i) _____ stated stress is not something bad, it all depends on how you take it.

(Miller, Selye, Lewin, Lazarus)

ii) _____ is defined as one which is manipulated, measured and selected by the experimenter.

(Independent variable, Dependent variable, Relevant variable, Extraneous variable.)

iii) _____ is the branch of psychology which deals with teaching and learning.

(Positive Psychology, Applied psychology, Educational Psychology, Industrial psychology)

- iv) _____ established first laboratory of Psychology.
(Wiliam James, sigmund freud, williem wundt, B. F. Skinner)
- v) _____ is a condition of lack or deficit of something required.
(Drive, Motive, Instinct, Need)

B) Match the columns : - [5]

Column 'A'	Column 'B'
a) Experimental psychology	i) Field that deals with physical performance
b) Developmental psychology	ii) Field that deals with Social behavior and thought
c) Clinical Psychology	iii) Field that deals with empirically studying aspects of psychology
d) Social and personality psychology	iv) Field that deals with study, diagnosis and treatment
e) Sport psychology	v) Field that deals with physical and cognitive development

Q4) Explain the nature and scope of subject psychology. [15]

OR

Explain the method of observation and lecture cum discussion with the help of following points :

a) Meaning and nature	b) Merits
c) Demerits	

Q5) What are the criteria of good text book of psychology? Evaluate any one text book from XI or XII standard with the help of above mentioned criteria. [15]

OR

What is meant by content analysis? Explain the steps of content analysis of any one unit with suitable examples.

Q6) Write short notes on (any two) :

[10]

- a) Any five characteristics of psychology teacher.
- b) Explain the relation of Psychology subject and medical science.
- c) Explain the concept of syllabus. State relation between syllabus and text book.
- d) What is lecture method? Why this method is useful in psychology teaching.

प्रश्न 1) मानसशास्त्राचे विविध दृष्टीकोन सविस्तर स्पष्ट करा. [15]

किंवा

मानसशास्त्राच्या माहिती संकल्पनाच्या विविध पद्धती कोणत्या? निरीक्षण आणि व्यक्ती वृत्तांत पद्धत खालील मुद्याच्या आधारे स्पष्ट करा.

- अ) अर्थ व स्वरूप
- ब) गुण
- क) मर्यादा

प्रश्न 2) टिपा लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- अ) अवबोधाचे आकृती आणि पार्श्वभूमी तत्त्व सोदाहरण स्पष्ट करा.
- ब) अभिवृत्ती म्हणजे काय?
- क) प्रत्यावाहन आणि प्रत्याभिज्ञान यातील फरक
- ड) मॉस्लोची गरजांची अधिश्रेणी
- इ) ताणाचे प्रकार

प्रश्न 3) अ) योग्य शब्द निवडून खालील विधाने पूर्ण करा. [5]

- i) यांच्या मते ताण म्हणजे काही वाईट गोष्ट नसून तुम्ही ते कशा प्रकारे घेता यावर अवलंबून असते.
(मिलर, सेली, लेविन, लॅझायरस)
- ii) म्हणजे परिस्थितीच्या ज्या घटकात बदल घडवून आणून त्या बदलाचे परिणाम प्रयोग कर्त्याकडून तपासले जातात.
(स्वतंत्र चल, अवलंबी चल, स्थिर चल, अनियन चल)
- iii) मानसशास्त्राची शाखा अध्ययन आणि अध्यापनाशी संबंधित आहे.
(सकारात्मक मानसशास्त्र, उपयोजित मानसशास्त्र, शैक्षणिक मानसशास्त्र औद्योगिक मानसशास्त्र)
- iv) यांनी पहिली मानसशास्त्रीय प्रयोगशाळा स्थापित केली.
(विल्यम जेम्स, सिग्मंड फ्राइड, विल्हेम वुंट, बी एफ. स्किनर)

v) ज्या परिस्थितीत काही कमतरता असणे म्हणजे

(प्रचोदन, प्रेरणा, सहजप्रवृत्ती, गरज)

ब) जोड्या लावा.

[5]

गट 'अ'

गट 'ब'

अ) प्रायोगिक मानसशास्त्र

i) शारिरिक कार्यमानाशी संबंधित शाखा

ब) वैकासिक मानसशास्त्र

ii) सामाजिक वर्तन व विचारांशी संबंधित शाखा

क) चिकित्सा मानसशास्त्र

iii) प्रायोगिक दृष्टीकोनातून मानसशास्त्राचा अभ्यास करणे

ड) सामाजिक व व्यक्तिमत्व मानसशास्त्र

iv) शारिरिक व बोधात्मक विकासाशी संबंधित शाखा

इ) क्रिडा मानसशास्त्र

v) निदान व उपचाराशी संबंधित शाखा

प्रश्न 4) मानसशास्त्र विषयाचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.

[15]

किंवा

निरीक्षण आणि व्याख्यान-चर्चा पद्धत पुढील मुद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) मानसशास्त्राच्या चांगल्या पुस्तकाचे निकष कोणते? या निकषा आधारे इ. 11 वी किंवा 12 वी च्या एका पाठ्यपुस्तकांचे मूल्यमापन करा.

[15]

किंवा

घटकाचे आशय विश्लेषण म्हणजे काय? कोणत्याही एका घटकाच्या आशय विश्लेषणाचे टप्पे उदा सह स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) टिपा लिहा. (कोणतेही दोन)

[10]

अ) मानसशास्त्र विषयांचे शिक्षकाचे कोणतेही पाच गुणवैशिष्ट्ये

ब) मानसशास्त्र आणि वैद्यक शास्त्र यांच्यातील संबंध स्पष्ट करा.

क) पाठ्यक्रम ही संकल्पना स्पष्ट करुन पाठ्यक्रम आणि पाठ्यपुस्तक यातील संबंध लिहा.

ड) व्याख्यान पद्धत म्हणजे काय? मानसशास्त्र विषयात ही पद्धती उपयुक्त का आहे.

Q1) Explain the meaning of philosophy with the help of Indian and western philosophy definitions write the nature and scope of philosophy. **[15]**

OR

Explain the nature and scope of moral philosophy explain the characteristics of moral philosophy with the help of examples from day to day life.

Q2) Write short answers on (any three) : **[15]**

- a) Difference between Rationalism and Empiricism.
- b) Explain Reformative punishment theory with example.
- c) What is 'Testimony'? Explain with example
- d) Write a note on 'Correspondence theory of truth'.
- e) Explain any two sources of knowledge with example.

Q3) Fill in the blanks with suitable options. **[10]**

- a) _____ connects truth of a proposition with human action.
(Pragmatism, Coherence, Correspondence)
- b) Charvakas believe in _____ as the only source of knowledge.
(Perception, Experience, Reality)
- c) Pantheism hold god as _____ the world.
(norelation with, identical with, different with)
- d) _____ Evil is due to the misuse of human free will.
(Natural, Moral, Ethical)
- e) _____ defined philosophy as 'the love of wisdom'
(Cicero, Socrates, Plato)
- f) _____ is known as the founder of Rationalism.
(Descartes, Spinoza, Locke)

- g) 'Astey' (अस्तेय) in Indian Philosophy is _____.
(not to collect, satisfaction, not to steal)
- h) _____ is neither true nor false.
(fact, value, good)
- i) Game is a _____ concept.
(Social, Religious, Logical)
- j) Inference is the source of _____ knowledge.
(Direct, Indirect, Factual)

Q4) What are the different objectives of teaching philosophy in Higher secondary school. Explain the term Co-relation. Write the co-relation of philosophy with education with the help of suitable example. **[15]**

OR

Discuss the seminar method of teaching philosophy with the help of following points :

a) Concept	b) Steps
c) Role of student	d) Benefits and limitations

Q5) What is context Analysis? What aspects will you consider to analyze the content. Select any one unit from the philosophy subject and analyze the content. **[15]**

OR

Write the various core elements. How will you achieve any five core elements through the teaching of philosophy. Explain with examples.

Q6) Write in short for the following questions (any two) : **[10]**

- Differentiate between curriculum and syllabus.
- Importance of the structure of philosophy.
- Limitations of Discussion method.
- Scope of philosophy subject.

प्रश्न 1) भारतीय व पाश्चात्य व्याख्यांच्या आधारे तत्त्वज्ञानाचा अर्थ स्पष्ट करा. तत्त्वज्ञानाचे स्वरूप व व्याप्ती लिहा. [15]

किंवा

नैतिक तत्त्वज्ञानाचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा. दैनंदिन जिवनातील उदाहरणांच्या सहाय्याने नैतिक तत्त्वज्ञानाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

- बुद्धिवाद आणि अनुभववाद यातील फरक लिहा.
- शिक्षेची सुधारणावादी उपपत्ती सोदाहरण स्पष्ट करा.
- शब्द/आप्तवाक्य म्हणजे काय? ते उदाहरणासहीत स्पष्ट करा.
- “सत्त्वत्वाचा सुसंवाद सिद्धांत” यांवर टिप लिहा.
- ज्ञानाचे कोणतेही दोन स्रोत उदाहरणासहीत स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) योग्य पर्याय निवडून विधाने पूर्ण करा. [10]

- विधानाचे सत्यत्व मानवी कृतीशी जोडते.
(फलप्रामाण्यवाद, सुसंवाद, अन्वय)
- चार्वाकच्या मते ज्ञानाचा मूख्य स्रोत असतो.
(प्रत्यक्ष ज्ञान, अनुभव, सत्य)
- सर्वेश्वरवाद ईश्वराला सृष्टीच्या मानतो.
(अतीत, अंतर्यामी, कोणताही संबंध नाही)
- दुरित मनुष्याच्या संकल्पस्वातंत्र्याच्या दुरुपयोगामुळे निर्माण होतो.
(नैसर्गिक, नैतिक, निती)
- ने तत्त्वज्ञानाची व्याख्या ‘शहाणपणाचे प्रेम’ अशी केली.
(सिसेरो, सॉक्रेटिस, प्लेटो)
- हा बुद्धिवादाचा जनक आहे.
(देकार्त, स्पिनोझा, लॉक)
- भारतीय तत्त्वज्ञानात ‘अस्तेय’ हे आहे.
(संचय न करणे, संतुष्ट, चोरी न करणे)

- र) सत्यही नसते आणि असत्यही नसते.
(तथ्य, मूल्य, शुभ)
- ल) गुन्हा ही संकल्पना आहे.
(सामाजिक, धार्मिक, तार्किक)
- व) अनुमान हा ज्ञानाचा स्रोत आहे.
(प्रत्यक्ष, अप्रत्यक्ष, तथ्यात्मक)

प्रश्न 4) उच्च माध्यमिक स्तरावर 'तत्त्वज्ञान' विषय अध्यापनाची विविध उद्दिष्टे कोणती. [15]
'समवाय' ही संकल्पना स्पष्ट करा, 'तत्त्वज्ञान' या विषयाचा 'शिक्षणशास्त्र' या विषयाशी असलेला समवाय योग्य उदाहरणांच्या सहाय्याने स्पष्ट करा.

किंवा

तत्त्वज्ञान विषय अध्यापनाची परिसंवाद पद्धती (Seminar Method) खालील मूद्द्यांच्या आधारे स्पष्ट करा.

अ) संकल्पना	ब) पायऱ्या
क) विद्यार्थ्यांची भूमिका	ड) फायदे व मर्यादा

प्रश्न 5) आशय पृथःकरण म्हणजे काय? पाठ्यांशाचे पृथःकरण करताना कोणते मुद्दे विचारात घ्याल? 'तत्त्वज्ञान' विषयातील कोणत्याही एका घटकासाठी पाठ्यांशाचे पृथःकरण करा. [15]

किंवा

विविध गाभाभूत घटक कोणकोणते ते लिहा. 'तत्त्वज्ञान' विषय अध्यापनातून कोणतेही पाच गाभाभूत घटक कसे साध्य कराल. ते विविध उदाहरणांच्या सहाय्याने स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- अ) अभ्यासक्रम आणि पाठ्यक्रम यांतील फरक लिहा.
- ब) 'तत्त्वज्ञान' विषयाच्या संरचनेचे महत्त्व लिहा.
- क) चर्चा पद्धतीच्या मर्यादा लिहा.
- ड) 'तत्त्वज्ञान' विषयाची व्याप्ती लिहा.

Q1) Define sociology. Discuss nature and structure of sociology. **[15]**

OR

Discuss the scope and uses of sociology.

Q2) Write short notes on (any three) : **[15]**

- a) Socialization process.
- b) Changing functions of family.
- c) Characteristics of Urban community.
- d) Factors affecting social change.
- e) Farmers suicide : a social problem.

Q3) A) Fill in the blanks by choosing the appropriate words from the brackets :- **[5]**

- i) The term sociology was first introduced by _____.
(E. Durkheim, August. comte, G. S. Ghurye, Irawati Karve)
- ii) Sociology is a _____ science.
(Social, political, economical, applied)
- iii) Society is a _____ of social relationships.
(System, Process, Network, Activity)
- iv) The position that one inherits at birth is called _____ status.
(achieved, ascribed, regular, irregular)
- v) The religion that believes in one God is called as _____ religion.
(atheistic, polytheistic, monotheistic, theistic)

B) Match the columns : - [5]

Column - A

Column - B

i) Society	a) hierarchical division of society
ii) Social group	b) Membership is voluntary
iii) Community	c) A number of people who have the same goals & expectations & regularly interacts with each other.
iv) Association	d) People who reside in a definite territory
v) Social stratification	e) collection of individuals united by certain relations.

Q4) Explain the place of sociology in Higher secondary curriculum. Discuss the objectives of teaching sociology at higher secondary level. [15]

OR

Discuss the correlation of sociology with other social sciences.

Q5) Discuss the various teaching methods in sociology. [15]

OR

Discuss the qualities of good sociology teacher.

Q6) Write short notes on (any two) : [10]

- Use of Educational technology in teaching sociology.
- Questionnaire as a source of data collection.
- Importance of field visit in sociology.
- Inculcation of core elements in sociology.

- प्रश्न 1) समाजशास्त्राची व्याख्या लिहा. समाजशास्त्राच्या स्वरूप व रचनेची चर्चा करा. [15]
किंवा
समाजशास्त्राची व्याप्ती व उपयुक्तता चर्चा करून लिहा.
- प्रश्न 2) टीपा लिहा. (कोणत्याही तीन) [15]
अ) सामाजीकरण प्रक्रिया
ब) कुटुंबाची बदलती कार्ये
क) शहरी लोकसमुदायाची वैशिष्ट्ये
ड) सामाजिक बदलावर परिणाम करणारे घटक
इ) शेतकऱ्यांची आत्महत्या : एक सामाजिक समस्या
- प्रश्न 3) अ) योग्य पर्याय निवडून खालील रिक्तस्थानां जागा भरा. [5]
i) 'समाजशास्त्र' ही संज्ञा सर्वप्रथम ह्यांनी मांडली.
(इ-दुर्खिम, ऑगस्ट कांत, जी. एस. घुर्ये, इरावती कर्वे)
ii) समाजशास्त्र हे एक शास्त्र आहे.
(सामाजिक, राजकीय, आर्थिक, उपयोजित)
iii) समाज हे सामाजिक संबंधाचे आहे.
(प्रणाली, प्रक्रिया, जाळे, कृती)
iv) कोणत्याही व्यक्तिस जन्मानुसार मिळणाऱ्या स्थानास दर्जा म्हणतात.
(संपादित, संहयोजित, नियमित, अनियमित)
v) ऐकमेव देवतेवर विश्वास ठेवणाऱ्या धर्माला धर्म म्हणतात.
(अस्थैतिक, पॉलिथैस्टिक, मोनोथैस्टिक, थियेस्टीक)

ब) योग्य जोड्या जुळवा	[5]
स्तंभ - अ	स्तंभ - ब
i) समाज	अ) समाजाचे श्रेणीबद्ध वर्गीकरण
ii) समाजिक गट	ब) स्वयं सदस्यत्व
iii) लोकसमुदाय	क) एकाच ध्येय व अपेक्षांकरिता नियमितपणे संपर्कात राहून एकत्रित आलेले लोक
iv) मंडळ	ड) विशिष्ट प्रदेशात रहिवास करणारे लोक
v) सामाजिक स्तरीकरण	इ) विशिष्ट संबंधातून एकत्रित आलेल्या लोकांचा

प्रश्न 4) उच्च माध्यमिक अभ्यासक्रमातील समाजशास्त्राचे स्थान विशद करा. उच्च माध्यमिक स्तरावर समाजशास्त्र अध्यापनाची उद्दिष्टे लिहा. [15]

किंवा

समाजशास्त्राचा इतर सामाजिक शास्त्रांशी समवाय स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) समाजशास्त्र अध्यापनाच्या विविध पद्धती स्पष्ट करा. [15]

किंवा

चांगल्या समाजशास्त्र शिक्षकाचे गुण सविस्तर लिहा.

प्रश्न 6) टीपा लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- अ) समाजशास्त्र अध्यापनात शैक्षणिक तंत्रज्ञानाचा वापर
- ब) प्रश्नावली : माहिती संकलनाचे एक साधन
- क) समाजशास्त्रातील 'क्षेत्र भेट' साधनाचे महत्व
- ड) समाजशास्त्रातील गाभा घटकांची रूजवणूक

Q1) State the structure and functions of the National Human Rights Commission. **[15]**

OR

Explain the structure, functions and powers of World Trade Organization (WTO).

Q2) Write answers in brief (any three) : **[15]**

- a) Explain Right to equality.
- b) Explain the concept of Federal Government.
- c) What is Impeachment?
- d) Explain the principle of collective Responsibility
- e) Explain the son of soil theory.

Q3) A) Fill in the blanks using correct alternative. **[5]**

- i) In the political theory _____ is the central theme.
 - a) State
 - b) Nation
 - c) Government
 - d) Judiciary
- ii) The king of England approved _____ in 1215.
 - a) Bill of Rights
 - b) Magna Carta
 - c) Human Rights declaration
 - d) Pitition of Human Rights
- iii) After the disintegration of _____ Cold War was over.
 - a) U.S.A.
 - b) USSR
 - c) China
 - d) Germany
- iv) There are _____ members of SAARC.
 - a) 8
 - b) 9
 - c) 10
 - d) 7
- v) In the city of _____ operation blue star was conducted.
 - a) Delhi
 - b) Mumbai
 - c) Amritsar
 - d) Bhopal

B) Match the following : - [5]

Group - A

Group - B

i) Right against exploitation	a) Nominal Head
ii) Right to constitutional remedies	b) Approach to court for protection
iii) Fundamental duties	c) Prohibition of bonded labour
iv) President	d) Respect to National Flag
v) Vice - President	e) Prohibition of untouchability
	f) Ex officio - chairman of Rajyasabha

Q4) What qualities are required for political science teacher? As a teacher what activities will be planned to develop students interest in learning of political science? [15]

OR

Explain the objectives of political science at higher secondary level. How will you correlate political science with languages, history and geography while teaching?

Q5) What is mean by structure? Explain the features of the structure. Explain the use of structure to political science teacher with examples. [15]

OR

What are the various methods of teaching political science? As a teacher how will you use Discussion method while teaching higher secondary level? Explain with examples.

Q6) Write answers in brief (any two) : [10]

- Explain the place of political science at higher secondary level curriculum.
- What activities would you conduct to inculcate values patriotism and Gender equality?
- Explain advantages and limitations of library method.
- Explain the nature and scope of political science.

ब) योग्य जोड्या लावा.

[5]

गट - 'अ'	गट - 'ब'
i) शोषणाविरुद्धचा हक्क	अ) नामधारी प्रमुख
ii) घटनात्मक उपाययोजनेचा हक्क	ब) संरक्षणासाठी न्यायालयात धाव
iii) मूलभूत कर्तव्ये	क) वेठबिगारीस प्रतिबंध
iv) राष्ट्रपती	ड) राष्ट्रध्वजाचा आदर
v) उप - राष्ट्रपती	इ) अस्पृश्यता निवारण
	फ) राज्यसभेचे पदसिद्ध अधिकारी

प्रश्न 4) राज्यशास्त्र विषय शिक्षकाच्या अंगी कोणकोणती गुणवैशिष्ट्ये असावीत? राज्यशास्त्र अध्ययनात रूची निर्माण व्हावी यासाठी विद्यार्थ्यांकरिता शिक्षक म्हणून कोणकोणते विशेष उपक्रम राबविता येतील ते सोदाहरण लिहा. [15]

किंवा

राज्यशास्त्र विषयाची उच्च माध्यमिक स्तरावरील उद्दिष्टे स्पष्ट करा. राज्यशास्त्र विषयाचे अध्यापन करताना राज्यशास्त्र विषयाचा भाषा, इतिहास व भूगोल विषयाशी समवाय कसा प्रस्थापित कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) विषय संरचना म्हणजे काय? विषय संरचनेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा. राज्यशास्त्र विषय संरचनेचा शिक्षकाला कशा प्रकारे उपयोग होतो ते सोदाहरण स्पष्ट करा. [15]

किंवा

राज्यशास्त्र विषय अध्यापनाच्या विविध पद्धती कोणत्या? उच्च माध्यमिक स्तरावर अध्यापन करताना चर्चा पद्धतीचा वापर शिक्षक म्हणून तुम्ही कसा कराल ते सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- राज्यशास्त्र विषयाचे उच्च माध्यमिक स्तरावरील अभ्यासक्रमातील स्थान स्पष्ट करा.
- राष्ट्रभक्ती व स्त्री - पुरुष समानता ही मूल्ये रूजविण्यासाठी तुम्ही कोणते उपक्रम राबवाल ते स्पष्ट करा.
- ग्रंथालय पद्धतीचे गुण व मर्यादा स्पष्ट करा.
- राज्यशास्त्र विषयाचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.

Q1) What is Deductive and Inductive inference? Differentiate between the two types of inference with suitable example. What is the role of truth and validity in inference? [15]

OR

What is Tautology? Explain the difference between 'contradiction' and 'contingency' with suitable examples. How will you test the validity of 'arguments' by using truth table method, give example.

Q2) Write short answer on (any three) : [15]

- Concept and purpose of definition.
- Construct and explain the square of opposition of preposition in short.
- Difference between single and general proposition with example.
- Characteristics of experiment as a material ground of induction.
- Need of predicate logic.

Q3) Fill in the blanks with suitable option given. [10]

- A class which has no members is called a _____ class.
(null, complement, unit)
- Observation is a _____ ground of induction.
(formal, material, existential)
- The form of logic in which we analyze the inner structure of proposition is called _____.
(modern logic, traditional logic, predicate logic)
- _____ is the founder of symbolic logic.
(Russell, Boole, Aristotle)
- Every inference has _____.
(one premise, two or more premises, only one conclusion)
- Truth is the property of a _____.
(proposition, inference, sentence)

- g) Extent of evidence in a deductive inference is _____.
(not sufficient, sufficient, neither sufficient nor insufficient)
- h) Primitive proposition are also called _____.
(subject less proposition, subject predicate proposition, Relational proposition)
- i) Disjunction is a _____ connective.
(monadic, dyadic, absurd)
- j) Truth functional compound proposition are of _____ types.
(six, five, three)

Q4) What are the objectives of teaching learning of logic subject. Explain the place and importance of logic subject with examples from day to day life. [15]

OR

Define the Deductive and inductive method of teaching and learning of logic. How will you use these methods in your classroom explain with examples.

Q5) Explain the concept and need of learning resources. How will you use these learning resources in teaching of logic subject, explain with suitable examples. [15]

OR

What is curriculum? Explain any two methods of curriculum construction with examples from logic subject.

- Q6)** Answer in short (any two) : [10]
- a) Advantages and limitations of periodic method.
 - b) Use of method of analysis in teaching - learning of logic.
 - c) Structure of logic.
 - d) Technology as a type of learning resource with example.

सूचना :- संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) नैगमनिक व वैगमनिक अनुमान म्हणजे काय? योग्य उदाहरण देऊन दोन्हीतील फरक स्पष्ट करा, तसेच सत्यता व वैधता यांची अनुमानातील भूमिका स्पष्ट करा. [15]

किंवा

सर्वतः सत्य विधान म्हणजे काय ते सांगून सर्वतः असत्य व सत्यासत्य विधानांमधील फरक स्पष्ट करा. सत्यता कोष्टक पद्धतीचा वापर करून युक्तिवादांची वैधता कशी ठरवली जाते हे दाखवून द्या. उदाहरण द्या.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे द्या (कोणतेही तीन) [15]

- व्याख्येची संकल्पना व स्वरूप.
- विधानविरोधाचा चौरस काढून थोडक्यात स्पष्ट करा.
- एकवाची व सामान्यवाची विधानातील फरक सोदाहरण स्पष्ट करा.
- प्रयोगाची वैशिष्ट्ये.
- विधेय तर्कशास्त्राची आवश्यकता.

प्रश्न 3) कंसातील शब्दांपैकी योग्य पर्याय निवडून गाळलेल्या जागा भरा. [10]

- एकही सदस्य नसलेल्या वर्गाला वर्ग असे म्हणतात.
(रिक्त, पूरक, अस्तित्वाची)
- निरीक्षण हे विगमनाचे आधारभूत आहे.
(आकारीक, आशयात्मक)
- विधानाच्या अंतर्गत संरचनेचे विश्लेषण करणाऱ्या तर्कशास्त्राच्या प्रकाराला असे म्हणतात.
(आधुनिक तर्कशास्त्र, पारंपारिक तर्कशास्त्र, विधेय तर्कशास्त्र)
- प्रतिकात्मक तर्कशास्त्राचा चा उद्गाता होय.
(रसेल, बूल, ऑरिस्टॉटल)
- प्रत्येक अनुमानाला असते.
(एक आधारविधान, दोन किंवा जास्त आधार विधाने, एकच निष्कर्ष)
- सत्यता हा चा गुणधर्म असतो.
(विधान, अनुमान, वाक्य)

- य) नैगमनिक अनुमानातील पुरावा निष्कर्षासाठी
- (पर्याप्त नसतो, पर्याप्त असतो, पर्याप्तही नसतो व अपर्याप्तही नसतो)
- र) मूल विधानाला असेही म्हणतात.
- (विषय रहित विधान, विषय – विधेय विधान, संबंधवाची विधान)
- ल) विकल्प हे तर्ककारक आहे.
- (एकपदी, द्विपदी, संदिग्ध)
- व) सत्यता फलनात्मक संयुक्त विधान प्रकारचे असते.
- (सहा, पाच, तीन)

प्रश्न 4) तर्कशास्त्र विषयाच्या अध्ययन – अध्यापनाची उद्दिष्टे कोणती? रोजच्या जीवनातील तर्कशास्त्राचे स्थान व महत्त्व उदाहरणांतून स्पष्ट करा. [15]

किंवा

तर्कशास्त्राच्या अध्ययन – अध्यापनातील नैगमनिक व वैगमनिक पद्धतींची व्याख्या देऊन ह्या पद्धती तुम्ही तुमच्या वर्गात कशा वापराल हे उदाहरण देऊन स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) अध्ययनाच्या स्रोतांची संकल्पना व गरज स्पष्ट करा. हे अध्ययनाचे स्रोत तुम्ही तर्कशास्त्र विषय शिकवताना कसे वापराल? सोदाहरण सांगा. [15]

किंवा

अभ्यासक्रम म्हणजे काय? तर्कशास्त्र विषयातील उदाहरणांद्वारे अभ्यासक्रम रचनेच्या कोणत्याही दोन पद्धती स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे द्या. (कोणतेही दोन) [10]

- अ) कालिक पद्धतीच्या (Periodic Table) गुण व मर्यादा
- ब) तर्कशास्त्र विषयाच्या अध्ययन – अध्यापनामधे विश्लेषण पद्धतीचा वापर
- क) तर्कशास्त्राची संरचना
- ड) तंत्रज्ञान – अध्ययन स्रोताचा एक प्रकार

Total No. of Questions : 6] **PHYSICAL EDUCATION**

[Max. Marks :80

Q1) Write objectives and scope of physical education. **[15]**

OR

Explain relationship between Physical Education and Education.

Q2) Answer in short (any three) : **[15]**

- a) Physical education in Greece.
- b) Contribution of Milkha Singh in sports.
- c) Opportunities in physical education.
- d) Problems faced by female students in Physical Education.
- e) Objectives of olympic movement.

Q3) Answer in one sentence (attempt all) **[10]**

- a) Define Physical Education
- b) Write what is exercise science?
- c) Write for disciples of physical education?
- d) Define motor learning.
- e) What is 'turnplatz'.
- f) What is Wellness.
- g) List factors of HRPF.
- h) List Indian sports legend with their sport (any 4).
- i) Write any 2 purpose of measurement in Phy. Edn.
- j) Write any 1 issue related to gender in Phy. Edn & Sports.

Q4) Explain structure of Physical Education.

[15]

OR

Explain how values are developed through Phy. Edn.

Q5) Explain types of learning resources in physical education and write its importance. **[15]**

OR

Write methods of teaching physical education and explain Demonstration method in detail.

Q6) Answer in short (any two) :

[10]

- a) Physical Education Syllabus.
- b) Content analysis in Physical Education.
- c) Experimental method of teaching in physical education.
- d) Qualities of Physical Education Teacher.

- प्रश्न 1) शारीरिक शिक्षणाची उद्दिष्टे व व्याप्ती लिहा. [15]
किंवा
शिक्षण व शारीरिक शिक्षण यातील संबंध स्पष्ट करा.
- प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तर लिहा. (कोणतेही तीन) [15]
अ) ग्रीसमधील शारीरिक शिक्षण.
ब) मिल्लखासिंगचे खेळातील योगदान.
क) शारीरिक शिक्षणातील संधी.
ड) शारीरिक शिक्षण अध्यापनातील विद्यार्थिनींना येणाऱ्या समस्या.
इ) ऑलम्पीक चळवळीचे उद्दिष्टे.
- प्रश्न 3) एका वाक्यात उत्तरे द्या. [10]
अ) शारीरिक शिक्षणाची व्याख्या लिहा.
ब) व्यायामशास्त्र म्हणजे काय ते लिहा.
क) शारीरिक शिक्षणातील चार विषय लिहा.
ड) कारक कौशल्याची व्याख्या द्या.
इ) टर्नप्लाझ (Turnplatz) म्हणजे काय?
फ) निरामयता म्हणजे काय?
य) आरोग्याधिष्ठीत शारीरिक तंदुरूस्तीच्या घटकांची यादी करा.
र) भारतातील प्रसिद्ध खेळाडुंची खेळासह यादी करा.
ल) शारीरिक शिक्षणातील मापनाचे कोणतेही दोन उद्दिष्टे लिहा.
व) शारीरिक शिक्षण व खेळातील लिंगाशी संबंधीत कोणतीही एक समस्या लिहा.

प्रश्न 4) शारीरिक शिक्षणाची संरचना स्पष्ट करा. [15]

किंवा

शारीरिक शिक्षणाद्वारे मूल्य कशी विकसित होतात ते स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) शारीरिक शिक्षणातील अध्ययनाच्या स्रोतांचे प्रकार सांगून महत्त्व स्पष्ट करा. [15]

किंवा

शारीरिक शिक्षणातील अध्यापन पद्धतीचे प्रकार लिहा व प्रात्याक्षिक पद्धती सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- अ) शारीरिक शिक्षणातील पाठ्यक्रम
- ब) शारीरिक शिक्षणातील आशय विश्लेषण
- क) शारीरिक शिक्षणातील प्रायोगिक पद्धत
- ड) शारीरिक शिक्षण शिक्षकाची गुणवैशिष्ट्ये

Q1) Explain 'Yoga' and write four steps of life with suitable examples. [15]

OR

Write in detail about Ashtang Yoga with examples.

Q2) Write in short (any three) : [15]

- a) Give classification of Asanas.
- b) List types of Pranayama. Explain Anulom Vilom.
- c) Explain major Nadis.
- d) Which are the general considerations for Pranayama, Explain with example.
- e) List meditation techniques. Explain any one.

Q3) Select the correct option & rewrite the sentence [10]

- a) Out of the following which one is not an Ashtanga Yoga.
 - i) Yama
 - ii) Niyama
 - iii) Dhouti
 - iv) Pranayama
- b) Which asana is helpful in maintaining blood pressure?
 - i) Shavasana
 - ii) Padmasana
 - iii) Sheershasana
 - iv) Shalabhasana
- c) Which of the following is not a hand mudra.
 - i) Yoni
 - ii) Bhairava
 - iii) Ashwini
 - iv) Haridya
- d) How many activities are there in Pranayama?
 - i) Two
 - ii) Three
 - iii) Five
 - iv) Six
- e) What is the serial no. of 'Pranayama' in ashtanga yoga.
 - i) First
 - ii) Third
 - iii) Sixth
 - iv) Fourth

Q6) Answer in short (any two) :

[10]

- a) Phases of mantras.
- b) Yoga therapy for acute & chronic disorders.
- c) Factors to be considered for yoga class in school.
- d) Explain relation of yoga with school subject.

प्रश्न 1) 'योग' स्पष्ट करा व योग मध्ये सांगितलेल्या आयुष्यातील चार टप्पे उदाहरणासह लिहा. [15]

किंवा

अष्टांग योग उदाहरणासह सविस्तर लिहा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [15]

अ) आसनांचे वर्गीकरण लिहा.

ब) प्राणायामाच्या प्रकारांची यादी करा. अनुलोम विलोम स्पष्ट करा.

क) मुख्यनाडी स्पष्ट करा.

ड) प्राणायाम करताना कोणत्या गोष्टी विचारात घ्याव्यात हे उदाहरणासह लिहा

इ) मेडिटेशन ची तंत्रे लिहा. कोणतेही एक तंत्र स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) योग्य पर्याय निवडा. [10]

अ) खालीलपैकी कोणता अष्टांग योग पैकी नाही ?

i) यम

ii) नियम

iii) धौती

iv) प्राणायाम

ब) रक्तदाब नियंत्रण करण्यास कोणते आसन उपयोगात येते ?

i) शवासन

ii) पद्मासन

iii) शिर्षासन

iv) शलभासन

क) खालीलपैकी कोणती हाताची मुद्रा नाही ?

i) योनी

ii) भैरव

iii) अश्विनी

iv) हरीद्वय

ड) प्राणायामामध्ये कीती कृती असतात ?

i) दोन

ii) तीन

iii) पाच

iv) सहा

- इ) प्राणायाम अष्टांग योग मधील कितवा भाग आहे ?
- i) पहिला ii) तीसरा
iii) सहावा iv) चौथा
- फ) खालीलपैकी कोणता अंतरंगा योगाचा भाग नाही ?
- i) ध्यान ii) धारना
iii) आसन iv) समाधी
- य) 'योग' चा एका शब्दात अर्थ काय ?
- i) योगी ii) साधना
iii) ध्यान iv) एकरूप होणे
- र) कोणता एक प्राणायामाचा भाग नाही ?
- i) कुंभक ii) अहिंसा
iii) शत्कर्म iv) ऊज्जई
- ल) कोणत्या प्रकारचा योग ज्ञानाशी संबंधित आहे ?
- i) कर्म योग ii) राज योग
iii) वेदांत योग iv) ज्ञान योग
- व) 'योगः चित्त - वृत्ति निरोधः' चा अर्थ काय ?
- i) योग मनाची सुरुवात आहे ii) योग मनाचा अंत आहे
iii) योग्य सत्य आहे iv) चित्तातील वृत्तीचे निरोध आहे

प्रश्न 4) योगाची पाच परिमाणे सविस्तर स्पष्ट करा. [15]

किंवा

हठ योग व राजा योग स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) माध्यमिक शिक्षणातील योगचे स्थान स्पष्ट करा व योगचे शिक्षणाशी असलेला संबंध लिहा. [15]

किंवा

योग शिकवण्याच्या पद्धतीची यादी करा. कोणत्याही दोन पद्धती उदाहरणासह लिहा.

प्रश्न 6) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[10]

- अ) मंत्रामधील टप्पे लिहा.
- ब) तीव्र व जुनाट विकारांवर योग उपचार लिहा.
- क) योग चा शाळेमधील तास घेताना कोणत्या बाबी विचारात घ्याल ते स्पष्ट करा.
- ड) योग चे शाळेत विषयाशी असलेला संबंध स्पष्ट करा.

Q1) Explain the contribution of Pt. V. N. Bhatkhande and Pt. V.D. Paluskar to Indian Music. [15]

OR

Explain the concept of "Gharana" in Music. Write the information about any two Gharanas.

Q2) Write down the answer in short. (Any Three) [15]

- a) Write the information about Folk music in brief.
- b) What is carnatic music method?
- c) Write down the information about "Dadra Taal".
- d) What is "Sargam"?
- e) Write down the information about "Saptaka".

Q3) A) Match the pairs. [5]

A	B
i) Tabla	a) Sharangdeo
ii) Harmonium	b) Solid instrument
iii) Kirana	c) Wind instrument
iv) Sangeet Ratnakar	d) Percussion instrument
v) Taal	e) Gharana
	f) Bharatmuni

B) Fill in the blanks : [5]

- i) Yaman Raga belongs to _____ "That".
(Kalyan, Yaman, Bhairav)
- ii) Bageshri Raga belongs to _____ "That"
(Bageshri, Kaasi, Kalyan)
- iii) There are _____ Matras in Tritaal.
(03, 12, 16)
- iv) Lyrics in Ravindra Sangeet belong to _____ language mostly.
(Marathi, Bengali, Aasami)
- v) _____ is a stringed instrument.
(Satar, Dholak, Tipari)

Q4) Explain in detail the modern method of music teaching. **[15]**

OR

Explain need & importance of resources. As a music teacher how will you use mass - media devices in music teaching - learning?

Q5) Explain lesson plan of music teaching for 9th std. with the help of example. **[15]**

OR

Write areas of research in music. Explain relation between music & psychology for students personality development.

Q6) Write short notes on any two **[10]**

- a) Musical instruments - types
- b) Nature of traditional resources
- c) Gurukul method - merits & demerits
- d) Music therapy - Nature

प्रश्न 1) पं. वि. ना. भातखंडे व पं. वि. दि. पलुस्कर यांचे भारतीय संगीतात योगदान स्पष्ट करा. [15]
किंवा

संगीतातील घराणी ही संकल्पना स्पष्ट करून कोणत्याही दोन घराव्यांविषयी माहिती लिहा.

प्रश्न 2) थोडक्यात उत्तरे लिहा (एकूण तीन) [15]

अ) लोकसंगीत या विषयी थोडक्यात माहिती द्या.

ब) कर्नाटकी संगीत पद्धती म्हणजे काय?

क) दादरा तालाची संपूर्ण माहिती लिहा.

ड) सरगम म्हणजे काय?

इ) सप्तक या विषयी पूर्ण माहिती लिहा.

प्रश्न 3) अ) जोड्या लावा. [5]

‘अ’ गट

‘ब’ गट

i) तबला

अ) शारङ्गदेव

ii) हार्मोनियम

ब) घन वाद्य

iii) किराणा

क) सुशिर वाद्य

iv) संगीत रत्नाकर

ड) अवनद्ध वाद्य

v) टाळ

इ) घराणे

फ) भरतमुनि

ब) रिकाम्या जागा भरा. [5]

i) यमन राग थाटाचा आहे.

(कल्याण, यमन, भैरव)

ii) बागेश्री राग थाटाचा आहे.

(बागेश्री, काफी, कल्याण)

iii) त्रितालात मात्रा असतात.

(3, 12, 16)

iv) रविंद्र संगीतातील गीते मुख्यत्वे भाषेतील असतात.

(मराठी, बंगाली, आसामी)

v) हे तंतुवाद्य आहे.

(सतार, ढोलक, टिपरी)

प्रश्न 4) संगीत अध्यापनाची आधुनिक पध्दती सविस्तर स्पष्ट करा. [15]

किंवा

संसाधनांचे महत्त्व व गरज स्पष्ट करा. संगीत अध्ययन अध्यापनात तुम्ही संगीत शिक्षक म्हणून समूह संपर्क साधनांचा वापर कसा कराल?

प्रश्न 5) संगीत विषय अध्यापनासाठी माध्यमिक स्तरावरील इ. 9 वी साठी सोदाहरण पाठ – नियोजन करा. [15]

किंवा

संगीत विषयातील संशोधनाची क्षेत्रे लिहा. विद्यार्थ्यांचे व्यक्तिमत्व विकसित करण्यासाठी संगीत व मानसशास्त्र याचा संबंध स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) खालीलपैकी दोहोंवर टीपा लिहा. [10]

अ) संगीतातील वाद्ये – प्रकार

ब) पारंपरिक संसाधने – स्वरूप

क) गुरूकुल पद्धती – गुण व मर्यादा

ड) संगीतोपचार – स्वरूप

Q1) What is the meaning of values? Explain the purpose of value Education in detail. **[15]**

OR

Which are the salient values for life? How do you inculcate these values among students?

Q2) Solve any three : **[15]**

- a) What is the nature of value system?
- b) What is the role of culture in value education?
- c) What is the nature of personal values?
- d) Explain the role of values education to face the problem of terrorism.
- e) Explain Indian values with special reference to Indian constitution.

Q3) a) Write down the meaning of following values in one sentence. **[5]**

- i) Forgiveness
- ii) Honestly
- iii) Self Esteem
- iv) Positive thinking
- v) Integrity

b) Answer the following questions in one sentence. **[5]**

- i) What is civilization?
- ii) Which values are termed as social values?
- iii) What is the concept of national values?
- iv) Write down any two examples of social Evils.
- v) What is Alcoholism?

Q4) What is the nature of values? Explain the place of values in school curriculum. **[15]**

OR

What are the objectives of teaching values in school curriculum. Explain the relation of values with education.

Q5) Explain the nature of core elements and values in national policy of Education. **[15]**

OR

What is the structure of values? Explain the nature of curriculum and syllabus of values.

Q6) Solve any two : **[10]**

- a) How is the lecture method useful to teach values?
- b) Explain the content analysis of values in brief.
- c) Explain the features of seminar method.
- d) How do you plan the library method to teach values?

प्रश्न 1) मूल्यांचा अर्थ काय आहे? मूल्यशिक्षणाचे हेतु सविस्तर स्पष्ट करा. [15]

किंवा

जीवनासाठीची ठळक मूल्ये कोणती? विद्यार्थ्यांमध्ये ती मूल्ये तुम्ही कशी रूजवाल?

प्रश्न 2) कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा. [15]

- अ) मूल्य प्रणालीचे स्वरूप कसे आहे?
- ब) मूल्य शिक्षणात संस्कृतीची भूमिका काय आहे?
- क) वैयक्तिक मूल्यांचे स्वरूप काय आहे?
- ड) दहशतवादाच्या समस्येला सामोरे जाताना मूल्यशिक्षणाची भूमिका काय आहे?
- इ) भारतीय राज्यघटनेच्या विशेष संदर्भाने भारतीय मूल्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) अ) खालील मूल्यांचे अर्थ एका वाक्यात लिहा. [5]

- i) क्षमाशीलता
- ii) प्रामाणिकता
- iii) आत्म - प्रतिष्ठा
- iv) सकारात्मक विचारशीलता
- v) एकात्मता

ब) खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा. [5]

- i) सभ्यता म्हणजे काय?
- ii) 'सामाजिक मूल्ये' असे कोणत्या मूल्यांना संबोधले जाते?
- iii) राष्ट्रीय मूल्ये म्हणजे काय?
- iv) सामाजिक समस्यांची दोन उदाहरणे लिहा.
- v) मद्यव्यसनाधीनता म्हणजे काय?

प्रश्न 4) मूल्यांचे स्वरूप काय आहे? शालेय अभ्यासक्रमातील मूल्यांचे स्थान स्पष्ट करा. [15]

किंवा

शालेय अभ्यासक्रमातील मूल्याध्यापनाची उद्दिष्टे कोणती आहेत? मूल्यांचा शिक्षणासोबतचा संबंध स्पष्ट करा.

प्रश्न 5) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणातील गाभाभूत घटक व मूल्यांचे स्वरूप स्पष्ट करा. [15]

किंवा

मूल्यांची संरचना काय आहे? मूल्यांच्या अभ्यासक्रम व पाठ्यक्रमाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्रश्न 6) कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. [10]

अ) मूल्याध्यापनात व्याख्यान पद्धती कशी उपयुक्त आहे?

ब) मूल्यांचे आशयविश्लेषण थोडक्यात स्पष्ट करा.

क) सेमीनार पद्धतीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

ड) मूल्याध्यापनासाठी ग्रंथालय पद्धतीचे नियोजन तुम्ही कसे कराल?

